

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anna Slámová

Opatrovnictví v řízení o pozůstalosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25. 3. 2024

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI – OBECNĚ	8
1.1 ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI JAKO NESPORNÉ ŘÍZENÍ A JEHO PRÁVNÍ ÚPRAVA	8
1.1.1 Příslušnost soudů v řízení o pozůstalosti	11
1.1.2 Předpoklady a zahájení řízení o pozůstalosti	12
1.1.2.1 Notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti a podmínky jeho jmenování	14
1.1.2.2 Další činnost notáře a jeho zaměstnanci	16
1.2 PRŮBĚH ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI	17
1.3 ROZHODNUTÍ V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI	21
2 ÚČASTENSTVÍ V CIVILNÍM SOUDNÍM ŘÍZENÍ	25
2.1 PROCESNÍ SUBJEKTY	25
2.2 ÚČASTENSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ SPORNÉM A NESPORNÉM	25
2.2.1 Předpoklady účastenství	26
Způsobilost být účastníkem řízení	27
Procesní způsobilost	28
2.3 ZASTOUPENÍ ÚČASTNÍKA ŘÍZENÍ	29
2.4 ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI	31
2.5 DĚDIC A JEHO PROCESNÍ POSTAVENÍ	34
3 OPATROVNICTVÍ V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI	36
3.1 OPATROVNICTVÍ PROCESNÍ A OPATROVNICTVÍ DLE HMOTNÉHO PRÁVA – POJEM, ROZDÍLY ...	36
3.2 PROCESNÍ OPATROVNICTVÍ	36
3.2.1 Úprava procesního opatrovnictví na Slovensku – vybraná ustanovení	41
3.3 OPATROVNICTVÍ ČLOVĚKA DLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	42
3.4 OSOBY POD ZVLÁŠTNÍ OCHRANOU	45
3.5 PRÁVA, POVINNOSTI A ODPOVĚDNOST PROCESNÍHO OPATROVNÍKA	47
3.6 OPATROVNICTVÍ V ŘÍZENÍ O POZŮSTALOSTI	48
3.7 OPATROVNÍK DĚDICE	49
3.8 ZVLÁŠTNÍ OPATROVNÍK	51
3.8.1 Zastoupení nezletilého dítěte	54
3.8.2 Schvalování právního jednání za nezletilého soudem	55
3.9 OPATROVNÍK VE ZVLÁŠTNÍCH PŘÍPÁDECH	58
3.9.1 Neznámý dědic	60
3.9.2 Dědic neznámého pobytu	61
3.10 OSOBY JMENOVANÉ DO FUNKCE OPATROVNÍKA	62
3.10.1 Osoba blízká jako opatrovník	68
3.10.2 Advokát jako opatrovník	69
3.10.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovník	70
3.11 DORUČOVÁNÍ V SOUDNÍM ŘÍZENÍ	71
3.12 VYROZUMĚNÍ VYHLÁŠKOU	72
3.13 ZÁNİK PROCESNÍHO OPATROVNICTVÍ	75
ZÁVĚR – SHRNUÍ ÚVAH K VÝZKUMNÉ OTÁZCE	76
Seznam použitých zkratk	80
Seznam použitých zdrojů	81
Abstrakt	85
Klíčová slova:	85
Abstract	86
Keywords:	86

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 210 140 znaků včetně mezer.

.....

Anna Slámová

V Praze dne 25. 3. 2024

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní prof. *JUDr. Aleně Mackové, Ph.D.* za vstřícné rady, konzultace a vedení mé diplomové práce. Dále děkuji paní notářce *Mgr. Šárce Tláškové* za poskytnutí cenných materiálů a rad z praxe k vypracování diplomové práce.

V neposlední řadě děkuji celé své rodině za neustálou podporu po celou dobu mého studia na Právnické fakultě. A speciální poděkování na závěr patří mému tatínkovi.

Úvod

Řízení o pozůstalosti je řízením, se kterým se s největší pravděpodobností ve svém životě setká každý z nás, a je tak nedílnou součástí běhu lidského života. Jedná se zároveň o řízení, které je pro účastníky velmi osobní a emočně náročné, a při jeho průběhu by tato skutečnost měla být brána v potaz. Účastní-li se řízení osoba, která z nějakého důvodu nemůže jako účastník řízení sama vystupovat a osobně tak hájit své zájmy, je potřeba tuto situaci zhojit zřízením opatrovníka pro řízení. Opatrovnictví je jedním z druhů zastoupení, a to zastoupením založeným rozhodnutím soudu. Tento institut se v právním řádu nenachází pouze z důvodů urychlení řízení, ale především z důvodu zajištění ochrany účastníkům, kteří své zájmy v řízení hájit nemohou, a také za účelem posílení možnosti uplatnění jejich práv s ohledem na jejich nejlepší zájmy. Je nenahraditelným prostředkem pro účinné provedení zásady rovnosti účastníků stanovené na ústavní rovině. Ustanovení opatrovníka tak nesmí být pouze formálním úkonem soudu, jeho užití musí být náležitě odůvodněno a podmínky pro užití dostatečně zváženy. Význam spočívá předně v naplňování práv zastoupených účastníků – zákon tyto osoby nazývá osobami pod zvláštní ochranou. Právní úprava opatrovnictví se aplikuje především, jsou-li účastníky řízení nezletilí či osoby, které se o své záležitosti samy postarat nemohou pro duševní poruchu, nebo osoby z nejrůznějších důvodů nepřítomné. V případech, kdy je ustanovení opatrovníka nutné, může v řízení dojít ke složitým situacím, průtahům a mohou vyvstat nejrůznější spory, proto je tato úprava velmi důležitá a nezbytná.

Byť je řízení o pozůstalosti řízením velmi frekventovaným, nepanuje mezi veřejností, a často i zástupci právnické profese, vysoká znalost o jeho průběhu, podmínkách a celkově jeho procesních institutech či odborné terminologii. Předložená práce si klade za cíl přinést ucelený výklad k otázce procesního opatrovnictví se zaměřením na řízení o pozůstalosti, s nezbytným výkladem souvisejících témat, a to především řízení o pozůstalosti, účastenství v soudním řízení a opatrovnictví založeného dle hmotného práva. Cílem práce je zhodnotit smysl a účel institutu opatrovnictví, popsat jeho právní úpravu a relevantní judikaturu a prostřednictvím toho zodpovědět tuto výzkumnou otázku: *Poskytuje současná právní úprava opatrovnictví dostatečnou ochranu právům a zájmům osob pod zvláštní ochranou v řízení před soudy?*

Z vědeckých metod budou v práci užity zejména deskripce právní úpravy a komparace jednotlivých relevantních právních institutů, jakožto i analýza konkrétních usnesení vydaných v řízení o pozůstalosti, ve kterých byl opatrovník jmenován. Práce se však nevěnuje empirickému výzkumu v konkrétních soudních řízeních. Uvedená usnesení, ve kterých byl opatrovník

jmenován, slouží k demonstraci možného užití tohoto institutu. Metoda deskripce je využita pro vymezení pojmů a právních institutů s tématem práce souvisejících. Pro vyvození závěrů a zodpovězení výzkumné otázky je důležitá metoda analýzy. V neposlední řadě je užitá i metoda komparace, a to zejména pro dílčí porovnání institutů současné právní úpravy s derogovanými předpisy, stejně tak jako pro porovnání institutů českého právního řádu s právním řádem Slovenské republiky, s níž má český právní řád společné historické kořeny. Nicméně cílem této práce není komplexní komparace s právním řádem jiného státu, proto jsou v rámci práce srovnávány pouze dílčí instituty.

Práce je členěna do pěti částí včetně úvodu a závěru. První část bude zaměřena na výklad o řízení o pozůstalosti. Úvodní kapitoly a podkapitoly této části se věnují obecnému úvodu, především pramenům řízení o pozůstalosti a právní úpravě, historickému vývoji, výkladu o řízení o pozůstalosti jako řízení nesporném, jeho zasazení do kontextu civilního řízení a odlišností od řízení sporného. Bude probrána příslušnost soudů pro řízení o pozůstalosti, předpoklady, zahájení a průběh řízení, stejně jako nezbytná role notáře jako soudního komisaře. První část se dále zabývá rozhodnutími vydávanými v řízení o pozůstalosti, formou, náležitostmi a oprávněním je vydávat. Vymezení a vysvětlení obecných pojmů a právních institutů souvisejících s řízením o pozůstalosti v této části je nezbytné pro podrobnější rozvedení problematiky opatrovnictví v řízení o pozůstalosti jako tématu práce. Řízení o pozůstalosti má svou podrobnou právní úpravu a mnoho významných institutů, jejichž komplexní vysvětlení by bylo velmi rozsáhlé. Výklad o řízení o pozůstalosti pro účely této diplomové práce byl proto zestručněn, neboť řízení o pozůstalosti jako takové není hlavním tématem práce.

Druhá část soustřeďuje výklad na účastenství v civilním soudním řízení. V úvodu se tato část zabývá výkladem o procesních subjektech jako o jednom z pojmových prvků civilního procesu, a rovněž obecným výkladem o účastnících civilního řízení. Jedna z podkapitol bude soustředěna na komparaci účastníků řízení nesporného a řízení sporného. Popsány budou předpoklady účastenství v civilním řízení, a to způsobilost být účastníkem a procesní způsobilost, stejně jako zastoupení účastníků řízení. V závěru části bude výklad zaměřen na účastníky řízení o pozůstalosti a na samotné vymezení pojmu dědice a jeho právního postavení. Zodpovězení otázky, kdo je v řízení o pozůstalosti dědicem, je stěžejní pro další aplikaci zákonných ustanovení o jmenování opatrovníků v řízení. Teoretický výklad právních institutů vysvětlených v této části je důležitý pro navázání na výklad v následující části práce.

Třetí část uvádí výklad k problematice opatrovnictví se zaměřením na řízení o pozůstalosti jako tématu práce. Pro co možná nejširší obsáhnutí tématu je vhodné zahrnout výklad

o procesním i hmotněprávním opatrovnictví. Tato část se věnuje deskripci platné právní úpravy, komparaci opatrovnictví procesního jako institutu procesního práva a opatrovnictví dle hmotného práva. Popsána je jejich využitelnost a zákonem předvídané situace, za kterých se aplikují. Další kapitoly se soustředí na jednotlivé typy opatrovníků v zákoně o zvláštních řízeních soudních pro řízení o pozůstalosti. Jednotlivé podkapitoly obsahují vymezení a vysvětlení důležitých pojmů pro každý typ opatrovnictví, což je doplněno relevantní judikaturou. Výklad k zákonným ustanovením o jmenování opatrovníků bude pro názornou demonstraci a praktický náhled doplněn konkrétními řízeními o pozůstalosti a v nich vydanými usneseními. Zahrnutím konkrétních usnesení tak diplomová práce poskytne i praktickou demonstraci řešení reálných situací v praxi. V závěru části budou představeny osoby, které jsou do funkce opatrovníků jmenovány, pro komparaci bude výklad doplněn vybranými instituty slovenské právní úpravy. Dále je jako téma úzce související probráno doručování v soudním řízení i doručování vyhláškou.

K sepsání práce jsem použila zejména platné a účinné právní předpisy, dále odbornou právní literaturu jako učebnice, komentáře a důvodové zprávy k příslušným právním předpisům. Čerpala jsem i z relevantní judikatury, a to především nálezů Ústavního soudu a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, která má nejen pro tuto práci nenahraditelný význam. Pro uchopení institutu ve všech souvislostech jsou okrajově užity i derogované právní předpisy. Pro komparaci ve třetí části této práce jsem čerpala z právních předpisů Slovenské republiky. Informace jsem získala i z odborných článků a z notářské praxe, a to z konkrétních řízení o pozůstalosti vedených u Obvodního soudu pro Prahu 4, ve kterých byl využit institut opatrovnictví.

Ve svém budoucím pracovním zaměření bych chtěla pokračovat v práci v notářské kanceláři, kde mám od druhého ročníku studia na Právnické fakultě UK možnost působit. Občanské právo, a zejména dědické právo, je mi z profesního hlediska blízké, což je i hlavním důvodem, proč jsem si zvolila téma zaměřené na tuto oblast práva. V neposlední řadě jsem toto téma zvolila rovněž proto, že jsem se při praxi v notářské kanceláři setkala se zajímavými případy opatrovnictví, na jejichž řešení jsem se podílela. Chtěla bych tak do diplomové práce promítnout i mé praktické zkušenosti.

1 Řízení o pozůstalosti – obecně

1.1 Řízení o pozůstalosti jako nesporné řízení a jeho právní úprava

Řízení o pozůstalosti upravuje zákon č. 292/2013, Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále též jako „zákon o zvláštních řízeních soudních“ nebo „z.ř.s.“). Zařazení řízení o pozůstalosti do tohoto zákona určuje jeho povahu – jedná se o jeden z druhů civilního nesporného řízení nalézacího. Právní úprava je obsažena v Hlavě III, části druhé – zvláštní části, v ustanoveních § 98 až § 288. Pro řízení o pozůstalosti se použije i část první – obecná část, která je aplikovatelná pro všechna řízení v tomto zákoně uvedená.¹ Podle ust. § 1 odst. 2 z.ř.s. se dále subsidiárně aplikuje i zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jako „občanský soudní řád“ nebo „o.s.ř.“), který upravuje civilní sporné řízení nalézací. Občanský soudní řád je v postavení *lex generalis* vůči zákonu o zvláštních řízeních soudních, který má charakter *lex specialis*, použije se tak na instituty, které z.ř.s. neupravuje.² Pokud není stanoveno jinak, lze tyto dva zákony užít i vedle sebe – ne však v případě, kdy je povaha takových ustanovení neslučitelná s povahou nesporného řízení.^{3,4} Bude se jednat zejména o situace, kdy zákon o zvláštních řízeních soudních rozšiřuje obecnou úpravu.⁵ Zákon o zvláštních řízeních soudních obsahuje právní úpravu všech nesporných řízení a jiných zvláštních řízení taxativně uvedených v jeho § 2. Kromě nesporných řízení se tento zákon užije i na některá další řízení, která typicky nespornými řízeními nejsou⁶ – jak už název zákona napovídá. Řízení v tomto zákoně výslovně neupravená se budou řídit ustanoveními o řízení ve sporných věcech, tedy občanským soudním řádem.

Od roku 1993 do konce roku 2013 byla nesporná řízení upravena spolu se spornými řízeními v jednom právním předpise, a to občanském soudním řádu. Před přenesením právní úpravy do občanského soudního řádu bylo řízení o dědictví upraveno v zákoně č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím. Tento předpis byl zrušen k 1. 1. 1993.⁷

¹ Obecná část se užije např. k určení věcné příslušnosti soudu.

² Např. vyloučení soudců a jiných soudních zaměstnanců nebo zastupování účastníků v řízení.

³ Ust. § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁴ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou*, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 199.

⁵ Např. podmínky podání odvolání.

⁶ „Řízení o plnění povinností z předběžného opatření Evropského soudu pro lidská práva“ v ust. § 342 a násl. z.ř.s.

⁷ Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství byl zrušen ke dni 1. 1. 1993 zákonem č. 264/1992 Sb. Nový notářský řád byl přijat zákonem České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti. Důvodem nové kodifikace bylo přijetí nových právních předpisů v souvislosti s rozdělením České a Slovenské Federativní Republiky a vznikem České republiky k 1. 1. 1993.

Značně rozšířená úprava řízení o pozůstalosti účinná od 1. 1. 2014 nahradila řízení o dědictví v občanském soudním řádu, konkrétně jeho ustanoveních § 175a až § 175ze. Je nutné zmínit, že nová procesní pravidla se vztahují pouze na řízení o pozůstalosti po osobách, které zemřely po 1. 1. 2014. Pro řízení po osobách zemřelých před tímto datem je nadále aplikovatelná právní úprava dřívější, platná ke dni jejich smrti.⁸ Řízení o pozůstalosti se tak bude vždy řídit právní úpravou platnou ke dni úmrtí zůstavitele, i pokud se jedná o dodatečné projednání dědictví probíhající za nynější právní úpravy.

S přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních došlo k vyčlenění nesporných řízení do tohoto samostatného zákona. Oddělení bylo podmíněno několika důvody, jak uvádí důvodová zpráva. Ke změně přispěla zejména celková rekodifikace soukromého práva završená v roce 2014, a výrazná odlišnost řízení sporného a nesporného.⁹ V neposlední řadě byla dle důvodové zprávy jedním z kritérií i nepřehlednost občanského soudního řádu, který během své účinnosti od roku 1964 prošel značnou řadou novelizací. Při rekodifikaci soukromého práva došlo současně i k rekodifikaci dědického práva, kterou přinesl zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014¹⁰ (dále též jako „občanský zákoník“ nebo „obč. zák.“). Nový soukromoprávní kodex zavedl řadu změn, nových institutů a pojmů dědického hmotného práva, které musela odrazit i procesní stránka.¹¹ Úprava civilního procesu musí reflektovat hmotněprávní úpravu a obsahovat instituty, které umožní účinnou soudní ochranu subjektivním právům a povinnostem vyplývajícím ze soukromoprávních norem.¹² Občanské právo procesní a hmotné nejsou dva odlišné systémy, nýbrž jeden celek, který se vzájemně doplňuje. Hmotné právo určuje práva a povinnosti adresátů práva a procesní právo stanovuje, jakým způsobem je jejich adresáti mohou před soudy uplatňovat.

Dalšími právními předpisy, které provádí a doplňují úpravu řízení o pozůstalosti v z.ř.s., jsou vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001 – Org. vnitřní a kancelářský řád pro

⁸ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou*, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 198.

⁹ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., a SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*, 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 12.

¹⁰ K rekodifikaci soukromého práva v roce 2014 nedošlo pouze novým občanským zákoníkem, ale též dalšími zákony jako zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a zákonem č. 91/2021 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

¹¹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 7.

¹² WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., a SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*, 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 71.

okresní, krajské a vrchní soudy, vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory ČR (dále též jako „notářský tarif“) a zákon č. 358/1992, Sb., o notářích a jejich činnosti (dále též jako „notářský řád“ nebo „NŘ“). Pro řízení obsahující mezinárodní prvek je nutné zmínit i relevantní zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém a Nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské Unie č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (tzv. „nařízení o dědictví“), které zavedlo tzv. Evropské dědické osvědčení.

Pro zasazení nesporných řízení do kontextu právního systému je nutno vymezit si řízení nalézací, jehož dvěma druhy jsou řízení nesporné a sporné. Nalézací řízení je jedním z druhů civilního procesu, které vede k tzv. nalézání práva – soud v řízení vydává autoritativní rozhodnutí, kterým buď deklaruje (typické pro sporné řízení), co právem je, nebo konstitutivně určí nový právní vztah (nesporné řízení).¹³ Deklaratorní rozhodnutí autoritativně udává, zda určitý právní vztah je či není, s účinky *ex tunc* – od počátku takového právního vztahu. Konstitutivní rozhodnutí právní vztah zakládá, mění či ruší a jeho účinky nastávají až *ex nunc* – od vydání takového rozhodnutí. Rozhodnutí vydávaná v nalézacím řízení můžeme dále dělit podle jejich funkce. U sporných řízení budou mít zpravidla reparační funkci, zatímco rozhodnutí v nesporných řízeních mají prevenční funkci. Rozhodnutí vydaná v nalézacím řízení, jsou-li materiálně vykonatelná, lze zpravidla vykonat prostřednictvím dalšího řízení, a to vykonávacího. Samotná realizace práva totiž není předmětem nalézacího řízení. Sporné řízení ovládají odvětvové zásady, a to konkrétně zásada dispoziční, zásada projednací nebo zásada formální pravdy. Těmto zásadám odpovídají zásady opačného významu uplatňované v nesporném řízení, a to zásada oficiality, zásada vyšetřovací a zásada materiální pravdy.

Byť je řízení o pozůstalosti zařazeno mezi řízení nesporná, je nutno podotknout, že může mezi účastníky docházet ke vzniku nejrůznějších sporů.¹⁴ Ty se mohou zejména týkat toho, kdo je dědicem, nebo co náleží do pozůstalosti. Spor může spočívat v rozdílném právním posouzení, či naopak vznikne na základě odlišných skutkových tvrzení.¹⁵ Notář rozhodne spor pouze v případě, může-li právně posoudit nesporné skutečnosti. V samotném řízení o pozůstalosti však nemohou být řešeny sporné skutečnosti, proto účastníky ve sporu soudní komisař usnesením odkáže k podání žaloby v nalézacím sporném řízení – dle ust. § 170 odst. 1 z.ř.s. K podání žaloby

¹³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 39.

¹⁴ Např. může jít o spor o dědické právo, spor o aktiva a pasiva dědictví, nebo spor o platnost závěti.

¹⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 240.

odkáže účastníka, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší. Ve sporném řízení může být prováděno dokazování – soudy mají na rozdíl od notářů pravomoc autoritativně posuzovat sporné skutkové otázky.¹⁶ K podání žaloby soudní komisař určí účastníku lhůtu, která musí být delší než dva měsíce.¹⁷ Následné rozhodnutí ve sporném řízení má pro řízení o pozůstalosti závazné účinky.

1.1.1 Příslušnost soudů v řízení o pozůstalosti

Pro řízení o pozůstalosti jsou věcně příslušné v prvním stupni okresní, resp. obvodní soudy.¹⁸ Určování místní příslušnosti se řídí pravidly § 98 z.ř.s., která jsou zvláštní úpravou k § 4 odst. 1 z.ř.s. – místní příslušnost se určí dle posledního trvalého pobytu zůstavitele uvedeného v Agendovém informačním systému evidence obyvatel (dále jen jako „AISEO“).¹⁹ Pokud takto příslušnost nelze určit, jsou dalšími kritérii bydliště nebo místo, kde se zůstavitel zdržoval, dále místo, kde se nachází zůstavitelův nemovitý majetek nebo případně místo, kde zůstavitel zemřel. Tato kritéria však dle důvodové zprávy slouží jako podpurná, pokud příslušnost nelze dle trvalého pobytu určit.²⁰ Pozůstalostní soud dále v souladu s ust. § 100 z.ř.s. usnesením pověří prováděním úkonů v řízení notáře, řídí se při tom rozvrhem vydávaným předsedou krajského soudu na návrh notářské komory.²¹ Rozvrhy²² jsou vydávány pro jednotlivé obvody na období kalendářního roku a zpravidla vychází z data narození zůstavitele. Určovacím kritériem může být i datum smrti zůstavitele či obvod jeho posledního trvalého pobytu (obec, část obce). Přidělení notáře dle předem stanoveného rozvrhu zajišťuje jeho nestrannost a obecně objektivitu soudního rozhodování. Účastníci řízení výběr notáře nijak ovlivnit nemohou.

¹⁶ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 412.

¹⁷ Ust. § 170 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁸ Dle ust. § 9 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích vykonávají v obvodu hl. m. Prahy působnost okresních soudů obvodní soudy a působnost krajského soudu Městský soud v Praze. V obvodu města Brna vykonává působnost okresního soudu Městský soud. Okresními či krajskými soudy se rozumí i tyto soudy.

¹⁹ Trvalým pobytem se dle § 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech rozumí údaj uvedený v evidenci obyvatel.

²⁰ Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních, výklad k § 97 až 98 z.ř.s.

²¹ Rozvrhy řízení o pozůstalosti jsou dostupné na webových stránkách - <https://www.nkcr.cz/seznam-notaru/rozvrhy-řízení-o-pozustalosti>.

²² Rozvrhy dále určují, který notář bude pověřen jako soudní komisař namísto notáře, kterému bylo pověření zrušeno, byl vyloučen z provedení úkonů, nebo pokud byla nařízena výměna soudního komisaře.

1.1.2 Předpoklady a zahájení řízení o pozůstalosti

Dle hmotného práva vzniká (subjektivní) dědické právo již smrtí zůstavitele.²³ Je ale nutné, aby k jeho zjištění a potvrzení proběhlo soudní řízení, bez ohledu na to, zda zůstavitel zanechal nějaký majetek, dědici o to žádají nebo zahájení řízení navrhují. Ani k nabytí dědictví nedochází přímo ze zákona, podmínkou je pravomocné usnesení, kterým se řízení končí. Účelem řízení o pozůstalosti je vypořádání majetkových poměrů zůstavitele po jeho smrti, potvrzení právního postavení dědiců, případně odkazovníků, věřitelů a dalších osob nebo likvidace pozůstalosti,²⁴ a rozhodnutí, jak bude majetek mezi dědice rozdělen. To vše dle právního stavu ke dni úmrtí zůstavitele. V důsledku smrti osoby dochází k transformaci jejího jmění²⁵ na pozůstalost.²⁶ Pozůstalost je majetek²⁷ způsobilý přejít na dědice. To, co dědic z pozůstalosti skutečně nabude, resp. co dědici případně dle výsledku řízení,²⁸ se pak označuje jako dědictví.²⁹ Průběh řízení o pozůstalosti odpovídá jeho účelu – notář zjišťuje dědický titul (dědickým titulem je právní důvod dědění – dědická smlouva, závěť nebo zákon³⁰), okruh dědiců, aktiva a pasiva pozůstalosti, obvyklou cenu pozůstalosti, případně další skutečnosti nezbytné pro vydání konečného rozhodnutí.³¹

V mezidobí od úmrtí zůstavitele do rozhodnutí o dědictví, je nutno určitým způsobem majetek zůstavitele spravovat. Správa pozůstalosti je prostou správou dle § 1678 obč. zák. (povinností správce je pečovat o zachování podstaty a účelu majetku). Ten, kdo spravuje pozůstalost nemůže bez dalšího činit úkony přesahující rozsah prosté správy, k jednání nad rámec této správy je vyžadován souhlas všech dědiců. Nakládání s majetkem zůstavitele, které nemá podklad v řízení nebo rozhodnutí o dědictví, tak může být v rozporu s právem.³² Nedohodnou-li se dědicové nebo

²³ Ust. § 1479, věta první, občanského zákoníku.

²⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 400.

²⁵ Jměním se dle ust. § 495 občanského zákoníku rozumí souhrn majetku a dluhů.

²⁶ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 149.

²⁷ Majetek je dle ust. § 495 občanského zákoníku, věta druhá, souhrn všeho, co osobě patří, tedy souhrn všech aktiv v jejím vlastnictví.

²⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 17.

²⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 400.

³⁰ Ust. § 1476 občanského zákoníku.

³¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 400.

³² ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 345.

je-li dědicem osoba pod zvláštní ochranou, vyžaduje se dle § 1679 obč. zák. k nakládání s majetkem souhlas soudu. Správu pozůstalosti vykonává správce pozůstalosti, je-li zůstavitelem povolán, a to buď listinou o povolání (ve formě notářského zápisu) či v závěti. Není-li povolán, vykonává správu vykonavatel závěti, opět byl-li zůstavitelem v závěti povolán. Nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti ani vykonavatele závěti, spravuje pozůstalost dědic, resp. dědicové. Je-li více dědiců, může správu pozůstalosti vykonávat jen jeden nebo někteří z nich, ovšem za předpokladu, že se na tom shodnou. Není-li mezi nimi shoda, spravují pozůstalost všichni dědicové společně. Jestliže s ohledem na vzájemné spory nejsou společně správy schopni, bude pozůstalost spravovat správce, kterého jmenuje soudní komisař dle § 157 z.ř.s., případně dle § 156 z.ř.s. rozhodne, kdo z dědiců je oprávněn ke správě.³³ Soudní komisař může o jmenování správce pozůstalosti dále rozhodnout např. je-li potřeba vyhotovit seznam majetku patřícího do pozůstalosti nebo je-li k tomu jiný vážný důvod.

Řízení o pozůstalosti se zpravidla zahajuje z moci úřední. Může být však zahájeno i na návrh osoby, jež k pozůstalosti uplatňuje právo jako dědic.³⁴ Předpokladem zahájení řízení je vždy smrt fyzické osoby, případně její prohlášení za mrtvou. Z důvodu, že smrt osoby je základním předpokladem pro celé řízení, je důležité si okamžik smrti právně definovat. Definicí uvádí zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon, jehož § 2 písm. e) označuje okamžik smrti za stav, při kterém dojde k „*nevratné ztrátě funkce celého mozku, včetně mozkového kmene či nevratné zástavě krevního oběhu*“. Úmrtí se prokazuje úmrtním listem³⁵ vydávaným matričním úřadem. K vydání je příslušný úřad, v jehož obvodu osoba zemřela, nebo kde byla nalezena mrtvá. V případě úmrtí v zahraničí vydává úmrtní list zvláštní matrika v Brně. Matriční úřad obdrží od lékaře list o prohlídce zemřelého,³⁶ nebo případně rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, a poté provede zápis do knihy úmrtí – na základě toho úmrtní list vydá. Úřad úmrtní list zašle

³³ Ke správě pozůstalosti v případě neshody dědiců se vyjádřil Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 23.3.2023, sp. zn. 24 Cdo 111/2023, kde uvedl, že nepanuje-li shoda mezi více dědici o správě pozůstalosti, je třeba ingerence soudu v podobě rozhodnutí o tom, kdo bude správu vykonávat. Lze rozhodnout o oprávnění ke správě pozůstalosti dle § 156 z.ř.s. Toto ustanovení opravňuje soud k tomu, aby rozhodl, dochází-li mezi dědici k neshodám, že správu má vykonávat pouze jeden z dědiců, popřípadě že každý z nich samostatně. Je-li potřebné, aby pozůstalost spravoval některý z dědiců, může o tom rozhodnout dle § 156 z.ř.s. spíše než jmenováním některého z dědiců správcem pozůstalosti dle § 157 z.ř.s. Z výše uvedeného vyplývá, že dochází-li mezi dědici k neshodám, může soudní komisař rozhodnout o tom, že správu bude vykonávat pouze jeden z dědiců, a to zejména za situace, kdy tomuto dědici svědčí nějaký dědický titul, dědictví neodmítl a je schopen a ochoten pozůstalost spravovat. Vznikne-li pochybnost o tom, zda má pozůstalost spravovat správce pozůstalosti povoláný zůstavitelem, vykonavatel závěti, dědic, některý z dědiců anebo všichni dědicové, soud i bez návrhu rozhodne, kdo z nich je k tomu oprávněn.

³⁴ Ust. § 138 zákona o zvláštních řízeních soudních.

³⁵ Úmrtní list je veřejnou listinou.

³⁶ Postup při úmrtí osoby upravuje zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

příslušnému pozůstalostnímu soudu, vůči kterému má oznamovací povinnost. Soud následně zahájí řízení z moci úřední,³⁷ a přidělí mu spisovou značku.³⁸ Pro soudy obecně platí povinnost řízení zahájit i bez návrhu bezodkladně po tom, co se dozví o skutečnostech rozhodných pro vedení takového řízení. Úmrtí může soudu oznámit i Policie ČR, zdravotnické zařízení či domov pro seniory, pokud osoba zemřela v takovém zařízení, či bylo její úmrtí Policii nahlášeno.³⁹ Pozůstalostní soud pověří notáře k vykonání úkonů v řízení rozhodnutím ve formě usnesení a předá⁴⁰ notáři dědický spis.⁴¹ Po skončení řízení a provedení úkonů spojených s jeho ukončením je dědický spis předán zpět pozůstalostnímu soudu.

1.1.2.1 Notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti a podmínky jeho jmenování

Řízení o pozůstalosti se liší od jiných typů řízení upravených v zákoně o zvláštních řízeních soudních mimo jiné tím, že úkony namísto soudu provádí notář, který je k tomu pověřen jako soudní komisař (s výjimkou úkonů v § 100 odst. 2 z.ř.s.).⁴² V jiných řízeních je soudní pravomoc zásadně svěřena soudu, který činí všechny procesní úkony. Postavení notáře v řízení o pozůstalosti bylo značným způsobem proměněno po roce 1993, kdy byla zrušena státní notářství a dědická agenda byla opět navrácena do kompetence soudům. Notář byl pověřován určitými úkony, avšak rozhodovací pravomoc náležela soudům. K posílení postavení notářů přispěla novela občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb., která s účinností od 1. 7. 2009 zavedla oprávnění vydávat téměř všechna rozhodnutí v řízení o pozůstalosti, a to včetně meritorních. Před účinností novely vydávaly meritorní rozhodnutí pozůstalostní soudy – notáři byli oprávněni pouze k vydávání usnesení upravující vedení řízení. Podle současné úpravy je k provádění úkonů soudem pověřen notář, který činí většinu úkonů spojených s řízením. Je na něj tak fakticky převedena část soudní pravomoci. Notář je dle § 100 odst. 1 z.ř.s. oprávněn činit veškeré úkony soudu prvního stupně, pokud zákon nestanoví jinak. Úkony a rozhodnutí notáře jsou považována za úkony soudu, podléhají tedy zákonu č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Notář má v řízení

³⁷ Zahájení řízení z moci úřední je jednou ze základních zásad nesporného řízení, a to zásadou oficiality.

³⁸ Pozůstalostní věci se označují spisovou značkou D. Spisová značka může vypadat např.: 34 D 120/2024.

³⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 401.

⁴⁰ V praxi jsou spisy mezi dědickým oddělením soudu a notářem předávány prostřednictvím zaměstnanců notáře, kteří pravidelně vyzvedávají u soudu nové spisy a skončené spisy odevzdávají zpět.

⁴¹ Ust. § 74 odst. 1 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

⁴² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 402.

o pozůstalosti veškerá oprávnění, která by měl soud jako orgán moci soudní.⁴³ Pokud zákon hovoří o soudu, je tím též myšlen notář jako soudní komisař. Činnost notáře v řízení o pozůstalosti je ovšem pouze jednou z částí jeho obsáhlé agendy.

Notářem se dle ust. § 7 notářského řádu stane fyzická osoba, která splňuje zákonné požadavky a je státem pověřena notářským úřadem. Může se jím stát plně svéprávný a bezúhonný občan členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace (již neplatí podmínka českého státního občanství⁴⁴), který získal vysokoškolské magisterské vzdělání v oboru právo,⁴⁵ vykonal alespoň pětiletou notářskou praxi a složil notářskou zkoušku. Uchazeč je do funkce jmenován ministrem spravedlnosti na návrh Notářské komory České republiky (dále též jen jako „NKČR“) v případě, že uspěl v konkurzu na uvolněný nebo nově vzniklý notářský úřad.⁴⁶ Notářským úřadem se dle § 1 NŘ rozumí soubor pravomocí k výkonu notářské činnosti, který je trvale spojený s místem výkonu této činnosti. Úřad je chápán jako určitá trvalá konstanta a notář proměnným prvkem. Přístup k notářské profesi je na rozdíl od advokacie limitován – počet notářských úřadů⁴⁷ je omezen principem *numerus clausus*, přičemž jejich počet stanovuje pro každý obvod ministr spravedlnosti.

Notářská profese je organizována na principu samosprávy. Práva a povinnosti svých členů upravuje vnitřními stavovskými předpisy – zejména organizačním, zkušebním a kárným řádem. Ze zákona jsou zřizovány notářské komory s povinným členstvím, které fungují na územním principu v obvodech krajských soudů, a Notářská komora České republiky se sídlem v Praze, která vznikla v roce 1993 a je právnickou osobou. Jejimi členy jsou všechny územní (regionální) notářské komory,⁴⁸ které sdružují notáře se sídly v daném obvodu. Jednotliví notáři tak nejsou

⁴³ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J., a kol., *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2016, str. 114.

⁴⁴ Podmínka českého státního občanství pro uchazeče o notářský úřad neplatí od 1. 4. 2019, kdy nabyla účinnosti novela notářského řádu. Před novelou mohl být notářem jmenován pouze občan ČR. Novela reagovala na Rozsudek Soudního dvora EU č. C-575/16 ze dne 15.3.2018 – Evropská komise v. ČR. Soudní dvůr vyjádřil názor, že omezení notářské profese pouze na české občany je diskriminační, a je jím porušována svoboda usazování, což zahrnuje i přístup k samostatně výdělečným činnostem a jejich vykonávání vyplývající ze Smlouvy o fungování Evropské Unie. Dále Soudní dvůr zastává názor, že žádná z notářských aktivit není v ČR spjata s výkonem veřejné funkce, a proto by nemělo vykonávání funkce notáře být podmíněno státním občanstvím. Nutno podotknout, že ČR nebyla jediným členským státem EU, který podmínku státního občanství pro notáře musel zrušit. Dalšími státy byly např. Belgie, Francie, Lucembursko nebo Rakousko a další.

⁴⁵ Podmínky vysokoškolského vzdělání jsou uvedeny v § 7 odst. 1 písm b) notářského řádu.

⁴⁶ Úřadu se notář ujímá po svém jmenování, složení slibu do rukou ministra spravedlnosti, pořízení úředního razítka a uzavření smlouvy o pojištění za odpovědnost dle ust. § 28 notářského řádu.

⁴⁷ V České republice je 441 notářských úřadů.

⁴⁸ Regionálních notářských komor je osm: v Brně, v Českých Budějovicích, v Hradci Králové, v Ostravě, v Plzni, v Praze, pro hlavní město Prahu a v Ústí nad Labem.

členy NKČR, ale příslušných regionálních komor. V rámci NKČR působí orgány, kterými jsou sněm, prezidium, prezident, revizní a kárná komise (a další jako legislativní, mezinárodní nebo pro vzdělávání). Regionální komory pak fungují v obdobné struktuře.⁴⁹

1.1.2.2 Další činnost notáře a jeho zaměstnanci

Činnost notáře je různorodá a zahrnuje i sepisování veřejných listin o právních jednáních (notářských zápisů), osvědčování právně významných skutečností a prohlášení, přijímání peněz a listin do úschovy. Činí vidimaci a legalizaci nebo provádí autorizované konverze dokumentů. Zákonem je oprávněn ke správě majetku nebo pozůstalosti, činnosti insolvenčního správce či poskytování právních služeb (což však na rozdíl od advokacie není hlavním účelem notářské profese).⁵⁰ Notář může, stejně jako rejstříkové soudy, provádět přímé zápisy do obchodního rejstříku.⁵¹ Notářskou činnost i právní pomoc poskytuje notář za odměnu. Odměna za notářskou činnost se řídí notářským tarifem, zatímco odměna za poskytování právní pomoci se stejně jako u advokátů řídí vyhláškou č. 177/1996 Sb., advokátním tarifem (dále též jen jako „AT“). Notář jednotlivé úkony činí buď osobně nebo jejich prováděním písemně pověří své zaměstnance. Níže budou představeni zaměstnanci notáře, požadavky, které musí splnit, a stručný popis jejich práce. Je vhodné zmínit, že tyto zaměstnance notář obligatorně mít nemusí, je na jeho uvážení a možnostech, kolik a které zaměstnance zaměstná.⁵²

Notářský koncipient je zapsán v seznamu koncipientů vedeném NKČR. Může se jím stát plně svéprávný a bezúhonný občan státu Evropské unie, státu Evropského hospodářského prostoru nebo Švýcarska, který získal vysokoškolské vzdělání v oboru právo⁵³ a je v pracovním poměru u notáře. Na základě pověření notářem může vydávat stejnopisy, opisy nebo ověřené

⁴⁹ Ust. § 30 notářského řádu.

⁵⁰ Ust. § 2 a § 3 notářského řádu.

⁵¹ K tomu, aby notář mohl přímý zápis provést, je potřeba splnit několik podmínek: osoba oprávněná k podání návrhu na přímý zápis o to požádá, notář sepsal podkladový notářský zápis, a byly mu předloženy listiny, které jsou pro zápis do rejstříku požadovány.

⁵² Namísto pověřeného notáře může úkony v rámci vzájemného zastupování provádět i notář společník (jde-li o notáře se stejným sídlem, a vykonávají-li činnost jako společníci dle § 13 odst. 2 a 3 NŘ). Jestliže notář nevykonává činnost po delší dobu než jeden měsíc, ustanoví mu komora zástupce (dle § 14 odst. 1 NŘ). Pokud je notářský úřad uvolněn z důvodu smrti nebo odvolání, je ustanoven do doby, než se úřad znovu obsadí, náhradník notáře (ve smyslu § 14 odst. 2 NŘ). Zástupce vykonává činnost jménem zastoupeného notáře, náhradník pak svým jménem. Je-li zástupce také notář, používá své úřední razítko.

⁵³ Ust. § 18 odst. 1 písm. c) notářského řádu.

opisy a výpisy z notářských zápisů, vidimaci a legalizaci s výjimkou ověření ve vztahu k cizině.⁵⁴ Dále může činit ověřené výstupy z informačního systému veřejné správy, vydávat opisy nebo potvrzení z Evidence právních jednání pro případ smrti, Rejstříku zástav, Seznamu listin o manželském majetkovém režimu, vydávat výpisy z evidence Rejstříku trestů. Koncipient je oprávněn provádět přípravné a dílčí úkony dle § 2 a 3 odst. 2 NŘ.

Notářským kandidátem se stane ten, kdo vykonal alespoň tříletou notářskou praxi, složil notářskou zkoušku, splňuje výše uvedené předpoklady stanovené pro koncipienty a je zapsán v seznamu kandidátů. Oproti koncipientovi má širší rozsah oprávnění, může být písemně pověřen i k sepisování notářských zápisů. Na návrh notáře, u kterého je kandidát v pracovním poměru, může být notářskou komorou ustanoven ve smyslu § 24 NŘ jeho zástupcem neboli tzv. trvalým zástupcem. Zástupce může notáře zastupovat při výkonu všech činností s výjimkou výkonu funkce insolvenčního správce (§ 3 odst. 3 NŘ). Trvalý zástupce notáře může v řízení o pozůstalosti sám vydávat usnesení ve věci samé.

U notáře jsou zaměstnány i další osoby, které může notář písemně pověřit přípravnými a dílčími úkony dle § 2 a 3 NŘ. Pokud složí kvalifikační zkoušku (podmínkou je alespoň roční praxe u notáře), mohou být pověřeni výkonem obdobných úkonů jako koncipienti. Pro pracovníky s kvalifikační zkouškou se užívá označení „notářský tajemník“ dle § 4 odst. 2 písm. b) kancelářského řádu. Další pracovníci vykonávající kancelářské práce používají dle kancelářského řádu označení „kancelářský pracovník“. Notářský řád ale tato označení neuvádí.

1.2 Průběh řízení o pozůstalosti

Prvními úkony, které soudní komisař v řízení provádí, jsou tzv. **předběžná šetření**.⁵⁵ Jedná se o shromažďování údajů z informačních systémů, evidencí a seznamů. Zjišťovanými údaji jsou zejména dědické tituly, okruh dědiců – příbuzných a dalších potenciálních účastníků řízení

⁵⁴ Má-li být v cizím státě předložena veřejná listina vydaná či ověřená orgánem ČR, nebo listina před ním podepsána, je potřeba, aby byla opatřena vyšším ověřením – apostilou nebo superlegalizací. Smyslem vyšších ověření je věrohodně prokázat skutečnost, že listina byla vydána či ověřena příslušným orgánem veřejné moci. NKČR i notářské komory provádí ověření apostilní doložkou českých veřejných listin, ovšem pouze těch, které byly vydané nebo ověřené českými notáři. Ověření dalších českých veřejných listin vydaných či sepsaných notáři v případě superlegalizace provádí Ministerstvo spravedlnosti, jež dále provádí apostilizaci listin vydaných soudy či soudními exekutory. Ostatní veřejné listiny ověřuje Ministerstvo zahraničních věcí. Na ověřovací doložku na listiny určené k užití v zahraničí musí připojit podpis notář nebo jeho stálý zástupce z toho důvodu, že jejich podpisové vzory jsou uloženy na ministerstvu, které poté provádí vyšší ověření (§ 8 kancelářského řádu). Informace pro apostilizaci: <https://www.nkcr.cz/apostila>.

⁵⁵ Ust. § 139 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních.

z AISEO. Zda zůstavitel zanechal pořízení pro případ smrti, zjišťuje z Evidence právních jednání pro případ smrti vedené v elektronické podobě NKČR.⁵⁶ Pokud zůstavitel takovou listinu zanechal, notář si ji vyžádá od notáře či soudu, u kterého je tato listina uložena. V případě kladného výsledku šetření je nutné zjistit stav a obsah listiny – a to na základě neveřejného nebo veřejného zjištění. Obdobný postup platí, byl-li zůstavitel v době smrti v manželství. Pak je nutné zjistit, zda s pozůstalým manželem sepsali listinu o manželském majetkovém režimu⁵⁷ z Evidence listin o manželském majetkovém režimu.⁵⁸ Dále notář provádí lustrace v rejstřících – zejména katastru nemovitostí, živnostenském, obchodním nebo insolvenčním. K součinnosti jsou povinné další osoby a instituce, kterých se notář bude na rozhodné skutečnosti dotazovat – banky, pojišťovny, orgány státní správy, hřbitovní správy, Centrální depozitář cenných papírů, Česká správa sociálního zabezpečení a další. Dle § 141 z.ř.s. platí, že každý, kdo zná skutečnosti významné pro řízení a rozhodnutí je na výzvu sdělí. Instituce poskytují údaje o zůstavitelově majetku či jiných významných skutečnostech – zůstatky na účtech, přehledy o doplatcích či nedoplatcích, nebo jiných finančních produktech.

Dalšími úkony, které soudní komisař v rámci předběžných šetření činí, je zjišťování skutečností od třetích osob. Výslech osoby bývá prvním jednáním u notáře a sepíše se o něm protokol.⁵⁹ Zpravidla je předvolán vypravitel pohřbu, tzn. ten, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele. Předpokládá se, že měl k zůstaviteli nejbližší vztah, a bude tak nejlépe obeznámen s jeho rodinnými a majetkovými poměry. Pokud disponuje předvolaná osoba závětí zůstavitele, při jednání ji předloží.⁶⁰ Předvolaná osoba může předat předvolání jiné osobě obeznámené s poměry zůstavitele, případně jinému udělit plnou moc k zastupování v řízení. Není nutné, aby se k předběžnému šetření dostavili všichni pozůstalí – všichni dědicové jsou předvoláni až k samotnému jednání, na kterém je už naopak jejich účast nezbytná.

Na základě získaných informací notář odešle výzvy ke sdělení údajů na příslušné instituce, kterým stanoví lhůtu k zaslání odpovědí. Platí ovšem, že o skutečnostech neuvedených ve

⁵⁶ V Evidence právních jednání pro případ smrti jsou evidována pořízení pro případ smrti sepsaná notáři či převzatá notáři a soudy do úschovy.

⁵⁷ Listinami o manželském majetkovém režimu se rozumí: notářské zápisy o smlouvách manželů/snoubenců o MMR odlišném od zákonného režimu, o dohodách manželů o změně smlouveného režimu a o smlouvách manželů o změně MMR založeného rozhodnutím soudu.

⁵⁸ NKČR vede Seznam a Evidence listin o manželském majetkovém režimu. Do neveřejné Evidence se všechny listiny zapisují obligatorně, ale zda bude listina zapsána i ve veřejném Seznamu je na rozhodnutí manželů. Pokud se manželé rozhodnou nechat si smlouvu zapsat i do Seznamu, mohou se obsahu listiny dovolat vůči třetím osobám, i když tyto osoby s obsahem listiny nebyly seznámeny.

⁵⁹ Ust. § 103 odst. 5 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁰ Ust. § 141 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

veřejných seznamech a rejstřících⁶¹ se notář dozví pouze, sdělí-li mu je účastníci. Notáři v současné době, na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení, orgánů finanční či celní správy, nemají přístup do Centrální evidence účtů provozované Českou národní bankou (dále jen jako „ČNB“), která spravuje databázi základních informací o účtech a bezpečnostních schránkách, vedených institucemi pro jejich klienty. Evidence dle zákona⁶² slouží k odhalování trestné činnosti a stíhání pachatelů trestných činů. Oproti tomu na Slovensku mají notáři přístup do registru účtů a mohou z něj v rámci dědického řízení čerpat informace. Přímý přístup do takové evidence je pro řízení o pozůstalosti bezesporu vysoce efektivní. Značně se tím eliminuje výskyt opomenutých bankovních produktů, které by nebyly v řízení projednány, a tím i počet dodatečných projednání dědictví. V české legislativě bohužel zatím chybí pro notáře oprávnění k přístupu do evidence.⁶³ Přístup do evidence, tak jako funguje na Slovensku, by notářům velmi ulehčil zjišťování informací v řízení. Účastníci totiž často nemají téměř žádné informace o majetku zůstavitele, v těchto případech je pak velmi běžné, že některé položky v pozůstalosti projednány nejsou. Notář je tak v určité míře odkázán na součinnost účastníků při zjišťování aktiv a pasiv pozůstalosti, pak je možné, že některá položka zůstavitelova majetku zůstane neprojednána. Jednoduše proto, že se o ní neví. Pro případ, že by se po právní moci konečného usnesení takový neprojednaný majetek objevil, slouží **dodatečné projednání dědictví**. Dědictví se znovu projedná pouze v případě, že se objeví aktivum pozůstalosti, v případě pasiv se dodatečné projednání nezahájí.⁶⁴

Po obdržení všech odpovědí od dotazovaných institucí a zjištění aktiv a pasiv pozůstalosti (je potřeba je ocenit ke dni úmrtí zůstavitele) se nařídí jednání.⁶⁵ Řízení o pozůstalosti je zásadně řízením s jednáním a nebude se konat pouze v případech uvedených v zákoně (např. při zastavení řízení). K **jednání** jsou předvoláni dědici, případně vykonavatel závěti a další osoby, jejichž přítomnost je nutná, nebo osoby, jejichž práva a povinnosti budou projednávána. Jednání je neveřejné a sepíše se o něm protokol. Zpravidla se koná jednání jedině, na jehož konci soudní

⁶¹ Veřejný seznam je veřejnoprávní evidence věcí (např. rejstřík průmyslových vzorů, letecký rejstřík), zatímco pojem veřejný rejstřík se používá k označení evidence osob (spolkový, nadační nebo obchodní rejstřík).

⁶² Zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů.

⁶³ Aktuální novinkou, o které jedná NKČR, je platforma, která by vyhledávání notářům ulehčila, měla by fungovat na principu dobrovolnosti – připravované změny jsou ve stádiu jednání s Českou bankovní asociací. Novela zákona o centrální evidenci účtů je nevyhnutelná a dle Ministerstva financí by měla, i s ohledem na evropskou legislativu, být přijata v horizontu tří let. Další novinkou je napojení bank a finančních institucí na základní registry (zejména na evidenci obyvatel). Z evidence zjistí úmrtí osoby, která v takové instituci vlastní účty či jiné produkty. Ve většině případů v reakci na to rovněž přístup k účtu zablokují. Banky často samy notářům oznámí informace o produktech a zůstatcích na účtech.

⁶⁴ Ust. § 192 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁵ Ust. § 182 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních.

komisař vydá usnesení, kterým se řízení končí. To však není pravidlem, neboť jednání ve věci může být více. V souladu s ust. § 114a o.s.ř. by však mělo být připraveno tak, aby bylo možné rozhodnout při jediném jednání. Přípravné jednání ve smyslu ust. § 114c o.s.ř. je vyloučeno.⁶⁶

Z dosavadních výsledků šetření byl zjištěn dědický titul, a tím určen okruh potenciálních dědiců. Soudní komisař každého takového dědice vyrozumí o jeho dědickém právu a poučí ho o tom, že dědictví může odmítnout, případně stanoví lhůtu pro odmítnutí. Lhůta činí jeden měsíc pro dědice s pobytem v ČR a tři měsíce pro dědice v zahraničí od doručení vyrozumění. Odmítnutí dědictví je neodvolatelné. Pokud tak dědic učiní, již odmítnutí nelze vzít zpět. Odmítne-li dědic dědictví, hledí se na něj, jako by ho nikdy nenabyl. Usnesení o vyrozumění o dědickém právu vyhlásí soudní komisař při jednání. Pokud by účastník nebyl jednání přítomen, je mu vyrozumění doručováno prostřednictvím datové schránky nebo poštovních služeb, případně dle dalších pravidel pro doručování. V případě, že se vyrozumění doručit nepodaří, bude účastník považován za dědice neznámého pobytu. Jedná-li se o dědice, jehož pobyt není znám, nebo o dědice neznámého, soud ho vyrozumí o jeho dědickém právu prostřednictvím vyhlásky, ve které stanoví lhůtu k přihlášení se. Současně jmenuje soudní komisař tomuto dědici opatrovníka. Pokud se dědic ve lhůtě nepřihlásí, jeho dědické právo nezaniká, ale nebude se k němu v řízení přihlížet. Dědici jsou dále vyrozuměni o možnosti uplatnění práva na výhradu soupisu. Při jeho uplatnění hradí dědic dluhy zůstavitele pouze do výše ceny jím nabytého dědictví. Na jednání soudní komisař seznámí účastníky se zjištěným majetkem náležejícím do pozůstalosti, zjistí jejich stanoviska k rozdělení pozůstalosti, případně její přijetí či nepřijetí. Dále může provádět dokazování, pro které platí stejné podmínky jako pro dokazování před soudem.⁶⁷

Jsou-li splněny všechny předpoklady, soudní komisař vydá rozhodnutí o dědictví, kterým se řízení končí. Ust. § 185 z.ř.s. uvádí způsoby, jakými může být v řízení meritorně rozhodnuto. Rozhodnutí vždy obsahuje potvrzení nabytí dědictví buď jednomu nebo více dědicům. V případě jediného dědice mu soud potvrzuje skutečnost, že dědictví nabyl (to se uplatní i připadá-li dědictví státu). Je-li dědiců více, je dědictví rozděleno, a to buď na základě nařízení zůstavitele, určení třetí osoby, na základě dohody dědiců nebo na jejich žádost. Možností je i potvrzení nabytí dědictví dle dědických podílů, které mohou být stanoveny podle zákona nebo dle dohody dědiců uzavřené v souladu se zákonem.

⁶⁶ Ust. § 17 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 377.

Pokud se prokáže, že zůstavitel žádný majetek nezanechal, řízení je **zastaveno** dle § 153 z.ř.s. usnesením, které není třeba doručovat. Zanechal-li zůstavitel majetek bez hodnoty nebo nepatrné hodnoty (např. pouze věci osobní potřeby nebo minimální zůstatek na bankovním účtu), vydá se takový majetek osobě, která se postarala o pohřeb, pokud s tím souhlasí, a současně se řízení zastaví dle § 154 z.ř.s. Výše majetku nepatrné hodnoty záleží na individuálním posouzení (zejména na době úmrtí zůstavitele či průměrné životní úrovni v daném místě). Obvykle se za nepatrný majetek považuje majetek v hodnotě v rozmezí 10 000 – 20 000 Kč,⁶⁸ případně do výše nákladů vynaložených na zůstavitelův pohřeb. Vypravitel pohřbu nevystupuje v postavení dědice, nebude tak hradit ani případné dluhy zůstavitele. Pokud má být řízení zastaveno, není třeba nařizovat jednání. Řízení může být zastaveno i z jiných důvodů, a to např. protože není ve smyslu § 104 odst. 1 o.s.ř. dána pravomoc českých soudů nebo z důvodu nepříslušnosti soudního komisaře. V případě zastavení nese náklady řízení stát.

Po nabytí právní moci rozhodnutí soud vyrozumí orgány spravující veřejné seznamy a rejstříky o tom, že u věcí v nich zapsaných, je potřeba změnit vlastníka. Skončením řízení o pozůstalosti zároveň zaniká pověření soudního komisaře. V případě dodatečného projednání pozůstalosti tak musí soud znovu usnesením notáře pověřit.

1.3 Rozhodnutí v řízení o pozůstalosti

Soudní rozhodnutí lze obecně definovat jako jeden z procesních úkonů soudu. Jedná se o soudní výrok, který se vyznačuje svou závazností a autoritativností.⁶⁹ Formami rozhodnutí jsou **rozsudek** a **usnesení**. V nesporném řízení se rozhoduje usnesením, nestanoví-li zákon jinak.⁷⁰ Rozsudkem se rozhoduje pouze v zákonem stanovených v případech, např. v řízení o omezení svéprávnosti⁷¹ nebo v řízení o prohlášení za mrtvého.⁷² Ve sporném řízení se zásadně usnesením rozhoduje v procesních otázkách nebo i při skončení řízení, kdy se však nejedná o rozhodnutí ve věci samé – např. při zastavení řízení. Ve věci samé se naopak ve sporném řízení rozhoduje až

⁶⁸ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HRMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 330.

⁶⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 256.

⁷⁰ Ust. § 25 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁷¹ Ust. § 40 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁷² Ust. § 56 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních.

na výjimky rozsudkem.⁷³ Na rozdíl od řízení sporného se v nesporných řízeních rozhoduje usnesením jak v otázkách procesních, tak i ve věci samé.

Rozhodnutí vydávaná v řízení o pozůstalosti mají vždy formu **usnesení** (ve smyslu § 167 a násl. o.s.ř.). V každém vyhotovení musí být uvedeny hlavní náležitosti jako označení soudu, jehož jménem je usnesení vydáváno, jméno osoby, která ve věci rozhodla, údaje o zůstaviteli, věci, výrok, odůvodnění, poučení o možnosti podat opravné prostředky, den a místo vydání.⁷⁴ V případě, že se jedná o usnesení, proti kterému není odvolání přípustné, nemusí se odůvodňovat.⁷⁵ Usnesení podepíše osoba, jež jej vydala a opatří ho úředním razítkem notáře. Pokud je usnesení vyhotovováno v elektronické podobě, musí být opatřeno uznaným elektronickým podpisem.

Rozhodnutí ve věci samé vydává v řízení o pozůstalosti soudní komisař (případně jeho náhradník, zástupce, společník nebo notářský kandidát, který byl ustanoven k zastupování notáře při výkonu jeho činnosti⁷⁶). Existují ale výjimky upravené v ust. § 100 odst. 2 z.ř.s., kdy rozhodnutí vydává přímo pozůstalostní soud – např. rozhodnutí o připadnutí majetku do likvidační podstaty, zastavení likvidace pozůstalosti nebo vydání evropského dědického osvědčení. Notář v těchto případech poskytuje součinnost a připravuje soudu podklady.⁷⁷ Výčet rozhodnutí, na kterých se notář nepodílí není taxativní, lze sem zahrnout z povahy věci i další, a to např. usnesení o zahájení řízení, o pověření notáře nebo o zrušení pověření.⁷⁸ Meritorními rozhodnutími jsou zejména rozhodnutí, kterými se řízení končí, ale i dílčí vydávaná v průběhu řízení, kterými jsou řešeny hmotněprávní otázky – a to otázky dědického práva, aktiv a pasiv nebo nabytí dědictví. Jde o rozhodnutí o dědictví ve smyslu § 185 z.ř.s., usnesení vydávaná při sporu o dědické právo, týkající se vypořádání společného jmění manželů nebo o nabytí dodatečně zjištěného majetku apod.⁷⁹ Usnesení, jimiž se ve věci samé nerozhoduje (o zastavení řízení,

⁷³ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 60.

⁷⁴ Ust. § 124 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁷⁵ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., a SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní, 2.*, opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 78.

⁷⁶ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 410.

⁷⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 216.

⁷⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 290.

⁷⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 410.

o ustanovení soudního znalce, o jmenování opatrovníka, o vyrozumění o dědickém právu apod.), může ve smyslu § 123 z.ř.s. vydat namísto notáře i notářský kandidát, koncipient nebo tajemník.

Okamžikem vyhlášení jsou pro soud usnesení závazná. Nedošlo-li k jejich vyhlášení, jsou závazná, jakmile byla doručena. Nejsou-li doručována, tak jakmile byla vyhotovena. Je-li usnesení vyhlášováno při jednání, je vyhlášeno ústně. Usnesení se doručuje, je-li proti němu přípustné podat opravné prostředky, je-li to důležité pro vedení řízení, nebo je-li jím účastníkům ukládána nějaká povinnost.⁸⁰ Usnesení, u kterých tak stanoví zákon, se nedoručují vůbec.

Dále je pro řízení významná otázka nabytí právní moci vydaného rozhodnutí. V právní moci je dle § 159 o.s.ř. rozhodnutí, které již nelze napadnout odvoláním. Právní moc přiznává rozhodnutí určité vlastnosti, a to zejména nemožnost jeho napadení řádnými opravnými prostředky (tzv. formální právní moc) a zároveň závaznost a nezměnitelnost (tzv. materiální právní moc). Práva na odvolání proti usnesení v řízení o pozůstalosti se mohou účastníci vzdát přímo při jednání, je-li takové usnesení při jednání doručované. Potom usnesení nabývá právní moci ihned. Je-li konečné usnesení účastníkům doručováno následně, platí, že nabývá právní moci patnáctým dnem od doručení, pokud v této lhůtě některý z účastníků nepodá odvolání. Na usnesení, které nabude právní moci je potřeba datum nabytí vyznačit. Až po vyznačení právní moci na listinném vyhotovení⁸¹ mohou dědici s usnesením dále nakládat – zrušit v bance zůstavitelův účet a požadovat vyplacení zůstatku, přepsat na své jméno zděděné vozidlo, ukončit pojistné smlouvy apod. Nabytím právní moci rozhodnutí o dědictví je řízení o pozůstalosti skončeno (§ 188 písm. c) z.ř.s.).

V řízení o pozůstalosti jako v civilním řízení obecně platí, že lze opravnými prostředky napadnout rozhodnutí, která trpí nějakou vadou, ať již skutkovou nebo právní. Opravné prostředky se dělí na řádné a mimořádné podle toho, zda jimi lze napadnout rozhodnutí, které zatím nenabýlo právní moci, nebo které už právní moci nabylo.⁸² Řádné opravné prostředky mají v zásadě odkladný účinek na právní moc napadaného rozhodnutí – příkladem je odvolání. Z mimořádných lze využít dovolání, žalobu pro zmatečnost řízení nebo žalobu na obnovu řízení. Z důvodu, že se na řízení o pozůstalosti subsidiárně aplikuje občanský soudní řád, lze zásadně užít všechny opravné prostředky dle jeho pravidel.

⁸⁰ Ust. § 168 občanského soudního řádu.

⁸¹ Pokud bylo usnesení doručováno účastníkům prostřednictvím poštovních služeb, musí účastníci s písemnými vyhotovení usnesení přijít k soudnímu komisaři, který vyznačí nabytí právní moci s úředním razítkem.

⁸² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 514.

V souvislosti se jmenování opatrovníka je vhodné zmínit především žalobu pro zmatečnost. Soud je vždy povinen zkoumat, zda má účastník procesní způsobilost a je schopen před soudem sám vystupovat. Řádné ustanovení opatrovníka má význam zejména pro náležité zaručení práva na soudní ochranu a práva na spravedlivý proces. Pokud je opatrovník ustanoven chybně, má to důsledek pro celé řízení. Pokud by byl dán důvod pro zastoupení účastníka a soud by nezjednal nápravu, půjde o závažnou vadu řízení a důvod k podání žaloby pro zmatečnost (§ 229 odst. 1 písm. c) o.s.ř.).⁸³ Dále dle § 229 odst. 1 písm. h) o.s.ř. lze žalobou napadnout rozhodnutí, kterým byl v řízení ustanoven opatrovník⁸⁴ účastníku neznámého pobytu nebo účastníku, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, ačkoliv k ustanovení nebyly dány předpoklady. Lze tedy hovořit o situacích, kdy byl účastníku jmenován opatrovník, ačkoliv proto nebyl dán důvod, nebo naopak jmenován nebyl, ač být měl. Jak je uvedeno výše, vady v ustanovení opatrovníka zasahují do ústavně zaručených práv účastníka – zejména do práv garantovaných čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

⁸³ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 140.

⁸⁴ Ust. § 29 odst. 3 občanského soudního řádu.

2 Účastenství v civilním soudním řízení

2.1 Procesní subjekty

Procesní subjekty jsou jedním ze tří pojmových prvků civilního procesu. Dalším prvkem jsou procesní úkony jakožto projevy vůle subjektů, které směřují k zahájení, průběhu a skončení procesu. Třetím prvkem jsou pak procesní vztahy vznikající mezi subjekty v průběhu řízení, jež jsou specifické svou závazností a vynutitelností. Naproti tomu hmotněprávní vztahy se vyznačují svou dobrovolností, absencí konfliktu mezi účastníky a existují nezávisle na procesních vztazích – procesní vztah bude dán i za předpokladu, že hmotněprávní vztah ve skutečnosti neexistuje. Hmotněprávní vztahy jsou předmětem poznání v soudním řízení. Procesní subjekty svou činností ovlivňují průběh řízení a jsou k tomuto účelu nadány procesními právy a povinnostmi.⁸⁵ Rozlišujeme **základní subjekty řízení**, které jsou přítomné obligatorně v každém řízení – těmi jsou soud a účastníci, a dále **zvláštní subjekty**, které se vyskytují pouze v některých řízeních – např. notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti. Soud vystupuje jako instituce, jejímž prostřednictvím stát zajišťuje ochranu porušeným či ohroženým subjektivním právům jako jednu ze svých základních funkcí. Soudy mají v řízení neutrální postavení nad účastníky a náleží jim rozhodovací pravomoc při řešení konkrétních právních případů skrze aplikaci práva.

2.2 Účastenství v civilním řízení sporném a nesporném

Účastník je nezbytným pojmovým prvkem řízení, neboť neexistuje a nemůže být řízení bez účastníka. V řízení musí vystupovat vždy minimálně jeden, jinak by postrádalo smysl už i z toho důvodu, že se v řízení rozhoduje o právech a povinnostech účastníků. Vymezení si okruhu účastníků je důležité zejména proto, že je tím určen okruh osob, které budou oprávněny činit v řízení procesní úkony jako např. podávat námitky, návrhy na dokazování či opravné prostředky. V první části práce byla uvedena komparace řízení sporného a nesporného a vymezeny základní rozdíly mezi těmito typy nalézacího řízení. Další odlišností těchto řízení je okruh jejich účastníků. S přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních došlo k oddělení legálních definic účastníků nalézacího řízení, které byly dříve souhrnně upraveny v části třetí

⁸⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 87.

občanského soudního řádu. Definici účastníků řízení sporného upravuje o.s.ř., zatímco účastníky řízení nesporného definuje z.ř.s. ve dvou základních definicích.

Definice v § 90 o.s.ř. za účastníky sporného řízení označuje **žalobce** a **žalovaného**. Vychází z procesního pojetí, neboť odráží procesní úkony účastníků. Subjekt, který podává žalobu a zahajuje tak řízení, je žalobce. Žalovaný je subjekt, kterého za žalovaného žaloba označí. Účastenství ve sporném řízení neodráží postavení účastníků dle sféry hmotného práva, přičemž žalobce nemusí být skutečně nositelem tvrzeného či ohroženého subjektivního práva k tomu, aby se účastníkem řízení stal. Stejně tak žalovanému nemusí fakticky příslušet žalobcem tvrzená právní povinnost.⁸⁶ Procesní účastenství není závislé na hmotněprávním vztahu, který je předmětem řízení. Legální definice dále napovídá, že v řízení sporném proti sobě musí stát vždy alespoň dva účastníci (strana žalovaná a žalující). Naproti tomu v nesporném řízení tomu tak být nemusí. Zde může být účastník i pouze jeden. Například podle § 110 odst. 2 z.ř.s. v řízení o pozůstalosti je jediným účastníkem vypravitel pohřbu, je-li řízení zastaveno dle § 154 z.ř.s.

Účastenství v nesporném řízení bylo před přijetím z.ř.s. upraveno v § 94 o.s.ř.⁸⁷ a víceméně bez obsahové změny byly tyto definice přeneseny do nového zákona. Zvláštní soudní řízení se nyní řídí definicí v ust. § 6 z.ř.s.,⁸⁸ dle kterého jsou účastníky řízení **navrhovatel, ten, o jehož právech či povinnostech má být v řízení jednáno, anebo navrhovatel a ten, kterého za účastníka zákon označuje**. Řízení o pozůstalosti má svou zvláštní definici účastníků. Samostatný výklad o účastnících řízení o pozůstalosti bude následovat v dalších podkapitolách.

2.2.1 Předpoklady účastenství

Aby se osoba mohla stát účastníkem, je důležité zodpovězení několika otázek – a to, kdo může účastníkem řízení být, zda je k tomu podle práva způsobilý, zda je před soudem způsobilý samostatně jednat a případně, zda by měl být v řízení zastoupen.⁸⁹ Osoba musí splňovat základní předpoklady, aby se mohla účastníkem řízení stát. Těmito předpoklady jsou způsobilost být účastníkem řízení – **procesní subjektivita** a způsobilost před soudem samostatně jednat – **procesní způsobilost**.

⁸⁶ ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M., *Účastenství v civilním soudním řízení*, 1. vydání, Praha, Leges, 2015, str. 45.

⁸⁷ ve znění účinném do 31.12.2013.

⁸⁸ ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M., *Účastenství v civilním soudním řízení*, 1. vydání, Praha, Leges, 2015, str. 53.

⁸⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 132.

Způsobilost být účastníkem řízení

Způsobilost být účastníkem řízení (neboli procesní subjektivita) je právní způsobilost být nositelem procesních práv a povinností. Obecně pro účastenství v civilním řízení platí § 19 o.s.ř., podle něhož „*má způsobilost být účastníkem ten, kdo má právní osobnost nebo ten, komu ji zákon přiznává*“. Právní osobnost (právní nebo také hmotněprávní subjektivita) je definovaná v občanském zákoníku, podle jehož § 15 odst. 1 se touto rozumí způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Je to zákonem stanovená možnost či schopnost vystupovat jako subjekt práva, schopnost být nositelem a vykonavatelem práv a povinností. Právní osobnosti se nikdo ani z části nemůže vzdát. Pokud by se tak stalo, nepřihlíží se k tomu. Tuto způsobilost může mít fyzická osoba, právnická osoba nebo stát. Fyzické osoby mají právní osobnost od svého narození až do smrti.⁹⁰ Právnické osoby ji získávají při svém vzniku a zaniká s jejich zánikem.⁹¹ Právní osobností jsou tedy osoby nadané v zásadě po celou dobu své existence. Výjimku představuje institut tzv. *nascitura* – právní osobnost má i již počaté dítě v případě, že se narodí živé, a pokud to vyhovuje jeho zájmům (§ 25 obč. zák.). Bude-li nenarozené dítě nositelem právní osobnosti, bude rovněž nositelem procesní subjektivity. Jestliže by jedním z účastníků řízení měl být *nasciturus*, soud je povinen řízení přerušit a vyčkat, až a jestli se dítě narodí. Tento institut může být v praxi relevantní zejména v případě řízení o pozůstalosti, pokud se jedná o účastenství ještě nenarozeného dítěte zůstavitele.⁹²

Způsobilost být účastníkem řízení je jednou ze základních podmínek účastenství. Z výše uvedeného vyplývá, že každá fyzická osoba může být účastníkem řízení bez ohledu na svůj věk, neboť způsobilost být účastníkem není vázaná na dovršení zletilosti. Osoba, která toto nesplňuje, nemůže před soudem sama vystupovat. Je to z důvodu, že soud o jejích právech a povinnostech nemůže jednat ani rozhodovat, neboť jí práva a povinnosti vzniknout nemohou. Nedostatek procesní subjektivity je tzv. neodstranitelnou vadou řízení a bez dalšího povede k zastavení řízení⁹³ – nebude totiž možno vydat rozhodnutí ve věci samé (§ 103 o.s.ř.).

⁹⁰ Ust. § 23 občanského zákoníku.

⁹¹ Ust. § 20 obč. zák. – zaměření výkladu na právnické osoby není předmětem práce, proto nebude dále rozvíjen.

⁹² ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M., *Účastenství v civilním soudním řízení*, 1. vydání, Praha, Leges, 2015, str. 99.

⁹³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 133.

Procesní způsobilost

Procesní způsobilost je druhou podmínkou účastenství a je definována jako způsobilost vykonávat samostatně procesní úkony (jinými slovy samostatně jednat před soudem) nebo je vykonávat prostřednictvím zvoleného zástupce. Procesní právo zde odkazuje opět do roviny hmotného práva, a to tak, že dle § 20 odst. 1 o.s.ř. přiznává procesní způsobilost každému v rozsahu, v jakém je svéprávný.⁹⁴ Svěprávnost je definována jako *způsobilost fyzické osoby nabyvat pro sebe vlastním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (neboli právně jednat)*.⁹⁵ Plně svéprávnosti fyzické osoby nabývají dovršením zletilosti – osmnácti let, a trvá zásadně až do smrti. Plně svéprávná osoba tak má plnou procesní způsobilost, v řízení jedná sama za sebe a procesní úkony činí sama bez potřeby zástupce.⁹⁶ Na rozdíl od překážky nedostatku procesní subjektivity, kterou nelze v řízení odstranit, lze nedostatek procesní způsobilosti i dodatečně zhojit. Jedná se tak o tzv. odstranitelnou vadu řízení.

Plná svéprávnost může být před dovršením zletilosti přiznána soudem nebo získána uzavřením manželství. Přiznání svéprávnosti upravuje § 37 obč. zák., dle kterého může soud nezletilému, který není plně svéprávný, na jeho návrh svéprávnost přiznat. Učiní tak v případě, že nezletilý dosáhl šestnácti let, osvědčí se jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti, a udělí-li k tomu souhlas jeho zákonný zástupce. Rozhodne tak, i pokud je dán vážný důvod v zájmu nezletilého. I v případě nabytí plně svéprávnosti uzavřením manželství platí podmínka dovršení šestnácti let. Uzavření manželství musí povolit soud a učiní tak, jsou-li pro to dány důležité důvody (např. těhotenství⁹⁷).

Dle ust. § 31 obč. zák. mají nezletilí způsobilost k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti v porovnání s nezletilými jejich věku. To platí i pro jednání před soudem. Ovšem z důvodu, že soudní jednání mohou být i pro zletilé osoby značně obtížná, vyžadují-li to okolnosti, může soud rozhodnout, že osoba má být v řízení před soudem zastoupena, i když jde o věc, ve které by jinak mohla jednat samostatně (ust. § 23 o.s.ř.).⁹⁸

⁹⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 133.

⁹⁵ Ust. § 15 odst. 2 občanského zákoníku.

⁹⁶ ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M., *Účastenství v civilním soudním řízení*, 1. vydání, Praha, Leges, 2015, str. 117.

⁹⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, výklad k ust. § 672, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpw2nrql4ys443cl4zdamjls44dsx3qmy3domq>.

⁹⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 134.

Ve svéprávnosti může být osoba omezena soudem – na rozdíl od právní subjektivity, kterou omezit nelze. V současné právní úpravě již nenalezneme institut zbavení svéprávnosti, který byl zakotven v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku (dále též jen jako „obč. zák. 1964“).⁹⁹ Podmínky omezení svéprávnosti upravuje § 55 obč. zák., dle něhož „*lze k omezení svéprávnosti přistoupit pouze v zájmu člověka, jehož se omezení týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáním jeho práv a osobní jedinečnosti*“. Omezení svéprávnosti je časově limitováno, nejdéle lze nařídit na tři roky (s možným prodloužením). Tohoto opatření lze využít pouze, pokud by jinak člověku hrozila závažná újma a nepostačují-li jiná mírnější a méně omezující opatření. V rozhodnutí o omezení svéprávnosti soud zároveň jmenuje osobě opatrovníka. Omezení svéprávnosti osoby má vliv na její vystupování v procesních záležitostech, může tak jednat před soudem pouze ve vymezených záležitostech. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje osobu schopnosti samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života, k nimž je nadále způsobilá bez omezení.¹⁰⁰

2.3 Zastoupení účastníka řízení

Hmotné právo obecně rozlišuje zastoupení přímé a nepřímé. O nepřímém zastoupení hovoříme, jedná-li zástupce svým jménem na účet zastoupeného. V případě přímého zastoupení jedná zástupce jménem zastoupeného a na jeho účet s právními následky zavazujícími přímo zastoupeného.¹⁰¹ Zastoupení v řízení před soudem je typem zastoupení přímého. V rámci zastoupení před soudy lze rozlišovat tři druhy, a to **zastoupení na základě zákona**, **na základě plné moci** a **na základě rozhodnutí**.

Každý svéprávný subjekt má možnost v procesní i hmotněprávní rovině jednat samostatně. Může však vyvstat situace, kdy samostatné jednání není možné či žádoucí. I přes nedostatek procesní způsobilosti může být osoba účastníkem řízení, tento nedostatek musí ale být zhojen zastoupením. Smyslem zastoupení je zajištění ochrany práv nezpůsobilého účastníka, v případě, že se o svá práva sám postarat nemůže (byť pouze přechodně). Ustanoví-li soud účastníku opatrovníka, neznamená to, že omezuje jeho procesní způsobilost. Účastník se může svých procesních práv ujmout, až a pokud toho bude znovu schopen.

⁹⁹ Ust. § 10 obč. zák. 1964.

¹⁰⁰ Ust. § 64 občanského zákoníku.

¹⁰¹ Ust. § 436 odst. 1, věta první, občanského zákoníku.

Prvním druhem zastoupení je **zákonné zastoupení** fyzické osoby, která nemůže samostatně v řízení jednat. Jde o nezletilé a zletilé účastníky omezené ve svéprávnosti. Jejich zástupcem bude buď zákonný zástupce, nebo opatrovník. Tyto dva druhy zastoupení se liší právním důvodem svého vzniku, přičemž zákonné zastoupení vzniká přímo ze zákona, zatímco opatrovnictví je založeno rozhodnutím soudu. Zákonnými zástupci nezletilého dítěte jsou jeho rodiče, kteří mají povinnost i právo dítě zastupovat při právních jednáních, k nimž není způsobilé.¹⁰² V postavení rodičů vystupuje opatrovník jmenovaný soudem v případě, že rodič nemůže dítě zastupit z důvodu střetu zájmů. Není-li žádný z rodičů, kteří by měli rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, bude dítě zastupovat poručník. Osoba, která byla omezená ve svéprávnosti, je zastoupena opatrovníkem, který jí byl jmenován soudem při rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Dle § 23 o.s.ř. může soud rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení před soudem zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když jde o věc, v níž by mohla jednat samostatně a vyžadují-li to okolnosti případu. Potřeba zastoupení je tak stanovena soudním rozhodnutím, ale zástupce je určen zákonem – proto je toto zastoupení zařazeno mezi zákonné, a ne zastoupení na základě rozhodnutí.

Druhým typem zastoupení je **zastoupení na základě rozhodnutí** (*ad hoc*). Ustanovení zástupce dle § 29 odst. 1 o.s.ř. navazuje na § 20 o.s.ř. upravující procesní způsobilost a § 22 a 23 o.s.ř. upravující zastoupení na základě zákona. Soud ustanoví opatrovníka pro účely řízení před soudem osobě, která nemá zákonného zástupce či hmotněprávního opatrovníka, nemůže před soudem samostatně jednat, a hrozí-li zároveň nebezpečí z prodlení. Zastoupení hmotněprávním zástupcem (zákonným) tak má přednost před zastoupením *ad hoc*. Pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, soud vyzve příslušný opatrovnícký soud, aby v samostatném řízení opatrovníka určil. U nezletilých se jedná o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (§ 466 a násl. z.ř.s.) a u zletilých osob v opatrovníckém řízení (§ 44 a násl. z.ř.s.).¹⁰³ Ust. § 29 odst. 3 o.s.ř. uvádí ustanovení opatrovníka neznámým dědicům zůstavitele, účastníku neznámého pobytu, kterému se nedaří doručovat, účastníku, který pro duševní poruchu nebo zdravotní důvody není sám schopen se účastnit řízení, nebo účastníku, který není schopen se srozumitelně vyjadřovat. Na základě rozhodnutí soudu je možno ustanovit kromě procesního opatrovníka i zástupce ve smyslu § 30 o.s.ř. Účastníku je na jeho žádost ustanoven zástupce, pokud splňuje podmínky pro osvobození

¹⁰² Ust. § 892 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁰³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 136.

od soudních poplatků, a je to nezbytné k ochraně jeho zájmů. Od opatrovníka se takový zástupce liší dle důvodu, pro které ho lze ustanovit, označením a také tím, že ustanovení zástupce dle § 30 o.s.ř. vyžaduje od účastníka aktivní úkon – ustanovení je na žádost. Nicméně i tak je ustanovení zástupce, stejně jako opatrovníka, povinností soudu. Prostřednictvím zástupce je chráněno účastníkovo právo na právní pomoc v řízení před soudy vyplývající z čl. 37 odst. 2 LZSP. Povinnost ustanovit procesního opatrovníka je založeno zejména na základě nemožnosti účastníka samostatně v řízení jednat, je tím umožněno řádné vedení řízení. Povinnost soudu k ustanovení zástupce dle § 30 o.s.ř. je naopak založena zejména na zajištění práva na právní pomoc. Zástupce vystupuje v řízení z důvodu efektivní obrany práv účastníka, který by ovšem mohl v řízení před soudy jednat i sám.

Třetím typem zastoupení je **zastoupení na základě plné moci**. Procesně způsobilý účastník může v řízení vystupovat samostatně, jedním z jeho oprávnění je však dát se zastoupit zmocněncem, kterého si zvolí (tj. udělí mu plnou moc). Výjimečně se bude jednat i o povinnost nechat se zastoupit (tzv. „advokátní přímus“) a to např. v řízení o dovolání.¹⁰⁴ Zmocněnec vystupuje místo účastníka – účastník má ale nadále právo na osobní účast při jednání. Zvoleným zástupcem může být pouze fyzická osoba a v téže věci může mít účastník jen jednoho zástupce. Účastník může plnou moc udělit např. z důvodu potřeby pomoci z právní stránky věci v podobě poskytování právních rad nebo z důvodu nemožnosti osobní přítomnosti na jednání.

2.4 Účastníci řízení o pozůstalosti

Soud, resp. soudní komisař, jedná v řízení s účastníky. Pouze účastníci mají v řízení procesní práva a povinnosti, jako např. právo na účast na řízení, právo být předvoláni k jednání, účastnit se jednání, vyjádřit se k osobě soudního komisaře, k průběhu řízení a podílet se na něm, činit procesní návrhy nebo právo na doručování písemností. Mohou činit procesní úkony, které mají právně relevantní následky. Z důvodu, že řízení o pozůstalosti je neveřejné, nemají jiné osoby vyjma účastníků k jednání a informacím o řízení přístup. Je proto nezbytné zodpovězení otázky, kdo účastníkem řízení je. Účastníky budou osoby, které za účastníky zákon označuje a dále ti, o jejichž právech a povinnostech se v řízení jedná (§ 6 odst. 1 a 2 ve spojení s § 110 až 122 z.ř.s.).¹⁰⁵ Jako účastníky řízení o pozůstalosti z.ř.s. uvádí dědice, vypravitele pohřbu a stát,

¹⁰⁴ Ust. § 241 občanského soudního řádu.

¹⁰⁵ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 413.

manžela zůstavitele, věřitele, nepominutelné dědice, vykonavatele závěti, správce pozůstalosti a dále účastníky při závěře pozůstalosti (účastníci při projednání pozůstalosti). Dále zákon v samostatných pododdílech upravuje účastníky při likvidaci pozůstalosti, opatrovnictví a procesní nástupnictví.¹⁰⁶ Právní úprava je podrobná, avšak výčet účastníků nelze považovat za zcela taxativní – zejména jde-li o osoby, které mohou být účastníky řízení pouze v některé jeho části.¹⁰⁷ Ust. § 110 a násl. z.ř.s. představují speciální úpravu k definici účastníků nesporného řízení v § 6 zákona. Okruh účastníků ale během řízení není uzavřený a může se měnit.¹⁰⁸ Aby se osoba stala účastníkem, musí u ní být vždy splněny dva předpoklady, a to způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost, jak je podrobněji uvedeno výše. Počátek účastenství závisí na tom, kdy se soudní komisař dozví o skutečnosti, ze které dědické právo účastníka vyplývá, a trvá tak dlouho, dokud nebude zjištěno, že dědicem bude někdo jiný, nebo že není žádný dědic. Osoba, která o sobě tvrdí, že je dědicem, bude účastníkem už od okamžiku uplatnění svého dědického práva u soudu, nikoli až poté, co bude postaveno najisto, že jím skutečně je. Pokud by vyšlo najevo, že osobě žádný dědický titul nesvědčí, postavení účastníka pozbude.¹⁰⁹ Pouze osoby, o kterých lze mít důvodně za to, že jsou dědici, notář vyrozumí o jejich dědickém právu, o možnosti dědictví odmítnout i o možnosti uplatnit výhradu soupisu.

Zásadně budou dle § 110 odst. 1 z.ř.s. účastníky řízení ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, případně stát, nedědí-li žádný dědic. Pokud bylo řízení zastaveno, bude účastníkem ten, kdo se postaral o pohřeb, tedy vypravitel pohřbu. Obecně bude za dědice považován ten, jemuž svědčí nějaký dědický titul, a to dědická smlouva, závěť nebo zákon. **Dědickou smlouvou** (obligatorně ve formě veřejné listiny) povolává zůstavitel za svého dědice nebo odkazovníka druhou smluvní stranu nebo třetí stranu a druhá strana to přijímá.¹¹⁰ Dědická smlouva má mezi dědickými tituly nejsilnější postavení, neboť se jedná o dvoustranné právní jednání a zůstavitel ji nemůže jednostranně odvolat či zrušit. **Závěť** je naproti tomu jednostranným odvolatelným projevem vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje alespoň podíl na pozůstalosti nebo odkaz jedné či více osobám.¹¹¹ Posledním

¹⁰⁶ Z důvodu, že je tato práce zaměřena na opatrovnictví, nebude právní úprava účastníků uvedená v dalších pododdílech z. ř. s. podrobněji rozebírána.

¹⁰⁷ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 221.

¹⁰⁸ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 255.

¹⁰⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 255.

¹¹⁰ Ust. § 1582 občanského zákoníku.

¹¹¹ Ust. § 1494 a násl. občanského zákoníku.

a nejslabším dědickým titulem je zákon, resp. **zákonná dědická posloupnost**. Dědí se podle dědických tříd, který je šest.¹¹² Nedědí-li žádná z osob z předchozí dědické třídy, dědické právo bude svědčit osobám v další bezprostředně následující třídě. Nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné posloupnosti, případně dědictví **státu**, na který se hledí jako na zákonného dědice. Stát nemá právo dědictví odmítnout, ani právo na odkaz a vůči třetím osobám má postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu.¹¹³ Za stát v řízení jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových („ÚZSVM“),¹¹⁴ který zastupuje stát obecně v řízení před soudy, rozhodčími soudy či správními orgány ve věcech týkajících se majetku státu.¹¹⁵

Dle § 111 z.ř.s. bude **manžel zůstavitele** účastníkem, jde-li v řízení o rozhodnutí o právech a povinnostech plynoucích ze společného jmění manželů (dále též jen jako „SJM“) při zániku manželství smrtí. Po celé řízení bude účastníkem jen v případě, je-li zároveň dědicem. Dědicem nemusí však být vždy. Pokud by např. zůstavitel uzavřel se svými potomky dědickou smlouvu, pozůstalý manžel dědicem nebude. Je-li tedy účastníkem řízení pouze pro rozhodnutí o právech a povinnostech ze SJM, jeho účast v řízení končí s nabytím právní moci usnesení o vypořádání společného jmění.¹¹⁶ V případě, že manželství zaniklo rozvodem před smrtí zůstavitele, ale SJM do té doby vypořádáno nebylo, není rozvedený manžel účastníkem řízení. Soud v řízení o pozůstalosti neprovádí vypořádání společného jmění manželů. Pokud dojde ke střetu zájmů rozvedeného manžela a ostatních dědiců, je vyloučeno, aby rozvedený manžel případně některého z ostatních účastníků zastupoval. Typicky by mohlo dojít ke střetu zájmu rozvedeného manžela s nezletilými dětmi, vůči kterým by jinak vystupoval jako zákonný zástupce. V takovém případě musí být soudem jmenován zvláštní opatrovník pro řízení. Rozvedený manžel se svých nároků plynoucích ze společného jmění může případně domáhat mimo řízení o pozůstalosti.¹¹⁷

Nepominutelný dědic je dle § 113 z.ř.s. účastníkem pouze, jde-li v řízení o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného podílu. Z toho vyplývá, že nebude účastníkem řízení po celou dobu řízení, ale pouze v jeho určitých fázích. Nepominutelnými dědici se rozumí potomci zůstavitele (děti, případně jejich děti, pokud nedědí).¹¹⁸ Může nastat situace, kdy je nepominutelný dědic zůstavitelovým dědicem, ale může

¹¹² Ust. § 1635 až § 1640 občanského zákoníku.

¹¹³ Ust. § 1634 odst. 1 občanského zákoníku.

¹¹⁴ ÚZSVM byl zřízen v roce 2002 zákonem č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

¹¹⁵ Ust. §1 odst. 1 zákona č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

¹¹⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 208.

¹¹⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 259.

¹¹⁸ Ust. § 1643 odst. 1 občanského zákoníku.

být i v postavení osoby, která dědicem není. Má pouze právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, ne právo na podíl z pozůstalosti. Na základě výše uvedeného je možno postavení nepominutelného dědice označit spíše za postavení věřitele než dědice.¹¹⁹

Pro úplnost je vhodné zmínit, které osoby účastníky řízení o pozůstalosti naopak nejsou. Příkladem je odkazovník, který není účastníkem ani dědicem.¹²⁰ Má pouze nárok na konkrétní věc, jednu či více věcí určitého druhu nebo na zřízení určitého práva ve smyslu § 1477 odst. 1 obč. zák. Je tak ve vztahu k dědicům v postavení věřitele a má nárok na plnění stanovené zůstavitelem v odkazu.¹²¹ Přestože odkazovníci nejsou účastníky řízení, musí o nich soudní komisař v rámci provádění úkonů (zejména předběžných šetření) zjišťovat potřebné údaje a zabývat se jimi.¹²²

2.5 Dědic a jeho procesní postavení

Ne každý účastník řízení o pozůstalosti bude zároveň dědicem. Zodpovězení otázky, kdo je dědicem zůstavitele, je v kontextu této práce důležité zejména proto, že právní úprava opatrovnictví v z. ř. s. hovoří výslovně o opatrovnících **dědiců**, a nikoliv jiných účastníků řízení. Ve smyslu § 1475 obč. zák. je dědicem ten, komu náleží dědické právo neboli ten, kdo má právo na pozůstalost nebo alespoň díl z ní. V postavení dědice bude zásadně osoba, které svědčí platný dědický titul. Dědicem může být jak osoba fyzická, tak právnická (i ještě neexistující právnická osoba, která ale musí do jednoho roku od smrti zůstavitele vzniknout).

Pojem *dědice* je nutno chápat v širším slova smyslu, a to tak, že za dědice budou považovány osoby, které v řízení přichází v úvahu jako potenciální dědicové, avšak dosud se dědici fakticky nestaly. Aby se osoba stala dědicem, musí u ní být splněny i další předpoklady. Těmito budou zejména: dědic se dědického práva za života zůstavitele nezřekl, svědčí mu dědický titul, není dědicky nezpůsobilý, není vyděděn, byl soudem vyrozuměn o svém dědickém právu, poučen o následcích odmítnutí dědictví a dědictví přijal (tj. neodmítl). Pouze osoby, o nichž lze mít dle dosavadních výsledků řízení za to, že jsou dědici, vyrozumí soudní komisař o jejich dědickém právu a zároveň poučí o možnosti dědictví odmítnout, o následcích takového odmítnutí

¹¹⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 21.

¹²⁰ Ust. § 1477 odst. 2 občanského zákoníku.

¹²¹ Odkaz je ve smyslu § 1594 a násl. obč. zák. zřízen pořizováním pro případ smrti, ve kterém zůstavitel určité osobě nařídí, aby odkazovníkovi vydala předmět odkazu. Odkazovník může být pouze osoba způsobilá dědit.

¹²² SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 258.

a o možnosti uplatnit výhradu soupisu pozůstalosti.¹²³ Dědicem v nejužším slova smyslu by byl potom chápán ten, kdo v řízení z pozůstalosti něčeho skutečně jako dědic nabytí.¹²⁴ Dědic je právním nástupcem zůstavitele v jeho právních jednáních a vztazích. Vstupuje do práv a povinností zůstavitele, které smrtí nezanikly. V dědickém právu se uplatňuje zásada univerzální sukcese, jež spočívá v právním nástupnictví dědice do práv a povinností zůstavitele jedním aktem, bez potřeby nabytí jednotlivých věcí nebo práv samostatně. Z této zásady však existuje řada výjimek. Smrtí dále zaniká např. manželství či rodičovská odpovědnost, jež z jejich samotné povahy na dědice přejít nemohou.¹²⁵

Speciální právní úprava procesního opatrovnictví pro řízení o pozůstalosti v ust. § 118–120 z.ř.s. se aplikuje na dědice zůstavitele, a nikoliv na další osoby, které dědici nejsou. Právní úprava v z.ř.s. se neužije na další účastníky řízení jako např. vypravitele pohřbu, pozůstalého manžela, nepominutelného dědice (nejsou-li zároveň i dědici) nebo věřitele – neboť nejsou dědici zůstavitele. Pro tyto účastníky budou v případě, že jim bude nutné jmenovat opatrovníka, využitelná ustanovení obecná v občanském soudním řádu. Právě dle tohoto právního předpisu by soudní komisař jmenoval opatrovníka dalším účastníkům řízení, tedy jiným, než dědicům. Výklad o opatrovnictví dědiců v řízení o pozůstalosti, stejně tak jako dalších účastníků řízení, bude rozvinut v následující části.

¹²³ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 255.

¹²⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 4.

¹²⁵ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. 1. vydání, Praha: Leges, 2019, str. 14.

3 Opatrovnictví v řízení o pozůstalosti

3.1 Opatrovnictví procesní a opatrovnictví dle hmotného práva – pojem, rozdíly

Opatrovnictví je druhem zastoupení, které je v zákonných případech založené rozhodnutím soudu. Tento institut slouží především k ochraně práv osob, které z nejrůznějších důvodů nejsou schopny si jejich ochranu samy zajistit. Za účelem zodpovězení otázky stanovené v úvodu práce, a to, *zda současná právní úprava opatrovnictví skutečně poskytuje dostatečnou ochranu právům a zájmům těmto osobám v řízení před soudy*, se bude tato část zabývat deskripcí právní úpravy s ohledem na relevantní judikaturu a zhodnocením smyslu a účelu institutu opatrovnictví. Zahrnutím konkrétních usnesení z praxe v této části bude rovněž demonstrována praktická aplikace zákonných ustanovení.

Opatrovnictví je upraveno jak hmotným, tak procesním právem. Je však nutné od sebe tyto dva instituty odlišovat, byť zákon hovoří v obou případech shodně o „opatrovnictví“. Procesní opatrovnictví slouží k zastoupení účastníka, který samostatně nemůže jednat, v řízení před soudem. Procesní opatrovník je ustanoven rozhodnutím soudu dle pravidel v občanském soudním řádu, případně v zákoně o zvláštních řízeních soudních, pro konkrétní řízení a jeho funkce zaniká se skončením tohoto řízení. Naproti tomu opatrovnictví člověka dle občanského zákoníku je z povahy svého účelu širší. Je zřízeno za účelem ochrany zájmů člověka při právním jednání nebo případně ve veřejném zájmu. Opatrovník člověka je rozsudkem jmenován v opatrovnickém řízení dle procesních pravidel v § 44 a násl. z.ř.s. Rozsah opatrovnictví určuje rozhodnutí soudu, které opatrovníkovi stanovuje oprávnění a povinnosti ve vztahu k záležitostem opatrovance – je oprávněn zastupovat nezpůsobilého člověka v rozsahu a při právních jednáních stanovených v rozhodnutí. Procesní opatrovnictví je tak mnohem užším institutem, neboť na rozdíl od hmotněprávního opatrovníka je soudem ustanoven pouze pro konkrétní řízení.

3.2 Procesní opatrovnictví

Účastníci v civilním soudním řízení mají dle § 18 odst. 1 o.s.ř. rovné postavení. Rovnost může být však z různých důvodů narušena, a je na soudu, aby případné negativní důsledky z toho plynoucí odstranil. Jedním z nástrojů zachování rovnosti je institut procesního opatrovnictví.

Procesního opatrovníka je možné ustanovit ze zákonem vymezených důvodů, je ustanoven¹²⁶ usnesením v rámci daného řízení, nikoliv v samostatném opatrovnickém řízení.

Soud v řízení účastníku neschopnému před soudem samostatně jednat, který současně nemá zákonného zástupce, který by za něj jednal, ustanoví opatrovníka. Učiní tak, je-li dán některý ze zákonem taxativně vymezených důvodů. Pokud by tak neučinil, byla by dána překážka pokračování v řízení. Opatrovník jedná za účastníka a zajišťuje řádné pokračování v řízení, umožňuje, aby byla chráněna práva účastníka i zájmy ostatních účastníků na pokračování a skončení řízení.¹²⁷ Jak uvádí Ústavní soud, funkce opatrovníka neexistuje, pouze proto aby usnadňovala činnost soudu tím, že má kam odesílat písemnosti. Byla vytvořena proto, aby opatrovník do důsledku hájil zájmy účastníka (což představuje mj. studium spisu, podávání vyjádření a vedení celého sporu za nepřítomného tak, jak by takovou povinnost plnil smluvní zástupce účastníka).¹²⁸ Institut procesního opatrovnictví tak reflektuje ochranu práva na soudní ochranu účastníka řízení i zajištění jeho práva na spravedlivý proces zakotveného na ústavní rovině.¹²⁹ Procesní opatrovník je oprávněn vystupovat v řízení před soudem prvního stupně, stejně tak i v odvolacím a dovolacím řízení, pokud soud neurčil délku jeho funkce jinak. Funkce trvá zásadně tak dlouho, dokud je dán důvod, pro který byl opatrovník jmenován. Pokud takový důvod odpadne, zastoupení bez dalšího zaniká a soud jedná přímo s účastníkem.

Prvním zákonným důvodem pro zřízení procesního opatrovnictví je situace, kdy se řízení účastní fyzická osoba, která není zastoupena a sama před soudem jednat nemůže (§ 29 odst. 1 o.s.ř.). Soud jí ustanoví opatrovníka, je-li v řízení dáno nebezpečí z prodlení, které musí existovat nejen ve vztahu k této osobě, ale i ve vztahu k ostatním účastníkům. Nebezpečí z prodlení je dáno např. v situaci, kdy je nutné v řízení vykonat bezodkladný úkon (výslech svědků, při kterém by měl účastník klást otázky).¹³⁰ Dále může jít o případy, kdy oba rodiče nezletilého dítěte v průběhu řízení zemřeli či není rodiče, kterému by náležela rodičovská odpovědnost nebo mají-li oba rodiče omezenou svéprávnost v rozsahu nutném pro řízení. Dítě tak není zastoupeno a z důvodu nedostatku procesní způsobilosti samo před soudem ani jednat nemůže. Soud v této situaci ustanoví dítěti ve zvláštním řízení poručníka, ovšem v mezidobí, než k takovému opatření dojde,

¹²⁶ Zákon používá odlišnou terminologii – o.s.ř. hovoří o „ustanovení“, zatímco z.ř.s. o „jmenování“ opatrovníka.

¹²⁷ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 130.

¹²⁸ Např. nález Ústavního soudu ze dne 25.9.2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000.

¹²⁹ Čl. 36, 37 a 38 Listiny základních práva a svobod.

¹³⁰ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str 132.

potřebuje dítě pro řízení ustanovit procesního opatrovníka, neboť hrozí nebezpečí z prodlení.¹³¹ Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, soud řízení přeruší do doby, než bude ustanoven zákonný zástupce či opatrovník v jiném řízení, případně i sám iniciuje zahájení takového řízení. Opatrovník bude dále ustanoven za situace, nemůže-li právnická osoba před soudem samostatně jednat, protože zde není nikdo oprávněný za takovou osobu jednat nebo je sporné, kdo za ni jednat má.¹³² I v tomto případě musí být dáno nebezpečí z prodlení (§ 29 odst. 2 o.s.ř.). Z dikce výše uvedených odstavců ust. § 29 o.s.ř. plyne, že při naplnění zákonných podmínek musí soud ustanovit opatrovníka obligatorně, což je vhodné zejména proto, že soud nemá možnost dále zvažovat jiné varianty postupu a musí pohotově konat.

V ust. § 29 odst. 3 je upraveno opatrovnictví ve specifických případech. Jde o účastníky řízení, kteří jsou neznámými dědici zůstavitele (zemřel-li účastník řízení a v řízení o pozůstalosti po takovém účastníku nebyl dosud určen okruh dědiců), účastníky neznámého pobytu, účastníky, jimž se nedaří doručovat na známou adresu v cizině, účastníky stížené duševní poruchou, neschopné účastnit se řízení pro zdravotní důvody po delší dobu, nebo účastníky neschopné se srozumitelně vyjadřovat. V případech uvedených v tomto odstavci není vyžadována existence nebezpečí z prodlení. Soud ustanoví opatrovníka, pokud neučiní žádná jiná vhodná opatření (např. přeruší řízení a vyčká na jmenování opatrovníka v řízení o omezení svéprávnosti, nebo vyzve účastníka, aby si zvolil zástupce s plnou procesní mocí). Ustanovení opatrovníka na základě tohoto odstavce je tak možné považovat za fakultativní na rozdíl od dvou předchozích případů.

V případě opatrovnictví účastníka neznámého pobytu musí podle ustálené judikatury soud nejprve provést pečlivé šetření o místě pobytu tohoto účastníka, aby mohl jednoznačně konstatovat, že pobyt není znám ani jiným účastníkům řízení nebo státním orgánům. Nejvyšší soud uvádí, že účastníku řízení, jehož pobyt není znám, musí být zajištěna ochrana práv a právem chráněných zájmů a je třeba dbát o to, aby práv nebylo zneužíváno na úkor osob, jejichž pobyt není znám. Je nutno prokázat, že na známé adrese takového účastníka nelze zastihnout či mu tam doručovat písemnosti. Je na soudu, aby toto zjistil pečlivě. Jediná nedoručená písemnost nutně nezakládá fakt, že se o účastníka neznámého pobytu jedná.¹³³ Předpoklady pro ustanovení opatrovníka nejsou splněny, jestliže soud před vydáním rozhodnutí neprovedl odpovídající šetření o pobytu účastníka. Šetření se provádí prostřednictvím orgánů obecních úřadů v místě posledního

¹³¹ JIRSA, J., DOLEŽAL, M., VOJTEK, P., a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I.*, 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2023, výklad k ust. § 20, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/24/1/2#c_33439.

¹³² Ust. § 21 občanského soudního řádu.

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2759/2012.

bydliště účastníka, na pracovištích posledního zaměstnání, výslechem příbuzných, vyžádáním spisů od soudních či jiných orgánů, u nichž probíhalo řízení ve věci týkající se účastníka, šetřením v dostupných databázích (např. dotazem na vězeňskou službu, úřad práce, orgány sociálního zabezpečení, osoby blízké zjištěné z evidence obyvatel apod.). Šetření soud tedy na základě výše uvedeného musí vždy provést v rozsahu, aby bylo bezpečně prokázáno, že jde o účastníka, jehož pobyt není znám. Závěr o tom, že místo pobytu není známo, tak předpokládá, že byly vyčerpány veškeré dostupné prostředky k jeho zjištění. Pokud by se tak nestalo, opatrovník by byl soudem nezákonně ustanoven a hrozilo by porušení práva účastníka na spravedlivý proces vyplývajícího z čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen jako „LZPS“).¹³⁴ Obdobný postup se uplatní i u účastníků, jimž se nedaří doručovat na známou adresu v cizině.

U účastníků trpících duševní poruchou se taková porucha může projevit před samotným omezením jejich svéprávnosti. Soud na situaci musí zareagovat ještě před případným rozhodnutím o omezení svéprávnosti. Nejvyšší soud se k této problematice vyjádřil tak, že § 29 odst. 3 o.s.ř. obecně reaguje na situace, kdy se účastník řízení, který má procesní způsobilost, nemůže řízení účastnit a vykonávat tak svá práva a povinnosti nebo se sice může řízení účastnit, ale není schopen je řádně vykonávat. Předpokladem pro aplikaci tohoto odstavce není nebezpečí z prodlení, jak je uvedeno výše. Soud k ustanovení může přistoupit až po předchozím šetření a důvod musí být spolehlivě prokázán. Dané dopadá na účastníky, kteří (zatím) nebyli pravomocným rozhodnutím soudu omezeni ve svéprávnosti, a *de iure* mají stále plnou procesní způsobilost. Soud takovému účastníku, neučiní-li jiná vhodná opatření (např. přeruší řízení dle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. do doby skončení řízení o svéprávnosti), ustanoví opatrovníka. Opatrovník je ve funkci po dobu, po kterou trvá důvod jeho ustanovení. Dále Nejvyšší soud uvádí, že byl-li účastník v průběhu řízení stížen duševní poruchou, soud zkoumá, zda a v jaké míře je schopen samostatně jednat před soudem a řádně činit procesní úkony. Zákon nechává na úvaze soudu, zda přistoupí k ustanovení opatrovníka nebo zvolí jiné opatření, a to s ohledem na všechny skutkové okolnosti případu tak, aby byla zajištěna ochrana zájmů a základních práv účastníka. Bere v úvahu povahu uplatněného nároku, délku řízení a skutečnost, zda již probíhá řízení o omezení svéprávnosti. Funkce opatrovníka nebyla zakotvena, aby usnadňovala činnost soudu zúžením procesních práv účastníka, ale proto, aby byly důsledně hájeny jeho zájmy, na což je také nutno při rozhodnutí pamatovat (jak uvedl Ústavní soud ve výše zmíněném nálezu). Jestliže soud ustanoví opatrovníka coby zástupce účastníka, odpovídá za to, že bude hájit jeho práva a oprávněné zájmy. Má povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, zjistí-li, že funkci v řízení buďto nevykonává fakticky vůbec, anebo zcela

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 27 Cdo 1706/2017.

nedostatečně. Otázkou, zda je účastník fakticky schopen se řízení účinně účastnit a samostatně v něm jednat, a zda není nutné přijmout jiné procesní opatření, se soud musí zabývat hned, jakmile se dozví, že se řízení účastní osoba s duševním postižením. Takový postup je součástí spravedlivého procesu a soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS. Povinnost soudu přijmout nezbytná opatření k zajištění účasti na řízení, a to i v podobě ustanovení opatrovníka, se uplatní bez ohledu na to, zda byl účastník omezen ve svéprávnosti či ne.¹³⁵ Nejvyšší soud systematicky shrnuje dosavadní rozhodovací praxi a závěry judikatury. Dává tak určitý návod, kdy a za jakých okolností lze účastníku řízení stíženému duševní poruchou ustanovit opatrovníka. Proti tomuto rozhodnutí byla však podána ústavní stížnost. Ústavní soud ve věci rozhodl nálezem sp. zn. II. ÚS 82/23, jímž toto rozhodnutí zrušil. V původním řízení se jednalo o pracovněprávní spor, během něhož byl stěžovateli jmenován procesní opatrovník z důvodu jeho zdravotního postižení. Stěžovatel byl přesvědčen, že mu bylo porušeno právo na spravedlivý proces, a odebrána možnost obhájit svá práva, neboť k ustanovení opatrovníka chyběl zákonný důvod. Ústavní soud závěry stěžovatele potvrdil a shledal porušení práva na přístup k soudu. Za neproporcionální označil z hlediska ochrany základních procesních práv účastníků situaci, ve které soud ustanoví opatrovníka proti výslovné vůli účastníka, aniž by současně či následně hmotněprávní svéprávnost účastníka jakkoliv řešil. Jestliže soud trvá na tom, že duševně postižená osoba je nezpůsobilá výhradně ve vztahu k řízení, musí tento stav odpovídajícím a přesvědčivým způsobem odůvodnit. Postup, při kterém je bez přesvědčivého odůvodnění duševní poruchou argumentováno výhradně ke zbavení procesní způsobilosti účastníka, označil za ústavněprávně neakceptovatelný. Napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo na přístup k soudu dle čl. 38 odst. 2 LZPS. Ústavní soud uzavřel, že oprávnění soudu ustanovit účastníku opatrovníka z důvodu jeho údajné duševní poruchy, není vázáno na předchozí omezení či zbavení svéprávnosti. Z hlediska ochrany základních procesních práv účastníků však lze označit za nepřiměřenou situaci, kdy soud takto postupuje proti výslovné vůli účastníka, aniž by se zároveň zabýval jeho hmotněprávní svéprávností.¹³⁶ S výše uvedenými závěry Ústavního soudu souhlasím. Ustanovení procesního opatrovníka je výjimečný prostředek, a pokud pro něj v řízení vyvstane potřeba, je nezbytné provést důkladné šetření, aby bylo prokázáno, že pro ustanovení opravdu existuje důvod. Měla by být vždy zvážena varianta mírnějšího opatření. Důležitým kritériem bude jistě aktuální zdravotní stav účastníka, který se během řízení může měnit. Každé rozhodnutí by mělo vycházet z pečlivého

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2022, sp. zn. 21 Cdo 1768/2022.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2023, sp. zn. II. ÚS 82/23.

zvážení případu a přesvědčivého odůvodnění, neboť by nesprávným postupem mohlo dojít k porušení ústavně zaručených práv účastníka.

Poslední případ ustanovení opatrovníka dle § 29 odst. 3 o.s.ř. je specifický tím, že osoba je procesně způsobilá být účastníkem řízení, je ale dán nedostatek její tzv. postulační způsobilosti – chybí jí schopnost se srozumitelně vyjadřovat, což ale není důsledkem duševní poruchy či zdravotní indispozice (např. koktavost). Individuálně je třeba řešit případy hluchoněmosti či němosti. V takovém případě by zřejmě bylo vhodné situaci zhojit přizváním tlumočnicka do znakové řeči. Ustanovování opatrovníka bez dalšího by se mohlo pokládat jednak za neúčelné, jednak za nevstřícnost, či za opominutí práv a důstojnosti osoby s takovým postižením. Existují totiž jiné nástroje k překonání překážky komunikace, které soudy musí brát v potaz a využít.¹³⁷

3.2.1 Úprava procesního opatrovnictví na Slovensku – vybraná ustanovení

Byť tato práce není pojata komparativně, bude v následující podkapitole uvedeno srovnání relevantních institutů českého právního řádu s právní úpravou Slovenska. Komparaci slovenského právního řádu jsem zvolila z důvodu společných právních kořenů plynoucích ze společného fungování v rámci Československa a historického sdílení právního řádu.

Právní úpravu opatrovnictví v řízení před soudy ve slovenském právním řádu nalezneme v zákoně č. 160/2015 Z.z., civilný sporový poriadok (dále jen jako „c.s.p.“), který nahradil zákon č. 99/1963 Zb., občianský súdny poriadok (dále jen jako „o.s.p.“) účinný a platný do 30. 6. 2016. Zastoupení na základě rozhodnutí soudu bylo upraveno v ust. § 29 a násl. o.s.p., dle něhož bylo možno ustanovit opatrovníka *ad hoc* za téměř stejných podmínek jako v o.s.ř. Slovenská úprava však obsahovala stejné zákonné ustanovení pro opatrovníka fyzické i právnické osoby – v občanském soudním řádu je rozděleno do dvou odstavců.

Při zrušení občianského súdného poriadku došlo i ke zrušení ustanovení o zastoupení na základě rozhodnutí, a na místo toho byl zakotven institut „procesního opatrovníka“. Důvodová zpráva k c.s.p. uvádí, že nová koncepce procesního opatrovnictví sjednotila dosavadní pojmové nejednotnosti označení „opatrovník“, který byl často zaměňován s opatrovníkem dle hmotného práva. Dle důvodové zprávy je dále primárním důvodem ustanovení procesního opatrovníka procesní ekonomie, tj. hospodárnost řízení.¹³⁸ Dle § 69 c.s.p. soud ustanoví opatrovníka fyzické

¹³⁷ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 137.

¹³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2015 Z. z. civilný sporový poriadok, osobitá část, výklad k § 65.

osobě, která nemůže samostatně jednat před soudem a nemá zákonného zástupce, tento zástupce nemůže za osobu jednat nebo je nečinný. Není tak dána podmínka nebezpečí z prodlení, jako tomu je v české právní úpravě. Procesní opatrovník je vymezen mnohem úžeji než institut zastoupení na základě rozhodnutí soudu. Český právní řád nezná výslovné označení procesní opatrovník, označuje ho pouze jako „opatrovníka“.

Ust. § 68 odst. 1 c.s.p. udává, že v rozsahu, ve kterém nemá fyzická osoba procesní způsobilost, za ni jedná její zákonný zástupce nebo procesní opatrovník. Dle výkladu ust. § 69 c.s.p. lze procesního opatrovníka ustanovit hlavně z důvodu zhojení překážek na straně zákonného zástupce – fyzická osoba nemá takového zástupce, tento zástupce nemůže jednat, nebo je nečinný. Spadají sem všechny objektivní překážky na straně zákonného zástupce, které vznikly za řízení a mají zároveň procesní dopad. Do nemožnosti zastupování se řadí i střet zájmů. O nečinnosti pak lze hovořit, pokud zástupce nereaguje na výzvy soudu a hrozí-li účastníkovi újma.¹³⁹ Absence podmínky nebezpečí z prodlení při ustanovování procesního opatrovníka by však mohla vést k nadužívání tohoto institutu. Není-li totiž v řízení dáno nebezpečí z prodlení, je v zájmu ochrany práva účastníka na přístup k soudu, vhodnější, aby soud zvolil jiná opatření, např. přerušování řízení a vyčkání na jmenování opatrovníka v opatrovnickém řízení, či vyčkání do doby, než bude zákonný zástupce či opatrovník opět schopen účastníka zastupovat. V případě nečinného zástupce je otázkou, zda by nebyla účinná i pouhá výzva ke zjednání nápravy. Lze totiž předpokládat, že zástupce po výzvě změnil svůj přístup k řízení. Na základě výše uvedeného považujeme slovenskou právní úpravu procesního opatrovníka za problematickou – je zaměřena především na zrychlení soudního řízení, ovšem na úkor zajištění rovnosti a ochrany práv zastoupených účastníků. Výběr osob do funkce opatrovníka je dále zakotven v ust. § 71 c.s.p. Této problematice se bude dále věnovat samostatná podkapitola k otázce jmenování osob do funkce opatrovníka.

3.3 Opatrovnictví člověka dle občanského zákoníku

Opatrovnictví nad osobou je v případech uvedených v občanském zákoníku založeno rozhodnutím soudu, ve kterém je opatrovníkem jmenována určitá osoba jiné určité osobě. Soud k takovému opatření přistoupí, je-li to potřeba k ochraně zájmů osoby, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem a trvá tak dlouho, dokud to opatrovanec potřebuje.¹⁴⁰ Pokud soud osobě jmenuje

¹³⁹ ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J. a kol. *Civilný sporový poriadok: komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 243.

¹⁴⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 328.

opatrovníka, učiní tak až po jejím zhlédnutí a vyslechnutí vyjádření, nebrání-li tomu překážka.¹⁴¹ Opatrovník je jmenován zejména tomu, kdo je soudem omezen ve svéprávnosti, nebo osobě, o které není známo, kde pobývá, dále i neznámému člověku zúčastněnému na určitém právním jednání nebo tomu, jemuž jeho zdravotní stav činí potíže při správě jeho jmění či hájení práv.¹⁴² To se nevztahuje pouze na duševní poruchy, ale obecně na nepříznivý zdravotní stav, jenž by osobě mohl činit problémy spočívající v aktivním nekonání. Pro ustanovení opatrovníka musí být dány formální i materiální předpoklady, tj. faktická nemožnost účastníka právních vztahů své zájmy hájit. Navíc musí být dána aktuální potřeba ochrany těchto zájmů, případně i zájem veřejný, na řešení právních záležitostí, kterých se osoba účastní.¹⁴³ Dalším důvodem pro jmenování je střet zájmů opatrovance se zájmy jeho zákonného zástupce či opatrovníka.¹⁴⁴ Může jít i o střet zájmů mezi více osobami zastoupenými tímž zástupcem (dvě nezletilé děti zastupuje jejich jediný rodič). Takový opatrovník se nazývá kolizním. Dle současné právní úpravy je důvodem pro jmenování i hrozící střet zájmů, nemusí k němu zatím dojít. Předchozí právní úprava vyžadovala, aby ke střetu zájmu skutečně došlo.¹⁴⁵ Ke střetu zájmu Nejvyšší soud uvedl, že ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného, nemůže zastoupeného zastupovat (a to ani v občanském soudním řízení, ani při hmotněprávním úkonu). Zjistí-li soud v řízení, že zájmy účastníka jsou v rozporu se zájmy zástupce, je tím zástupce přímo ze zákona vyloučen z účasti na řízení. Soud přestane s takovým zástupcem jednat, aniž by o tom vydával zvláštní rozhodnutí, procesní úkony učiněné zástupcem jsou od počátku neúčinné a soud k nim nepřihlíží.¹⁴⁶

V rozhodnutí o opatrovnictví je určen rozsah práv a povinností opatrovníka, kterými se při jednání řídí.¹⁴⁷ Je oprávněn činit pouze právní jednání v tomto rozsahu, přičemž opačný přístup by znamenal překročení zástupčího oprávnění. Rozsah práv a povinností tak v každém případě vychází právě z tohoto rozhodnutí. Pokud je opatrovník jmenován osobě omezené ve svéprávnosti, je v rozsudku uvedeno, v jakém rozsahu je osoba ve svéprávnosti omezena a v jakém rozsahu je její schopnost samostatného jednání zachována. Nejčastěji je využíván negativní výčet právních jednání, ke kterým osoba způsobilá není. Může být např. stanovena určitá částka, kterou při

¹⁴¹ Ust. § 471 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁴² Ust. § 465 občanského zákoníku.

¹⁴³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2020, výklad k ust. § 465, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/1/74907/1/2/zakon-c-89-2012-sb-obcansky-zakonik#c_26717.

¹⁴⁴ Ust. § 460 občanského zákoníku.

¹⁴⁵ Ust. § 30 obč. zák. 1964.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.3.2012, sp. zn. 21 Cdo 4542/2010.

¹⁴⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 328.

právním jednání nesmí překročit. K obecným povinnostem opatrovníka patří zejména udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelný kontakt, projevovat o něj skutečný zájem, dbát o jeho zdravotní stav, i povinnost vysvětlovat srozumitelně povahu a následky rozhodnutí.¹⁴⁸ Opatrovník při plnění povinností postupuje v souladu s naplňováním opatrovancových právních prohlášení a dbá jeho názorů, pokud je projevil dříve, soustavně k nim přihlíží a spravuje jeho záležitosti v souladu s nimi.

Soud opatrovníkovi vystaví listinu o jmenování opatrovníka, kterou se při právním jednání prokazuje vůči třetím osobám a jedná jménem opatrovance. Listina obsahuje zejména: název okresního soudu, který o opatrovnictví rozhodl, údaje o osobě opatrovníka (název obce, která byla jmenovaná veřejným opatrovníkem), údaje o opatrovanci, vymezení rozsahu, v jakém soud omezil způsobilost člověka samostatně právně jednat, dobu, pro kterou je svéprávnost omezena, povinnosti opatrovníka, termín podávání zprávy o osobě opatrovance, a účtu ze správy majetku.

Opatrovníkem je v první řadě jmenována osoba, kterou opatrovanec navrhl.¹⁴⁹ To ale není vždy možné, protože opatrovanec takového úkonu nemusí být schopen. Pokud opatrovanec dříve učinil předběžné prohlášení o určení opatrovníka, soud jeho obsah prošetří a jmenuje osobu takto určenou.¹⁵⁰ Soud jinak hledá vhodnou osobu v řadách osob opatrovanci blízkých. Jde o příbuzného nebo jinou osobu opatrovanci blízkou, která osvědčí, že má o člověka dlouhodobý a vážný zájem a zároveň i schopnost projevovat ho do budoucna. Není-li ani těch, je jmenován do funkce veřejný opatrovník – tím je obec. Jak uvedl Nejvyšší soud, je jím přímo obec, ne obecní úřad, neboť právě obec je právnickou osobou veřejného práva a má procesní subjektivitu.¹⁵¹ Obec navenek zastupuje starosta, který však může na základě plné moci výkonem opatrovnictví pověřit jiného zaměstnance úřadu. Veřejným opatrovníkem jmenuje soud obec, kde má opatrovanec bydliště. Pojem bydliště však není totožný s pojmem trvalý pobyt (pojem trvalého pobytu byl vysvětlen v části první), byť mohou splývat. Bydlištěm je místo, kde osoba bydlí s úmyslem se tam trvale zdržovat. Nejvyšší soud se k otázce spornosti bydliště a trvalého pobytu při určení opatrovníka vyjádřil v rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 3379/2016. Pro určení bydliště je důležitý fakt, že se osoba v určitém místě dlouhodobě zdržuje, má zde sociální vazby a má úmysl se na takovém místě zdržovat trvale a bydlet tam.¹⁵² V rámci řízení o jmenování opatrovníka je tak nutné, aby obce dbaly na to, že budou jmenovány opatrovníkem osob, které na území jejich obce skutečně mají bydliště, bez

¹⁴⁸ Ust. § 466 občanského zákoníku.

¹⁴⁹ Ust. § 471 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁵⁰ Ust. § 47 zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.10.2020, sp. zn. 24 Cdo 2877/2020.

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3379/2016.

ohledu na jejich trvalý pobyt uvedený v AISEO. Opatrovnictví může ze zákona na veřejného opatrovníka přejít v případě, že dříve ustanovený opatrovník zemřel nebo byl odvolán a nebyl zatím ustanoven do funkce nový.¹⁵³ Veřejný opatrovník jmenování do funkce nemůže odmítnout.

Při jmenování opatrovníka se z procesní stránky věci postupuje dle ustanovení „řízení ve věcech opatrovnictví člověka“, v § 44 a násl. z.ř.s. Příslušný je okresní soud, v jehož obvodu má opatrovanec bydliště, případně soud, v jehož obvodu má majetek, pokud je opatrovanec neznámý nebo neznámého pobytu.¹⁵⁴ Opatrovnictví zaniká smrtí opatrovance nebo navrácením jeho svéprávnosti v plném rozsahu (byla-li omezena). Smrtí opatrovníka však opatrovnictví nezaniká. Zemře-li opatrovník, přechází opatrovnictví na veřejného opatrovníka, jak je uvedeno výše. Soud následně zahájí nové řízení a jmenuje osobě jiného opatrovníka.

3.4 Osoby pod zvláštní ochranou

Je nezbytné si zodpovědět otázku, pro které osoby je institut opatrovnictví primárně určen. Zákonodárce poskytuje zvýšenou ochranu konkrétně vymezené skupině osob. Tato skupina se může jevit jako nesourodá, neboť zahrnuje osoby s odlišným postavením a zájmy. V důsledku rozdílných zájmů těchto osob může nastat situace, kdy se jejich zájmy dostanou do vzájemné kolize, neboť zde proti osobě stojí na jedné straně zájmy určitým způsobem znevýhodněných osob a na straně druhé veřejný zájem.¹⁵⁵ Může se jednat o osoby znevýhodněné na základě věku, rozumové vyspělosti nebo osoby stížené nejrůznějšími psychickými poruchami, ale i osoby neznámé a nepřítomné. Osoby, na které se primárně institut opatrovnictví aplikuje, se označují jako tzv. *osoby pod zvláštní ochranou*. Definiuje je § 1685 odst. 2 obč. zák., dle kterého jde o osoby, které nejsou plně svéprávné, neznámé, nepřítomné nebo o právnické osoby veřejně prospěšné nebo zřízené ve veřejném zájmu. Na zákonné úrovni nalezneme zmínky o osobách pod zvláštní ochranou na více místech. V občanském zákoníku jsou zmíněny ve vztahu k nabytí dědictví,¹⁵⁶ závěře pozůstalosti, soupisu pozůstalosti nebo zajištění odkazů.¹⁵⁷ Na procesní úrovni se ochrana promítá zejména do institutu opatrovnictví a dále schvalování právního jednání plně nesvéprávné osoby, které se netýká pouze běžných záležitostí, opatrovnickým soudem.¹⁵⁸

¹⁵³ Ust. § 468 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁵⁴ Ust. § 44 zákona o zvláštních řízeních soudních.

¹⁵⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 269.

¹⁵⁶ Ust. § 1671 odst. 1 a 2 občanského zákoníku.

¹⁵⁷ Ust. § 1682 odst. 2 obč. zák., ust. § 1685 odst. 2 písm. a) obč. zák. a ust. § 1691 odst. 1 písm. c) obč. zák.

¹⁵⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 271.

Osoby, které nejsou plně svéprávné, jsou osoby, které nejsou zletilé, ani jim plná svéprávnost nebyla soudem přiznána, a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny. Je zřejmé, proč jsou osobami pod zvláštní ochranou – je zde zájem na jejich ochraně při právním jednání, které nespadá pod běžné každodenní záležitosti, čímž řízení o pozůstalosti bezesporu je. K právnímu jednání, kterým by osoba odmítala dědictví (obdobně dar nebo odkaz nikoli zanedbatelné hodnoty) je potřeba souhlasu soudu.¹⁵⁹ K právním jednáním v běžných záležitostech se souhlas nevyžaduje.

Osobami neznámými a nepřítomnými rozumíme osoby, které nejsou známy, jejichž pobyt není znám nebo osoby, kterým se nedaří doručovat. I zde je dán zájem na zvýšené ochraně zřejmý. Z důvodu faktické nepřítomnosti nemohou v řízení hájit své zájmy, proto by jim určitým způsobem měla být tato možnost zajištěna, přičemž tato je zajištěna prostřednictvím opatrovníka.

Mezi osoby pod zvláštní ochranou zákonodárce zařadil i právnické osoby veřejně prospěšné a zřízené ve veřejném zájmu. Právnické osoby veřejně prospěšné definuje § 146 obč. zák., dle několika znaků. Jedná se o přispívání k naplňování obecného blaha ve shodě s účelem vyjádřeným v zakladatelském právním jednání, hospodárného využívání vlastního jmění k tomuto účelu, nabytí majetku z poctivých zdrojů a bezúhonnosti osob s rozhodujícím vlivem na takovou právnickou osobu. Statut veřejné prospěšnosti není vázán na právní formu a právnická osoba ho získá splněním zákonných podmínek.¹⁶⁰ Občanský zákoník sice přinesl v roce 2014 nový institut „veřejné prospěšnosti“, bylo ovšem předpokládáno přijetí doprovodného zákona, který by upravil podmínky zápisu statutu veřejné prospěšnosti do veřejného rejstříku a stanovil výhody pro držitele statutu (např. daňové úlevy). Zákon ale přijat nebyl, návrh byl zamítnut Senátem. Cílem návrhu bylo upravit podmínky zápisu statusu do veřejného rejstříku, vymezení práv a povinností osob s tímto statutem, včetně otázky jeho odejmutí. Protože zákon nebyl přijat, zůstalo v zákoně od roku 2018 pouze ust. § 146 a ust. § 147 až 150 obč. zák. byla zrušena. Právnickými osobami veřejně prospěšnými jsou např. neziskové organizace, nadace, nadační fondy, církve či náboženské spolky. Dle § 144 obč. zák. lze zřídit právnickou osobu v soukromém nebo veřejném zájmu, přičemž její povaha se bude posuzovat dle hlavní činnosti takové právnické osoby. Právnické osoby zřízené ve veřejném zájmu jako svou hlavní činnost vykonávají činnost určitým způsobem společensky prospěšnou – vzdělávací, kulturní, zdravotnickou či jinak odbornou, může se tak jednat např. o vědecké a výzkumné ústavy, nemocnice, školy nebo muzea.

¹⁵⁹ Ust. § 461 a ust. § 898 občanského zákoníku.

¹⁶⁰ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 146, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjls144dsx3qmyyting#>.

3.5 Práva, povinnosti a odpovědnost procesního opatrovníka

Povinnosti a oprávnění opatrovníků nejsou na zákonné úrovni v procesních předpisech výslovně stanoveny ani v občanském soudním řádu, ani v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Lze tak usuzovat, že vztahy mezi zastoupeným a zástupcem, stejně jako mezi opatrovancem a opatrovníkem jsou upraveny předpisem hmotněprávním, a to občanským zákoníkem. Ze znění zákona je možno dovodit několik relevantních ustanovení pro práva a povinnosti procesních opatrovníků. Zejména to bude zásada, dle které zástupce jedná osobně.¹⁶¹ Dále zákonný zástupce nebo opatrovník dbá ochrany zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv.¹⁶² Opatrovník vykonává funkci s ohledem na nejlepší zájmy účastníka. Je-li dle § 20 z.ř.s. účastníkem nezletilý, má zákonný zástupce i opatrovník povinnost zajistit mu informace o předmětu řízení a o důsledcích rozhodnutí.

Opatrovník je soudem ustanoven usnesením, ve kterém určena doba, po kterou bude funkci vykonávat. Není-li doba určena, vystupuje opatrovník v řízení v prvním stupni i v odvolacím a dovolacím řízení. Zastupuje však účastníka pouze ve věci, již se jeho ustanovení týká. Oprávnění se zásadně vztahují na řízení jako celek, pokud ovšem soud neurčí v usnesení jinak a neomezí je pouze na konkrétní část řízení.¹⁶³ Procesní opatrovník je zákonem zařazen mezi zástupce účastníků a má dle § 31 odst. 1 o.s.ř. stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci. Má mimo jiné oprávnění a zároveň povinnost studovat spis, podávat vyjádření a vést jednání tak, jako by činil zástupce s plnou mocí.¹⁶⁴ Osoba jmenovaná do funkce opatrovníka jedná v řízení za účastníka, činí za něj a jeho jménem všechny procesní úkony ve vztahu k soudu. Oprávnění opatrovníka trvají pouze do doby, než odpadne překážka, která jeho ustanovení odůvodňovala. Úkony učiněné opatrovníkem jsou zachovány i po zániku funkce, s účinky vůči zastoupenému. Je-li opatrovníkem advokát, má nárok na odměnu dle advokátního tarifu (k odměně viz více níže), kterou platí stát. Pokud je do funkce ustanovena jiná osoba než advokát, nárok na odměnu nemá.

Jak vyplývá ze závěrů Ústavního soudu, pokud stát (resp. soud) účastníkům ustanoví bez ohledu na jejich vůli zástupce pro řízení, přebírá odpovědnost za způsob vedení tohoto zastoupení. Má-li účastník svého zvoleného zástupce, odpovídá sám za volbu a za kroky zástupce v řízení. Naopak ustanoví-li opatrovníka soud svým rozhodnutím, odpovídá právě soud i za to, že opatrovník bude hájit práva a zájmy účastníka. Je to vždy soud, který je odpovědný za dodržování

¹⁶¹ Ust. § 438 občanského zákoníku.

¹⁶² Ust. § 457 občanského zákoníku.

¹⁶³ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 139.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 25.9.2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000.

všech aspektů práva na spravedlivý proces v řízení, které je před ním vedeno, má eventuálně i povinnost zprostit opatrovníka funkce, zjistí-li, že funkci nevykonává fakticky vůbec anebo nedostatečně.¹⁶⁵ Toto se tak v souhrnu aplikuje obecně na zastoupení založené rozhodnutím soudu, tedy opatrovnictví. Soud, který opatrovnictví založil, nese za jeho výkon odpovědnost. Pokud by účastníku řízení v důsledku rozhodnutí soudu vznikla škoda, má dle čl. 36 odst. 3 LZPS právo na náhradu škody způsobené mu takovým rozhodnutím (LZPS dále přiznává právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem). Podrobnosti stanovuje zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Dle § 1 tohoto zákona odpovídá za podmínek stanovených zákonem za škodu způsobenou při výkonu státní moci stát.

3.6 Opatrovnictví v řízení o pozůstalosti

V předchozí části byla zodpovězena otázka, kdo je účastníkem řízení a kdo dědicem. Toto vymezení je důležité, neboť v řízení o pozůstalosti je opatrovník jmenován dle pravidel z. ř. s. dědicům zůstavitele, jak vyplývá z jazykového výkladu předmětných ustanovení. V zákoně o zvláštních řízeních soudních je opatrovnictví pro řízení o pozůstalosti samostatně upraveno, je tak speciální úpravou procesního opatrovnictví k o.s.ř. Je-li třeba jmenovat opatrovníka jiným účastníkům řízení, postupuje soudní komisař právě dle obecných ustanovení o procesním opatrovnictví v o. s. ř. Samostatnou úpravu opatrovnictví lze kromě řízení o pozůstalosti nalézt i u jiných nesporných řízení, a to např. v řízení o osvojení nezletilého (§ 434 z.ř.s.) nebo v řízení ve věcech péče o nezletilé (§ 469 z.ř.s.). Kdyby však samostatná právní úprava nebyla zvlášť u těchto řízení zakotvena, domnívám se, že by bylo možno vyvodit z obecného ustanovení § 29 odst. 3 o.s.ř. důvody pro ustanovení opatrovníků i v těchto řízeních.

Zákon o zvláštních řízeních soudních rozlišuje tři situace, za kterých bude opatrovník v řízení o pozůstalosti jmenován, a to jmenování **opatrovníka dědici**, který nemůže před soudem samostatně jednat, jmenování **zvláštního opatrovníka** a **opatrovníka ve zvláštních případech**.

Soudní komisař je povinen opatrovníka ustanovit, kdykoliv zjistí, že pro to v řízení vyvstala potřeba. Zákon nezakládá jmenování opatrovníka jako možnost, ale jako povinnost. Takto

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2012, sp. zn. II. ÚS 194/11, Nález Ústavního soudu ze dne 19.2.2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

ustanovený opatrovník je rovnocenný opatrovníkovi ustanovenému opatrovníckým soudem. Je oprávněn činit v řízení zásadně všechna právní jednání a procesní úkony, které by jinak mohl účastník činit sám. Kromě procesních úkonů může provádět i ty hmotněprávní. Je oprávněn např. uzavřít dohodu pozůstalého manžela a dědiců o vypořádání společného jmění manželů nebo dohodu o rozdělení pozůstalosti. Zákon nelimituje jeho oprávnění pouze na procesní úkony. Soudní komisař nepřerušuje řízení a nedává podnět k zahájení opatrovníckého řízení, opatrovníka pro řízení určí sám.¹⁶⁶ Možnost jmenování opatrovníka přímo v řízení je značným zjednodušením, zejména z hlediska rychlosti vyřízení věci. V případě, že by soudní komisař musel předkládat věc k rozhodnutí opatrovníckému soudu, docházelo by v řízení ke značným průtahům.¹⁶⁷

Rozhodnutí o jmenování opatrovníka ve formě usnesení vydává notář. Rozsah jeho pravomocí je limitován § 100 odst. 2 z.ř.s., jež udává úkony, na které se pověření nevztahuje. Pro vydání tohoto rozhodnutí výjimka není, z čehož vyplývá, že předmětné usnesení vydává notář, nikoliv přímo pozůstalostní soud. Toto usnesení není rozhodnutím ve věci samé. Může ho proto namísto notáře nebo jeho trvalého zástupce vydat i notářský kandidát, koncipient nebo tajemník. Usnesení je třeba odůvodnit a jsou proti němu přípustné opravné prostředky. Doručováno je jak do rukou opatrovníka, tak dědice, je-li jeho pobyt znám.

3.7 Opatrovník dědice

Zjistí-li soudní komisař v kterékoliv fázi pozůstalostního řízení, že je v řízení dědic, který samostatně nemůže jednat před soudem a zároveň nemá svého zákonného zástupce nebo opatrovníka, jmenuje mu pro řízení o pozůstalosti opatrovníka dle § 118 z.ř.s. Toto ustanovení se použije na případy, nemůže-li osoba před soudem samostatně jednat – nemá ve smyslu § 20 o.s.ř. plnou procesní způsobilost. Osoby, jejichž svéprávnost byla omezena, mají stále zachovanou procesní způsobilost v rozsahu, v jakém jsou svéprávné, a mohou před soudem samostatně jednat, není-li jejich svéprávnost omezena ke konkrétnímu právnímu jednání, jehož se řízení týká. Zda je dědic způsobilým účastníkem řízení, zjišťuje notář při provádění úkonů v řízení, zejména v rámci předběžných šetření. Nezpůsobilost dědice může ovšem vyjít najevo i později, pokud se v řízení objeví nějaká nová skutečnost, pro kterou dědic způsobilost dodatečně pozbude. Může se tak stát z důvodu náhlého onemocnění, rozvinutí duševní poruchy, dlouhodobého upoutání na lůžko

¹⁶⁶ PLAŠIL, F., Aktuálně k opatrovníkům v řízení o pozůstalosti dle § 118 až 119 ZŘS., Ad notam 5/2016, str. 11.

¹⁶⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 274.

v nemocnici nebo je-li dědic soudem omezen ve svéprávnosti.¹⁶⁸ Soudní komisař jmenuje opatrovníka vždy, nezávisle na výsledku (případného) řízení o opatrovnictví člověka.¹⁶⁹ Má povinnost dědici jmenovat opatrovníka i v případě, bylo-li již zahájeno a probíhá řízení o ustanovení opatrovníka ve smyslu § 44 a násl. z.ř.s., ale nebylo dosud vydáno pravomocné rozhodnutí.¹⁷⁰ Právní mocí rozhodnutí opatrovnického soudu zaniká opatrovnictví na základě rozhodnutí pozůstalostního soudu.¹⁷¹ Pokud byl opatrovník dle § 465 obč. zák. jmenován již předtím, než v řízení vyšlo najevo, že dědic není schopen před soudem samostatně jednat, bude pozůstalostní soud jednat s tímto opatrovníkem, a neuplatní se postup dle z. ř. s.¹⁷²

V praxi jsem se osobně se jmenováním opatrovníka dle ust. § 118 z.ř.s. setkala v řízení o pozůstalosti vedeném pod sp. zn. 34 D 1611/2021 u obvodního soudu pro Prahu 4.¹⁷³ Řízení bylo vedeno po zůstaviteli, který zemřel jako ženatý a bezdětný. Zůstavitel zanechal závěť ve prospěch pozůstalé manželky, manželka tak byla jedinou (závětní) dědičkou. Šetřením bylo zjištěno, že pozůstalá manželka je hospitalizovaná v péči Psychiatrické nemocnice Bohnice. Ze sdělení jejího ošetřujícího lékaře z oboru psychiatrie, které bylo soudnímu komisaři doloženo, bylo dále zjištěno, že není schopna po mentální stránce osobní účasti v řízení o pozůstalosti v notářské kanceláři. V souladu s ust. § 29 odst. 3 o.s.ř. a § 118 z.ř.s. neučiní-li soud jiná opatření, může ustanovit opatrovníka účastníku, který byl stížen duševní chorobou nebo se z jiných zdravotních důvodů nemůže nikoliv po přechodnou dobu účastnit řízení. Soud v tomto řízení zjistil osobu blízkou pozůstalé manželce, a to sestru zůstavitele. Postup soudu tak byl v souladu se zákonnými ustanoveními, neboť i osoba sešvagřená je dle ust. § 22 obč. zák. považována za osobu blízkou. Pozůstalá sestra se svým jmenováním souhlasila, proto ji soud v souladu s ust. § 29 odst. 4 o.s.ř. jmenoval do funkce opatrovníka. Usnesení o jmenování opatrovníka obsahovalo jediný výrok, a to výrok, kterým byla pozůstalá sestra jmenována opatrovníkem pozůstalé manželky.

¹⁶⁸ JIRSA, J., a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, komentář k ust. § 118, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2#e_176164.

¹⁶⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 273.

¹⁷⁰ PLAŠIL, F., Aktuálně k opatrovníkům v řízení o pozůstalosti dle § 118 až 119 z.ř.s., *Ad notam* 5/2016, str. 11.

¹⁷¹ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou*, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 234.

¹⁷² MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou*, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, str. 234.

¹⁷³ Z důvodu ochrany osobních údajů nejsou další údaje uváděny.

3.8 Zvláštní opatrovník

Hrozí-li střet zájmů mezi dědicem a jeho zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, jmenuje soud pro řízení o pozůstalosti dědici zvláštního (kolizního) opatrovníka dle § 119 z.ř.s. Učiní tak i v případě střetu zájmů více dědiců, kteří jsou zastoupeni tímž zástupcem. Důvodem může být skutečnost, že zákonný zástupce i účastník, kterého by zákonný zástupce obvykle zastupoval, jsou oba účastníky řízení, resp. jsou v postavení dědiců. Právní úprava obsahově odpovídá § 32 odst. 2 o.s.ř., dle kterého nemůže být zástupcem účastníka ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Právní úprava je aplikovatelná na osoby, které nejsou plně svéprávné, nemají z tohoto důvodu procesní způsobilost, nejsou schopny před soudem samostatně vystupovat a je potřeba, aby byly v řízení zastoupeny. Jedná se o nezletilé a o osoby s omezenou svéprávností.

Nejčastěji bude nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, v řízení zastoupen svými rodiči jako zákonnými zástupci, ve výjimečných případech poručníkem. To ovšem platí za předpokladu, že mezi těmito osobami není dán střet zájmů. Pokud by střet zájmů vyšel najevo, musí soudní komisař učinit opatření v podobě jmenování zvláštního opatrovníka. Stačí i jen hypotetický střet zájmů, tedy i jen fakt, že rodič a dítě jsou oba účastníky řízení. Může jít o situaci, kdy vedle sebe mají nezletilý a rodič dědit dle zákonné nebo testamentární posloupnosti, nebo skutečnost, že rodič je manželem zůstavitele. Není nutné, aby v řízení skutečně vznikl spor.¹⁷⁴

Samotné právo dítěte na zastoupení kolizním opatrovníkem je zakotvené na mezinárodní úrovni v Evropské úmluvě o výkonu práv dětí, kterou je Česká republika vázaná.¹⁷⁵ Dle Článku 4 má „*dítě právo požádat osobně nebo prostřednictvím jiných osob či orgánů o ustanovení zvláštního zástupce v soudním řízení, které se jej týká, pokud podle vnitrostátních předpisů osoby s rodičovskou odpovědností nemohou toto dítě pro konflikt zájmů zastupovat*“. Účelem ustanovení kolizního opatrovníka dítěti je obecně lepší ochrana práv dítěte, čímž stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a mimo jiné naplňuje právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu vyplývající z čl. 32 odst. 1 LZPS. Avšak skutečnost, že stát fakticky vnucuje účastníku řízení zástupce bez ohledu na jeho vůli a vůli jeho zákonných zástupců, má určité důsledky. Především tím stát přebírá odpovědnost za způsob vedení tohoto zastoupení.¹⁷⁶

Při výběru opatrovníka se soudní komisař řídí pravidly v § 29 odst. 4 o.s.ř. Vybírá nejprve z okruhu osob blízkých, případně jiných vhodných osob. Typicky bude jmenován blízký rodinný

¹⁷⁴ TALANDA, A., PLAŠIL, F., *Nezletilí v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 4/2022, str. 16.

¹⁷⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3305/13.

příslušník jako babička, dědeček, strýc nebo teta. Není-li takových osob, přikročí se ke jmenování advokáta. Možností je i jmenování Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále též jen jako „OSPOD“). Možnost jmenovat OSPOD opatrovníkem jiných osob než nezletilých z povahy věci nenalezneme. Při výběru vhodné osoby musí soud brát v úvahu především nejlepší zájem dítěte, jenž je ve smyslu Článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte,¹⁷⁷ kterou je Česká republika vázaná, předním hlediskem jakékoliv činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování.¹⁷⁸ Je-li ve smyslu § 20 odst. 4 z.ř.s. účastníkem řízení nezletilý, který je schopen situaci pochopit, musí soud postupovat tak, aby se mu dostalo potřebných informací o řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí. Evropská úmluva o výkonu práv dětí nezletilým přiznává další procesní práva v řízení před soudy nebo jinými orgány. Dítě, které má dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení zaručeno zejména právo na příslušné informace, konzultaci a možnosti vyjádření svého názoru.¹⁷⁹ Čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS vyžadují, aby soud umožnil dítěti účastnit se jednání a vyjádřit se k jeho předmětu, přičemž ustanovení opatrovníka nezbavuje soud povinnosti zapojit dítě do řízení, není-li to v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Případné omezení práv dítěte musí být vždy řádně odůvodněno právě s ohledem na nejlepší zájem dítěte.¹⁸⁰ Je-li účastníkem řízení nezletilý, je soud mimo jiné povinen konat rychle, aby v řízení nedošlo ke zbytečným průtahům.¹⁸¹

Opatrovník dle ust. § 119 z.ř.s. byl jmenován ve dvou níže uvedených řízeních o pozůstalosti vedených u obvodního soudu pro Prahu 4, na jejichž řešení a přípravě jsem se při své praxi v notářské kanceláři podílela. Řízení o pozůstalosti sp. zn. 34 D 2539/2021 bylo vedeno po zůstavitelce, která zemřela jako vdaná a měla jedno nezletilé dítě. Nezanechala pořízení pro případ smrti. Pozůstalý manžel byl jediným zákonným zástupcem jejich společné dcery. Obecně mají dle § 892 obč. zák. rodiče povinnost i právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. Toto však neplatí v případě, kdy by při takovém zastoupení mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem. V posuzovaném případě byli manžel i dcera oba účastníky řízení, konkrétně jako dědici první zákonné třídy dle § 1635 obč. zák. Pozůstalý manžel nemohl svou dceru v řízení zastupovat, neboť došlo ke střetu zájmů ve smyslu § 892 obč. zák. a § 119 z.ř.s. Soud postupoval v souladu s předmětnými ustanoveními a pro řízení jmenoval pozůstalé dceři zvláštního opatrovníka. Na návrh manžela byla zvláštním opatrovníkem jmenovaná sestra

¹⁷⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷⁸ MUZIKÁŘ, M., SVOBODA, J., *Udělování souhlasu s právním jednáním za nezletilého v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 3/2015, str. 7.

¹⁷⁹ Článek 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

¹⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3305/13.

¹⁸¹ Článek 7 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

zůstavitelky, teta pozůstalé dcery (osoba blízká ve smyslu § 22 obč. zák.), která se svým jmenováním do funkce souhlasila. Lze důvodně předpokládat, že bude v řízení náležitě hájit zájmy své neterě bez hrozby střetu zájmů. Soudní komisařka proto neměla důvod k nejmenování navržené osoby opatrovníkem a v souladu se zákonnými ustanoveními tak učinila.

Ke jmenování zvláštního opatrovníka došlo i v řízení o pozůstalosti sp. zn. 34 D 1174/2021. Od výše uvedeného se lišilo tím, že zůstavitelka zemřela jako rozvedená – její bývalý manžel tedy nebyl účastníkem řízení. Zůstavitelka zanechala dva nezletilé syny. Dle pravidel občanského zákoníku za nezletilé děti jedná jejich zákonní zástupci – v tomto případě by za nezletilé syny jednal jejich otec jako jejich jediný rodič. Bývalý manžel nebyl z důvodu rozvodu účastníkem řízení o pozůstalosti a mohl by proto syny v řízení zastupovat. Nicméně je nutno podotknout, že tentýž zákonný zástupce by nemohl zastupovat obě děti (nebo více dětí). Manželství zůstavitelky a otce dětí bylo sice rozvedeno, avšak návrh na vypořádání společného jmění manželů byl zůstavitelkou vzat zpět, a proto nastala domněnka vypořádání dle § 741 obč. zák.¹⁸² Zároveň bylo zjištěno, že na jméno zůstavitelky i manžela je vedeno na desítku exekučních řízení. V řízení o pozůstalosti tak bylo přihlášeno značné množství pohledávek – některé z nich pouze na bývalého manžela, avšak váznoucí na nemovitosti, některé na zůstavitelku i bývalého manžela zároveň. Kromě toho se soudní komisařka v řízení zabývala zjišťováním, zda zájmy otce a synů mohou být v rozporu. Bylo zjištěno, že otec svým dětem dluží na výživném, a to téměř jeden milion korun, přičemž z důvodu neplacení výživného má i záznam v rejstříku trestů. Významnou položkou náležející do pozůstalosti byla bytová jednotka, která byla z důvodu domněnky vypořádání SJM v podílovém spoluvlastnictví zůstavitelky a rozvedeného manžela. Do pozůstalosti náležel spoluvlastnický podíl ve výši jedné poloviny na této nemovitosti. Ze všech důvodů výše uvedených spatřovala soudní komisařka v řízení konflikt zájmů dětí a jejich otce – konkrétně ve vztahu k nemovitosti¹⁸³ a dlužnému výživnému. Soud musí dbát na ochranu práv dětí jako osob pod zvláštní ochranou, a z toho důvodu je jejich otec v řízení o pozůstalosti zastupovat nemůže. Soudu byla dále předložena zůstavitelkou vlastnoručně sepsaná listina nazvaná „poslední vůle“, ze které vyplynulo přání, aby byli synové svěřeni do péče jejich rodičů. Soud by přitom obecně v dědickém právu měl co nejvíce vyhovět vůli zůstavitele. V průběhu řízení soudní komisařka obdržela několik návrhů z různých stran na jmenování opatrovníků dětí. Otec zůstavitelky, dědeček pozůstalých dětí, navrhl do funkce sebe a bratra zůstavitelky. Oba se jmenováním

¹⁸² Nedojde-li do tří let od zániku SJM k jeho vypořádání, mimo jiné platí, že nemovité věci mají bývalí manželé v podílovém spoluvlastnictví – podíly jsou stejné.

¹⁸³ Ústavní soud rozhodoval obdobně o kolizi ve vztahu k nemovitosti mezi nezletilým a jeho zákonnou zástupkyní v řízení o pozůstalosti ve svém nálezu ze dne 17.5.2016, sp. zn. III. ÚS 1538/14.

souhlasili. Otec dětí navrhl jako opatrovníky své rodiče. Tomu však soudní komisařka nevyhověla z důvodu, že mohou být ve věci majetkově zaujatí. Otec totiž v zapůjčeném spise tvrdil, že je na svých rodičích finančně závislý.¹⁸⁴ V řízení bylo navíc zjištěno, že otec dětí je nezaměstnaný. Soudní komisařka shledala, že dědeček a strýc budou v řízení řádně hájit zájmy dětí vůči věřitelům a mají i možnost obstarat si právní zastoupení. To stejné nebylo možné říci o rodičích otce, kdy otázkou byla jejich finanční situace. Dědeček již v zájmu dětí hradil právní zastoupení, jelikož si byl vědom složitosti věci a nutnosti postupu s veškerou opatrností, aby se děti, třeba i na úkor jejich otce, nezadlužily nebo neztratily dědictví po matce. Soudní komisařka se proto přiklonila k návrhu dědečka a strýce a jmenovala je opatrovníky pro řízení. Otec dětí proti tomuto rozhodnutí podal odvolání k Městskému soudu v Praze. Odvolací soud jej však zamítl a usnesením potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolací soud dal za pravdu odůvodnění uvedenému soudní komisařkou v jí vydaném usnesení a vyslovil se, že osoby zvolené do funkce opatrovníků zcela odpovídají stanoveným kritériím, přičemž otec by v řízení zájmy dětí nemohl zřejmě dostatečně hájit. Vzhledem k vysoké náročnosti a složitosti řízení se opatrovníci dětí nechali zastoupit advokátem, což se ukázalo jako velmi vhodné. Řízení totiž dosud není skončené,¹⁸⁵ byť zůstavitelka zemřela již v roce 2021, a v dohledné době ani nelze jeho skončení očekávat.

3.8.1 Zastoupení nezletilého dítěte

Nezletilé děti jsou při právním jednání zastoupeny svými zákonnými zástupci,¹⁸⁶ a to rodiči, případně poručníkem. Rodiče mají právo a současně i povinnost dítě zastupovat. Je tak dáno zejména nutností ochrany dítěte v právním světě.¹⁸⁷ Ve většině případů bude mít dítě dva rodiče, kteří ho zastupují společně. V běžných záležitostech může jednat i jen jeden z nich. Jedná-li pouze jeden z rodičů v záležitostech dítěte vůči třetí straně a není-li známo, zda s tím druhý rodič nesouhlasí, má se za to, že jedná s jeho souhlasem. V případě neshody mezi rodiči musí dát k právnímu jednání souhlas soud. Mimo zákonné zástupce za dítě mohou jednat i další osoby jako opatrovník a pěstoun.¹⁸⁸ Nezletilí jsou osoby pod zvláštní ochranou¹⁸⁹ a je třeba dbát zvýšené ochrany jejich zájmů a práv. V řízení před soudem nemohou zásadně sami jednat nebo činit

¹⁸⁴ Sp. zn. 26 C 20/2017.

¹⁸⁵ Údaj platný k březnu 2024.

¹⁸⁶ Ust. § 892 občanského zákoníku.

¹⁸⁷ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, výklad k § 892 a 893.

¹⁸⁸ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 319.

¹⁸⁹ Ust. § 1685 odst. 2 písm. a) občanského zákoníku.

procesní úkony.¹⁹⁰ Nezletilé dítě může samo jednat, je-li plně svéprávné (tj. byla mu soudem přiznána svéprávnost nebo uzavřelo manželství ve smyslu § 30 odst. 2 obč. zák.) nebo jde-li o právní jednání, ke kterému je s ohledem na svůj věk způsobilé co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti (tzv. částečná svéprávnost), nebo jde-li o právní jednání, ke kterému udělil jeho zákonný zástupce souhlas (§ 32 obč. zák.).¹⁹¹ To ale nikdy neplatí, jde-li o právní jednání ve věcech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu.¹⁹² Rodič nemůže dítě zastoupit, ani pokud by mezi nimi v dané věci mělo dojít ke střetu zájmů, případně mezi více dětmi týchž rodičů – v takovém případě určí soud kolizního opatrovníka. Pokud by rodiče přes střet zájmů jednali, bude jednání absolutně neplatné pro rozpor s veřejným pořádkem. Zákonný zástupce nikdy není oprávněn jednat za dítě v záležitostech týkajících se manželství, výkonu rodičovských povinností a práv, pořízení pro případ smrti nebo prohlášení o vydědění (i jejich odvolání).¹⁹³

3.8.2 Schvalování právního jednání za nezletilého soudem

Ve smyslu § 36 obč. zák. není nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý jednat samostatně v záležitostech, ke kterým by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu. K právnímu jednání týkajícímu se existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jeho části, potřebují rodiče (i poručník nebo opatrovník) dle § 898 odst. 1 obč. zák. souhlasu soudu. Souhlas s právním jednáním za nezletilého soud vyslovuje v řízení o schválení právního jednání, které je typem řízení nesporného a řídí se pravidly dle z.ř.s.¹⁹⁴ Řízení lze dle § 466 písm. k) z.ř.s. zahájit i bez návrhu. Návrh za nezletilého mohou podat především jeho zákonní zástupci, podnět může podat také notář, který vede řízení o pozůstalosti. Příslušným soudem je obecný soud nezletilého, o jehož právní jednání jde. V řízení musí být dítě zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro toto řízení jmenuje – je jím zpravidla OSPOD. Soud nezasahuje do právního jednání, kterého se řízení týká. Nemůže jej měnit či schválit pouze částečně, jeho oprávnění se vztahují pouze na schválení či neschválení

¹⁹⁰ Ust. § 22 občanského soudního řádu.

¹⁹¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 892, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjls44dsx3qmy4dsmq>.

¹⁹² Ust. § 36 občanského zákoníku.

¹⁹³ Ust. § 458 občanského zákoníku.

¹⁹⁴ Řízení ve věci péče soudu o nezletilé dle § 466 a násl. z.ř.s.

jednání.¹⁹⁵ Právní jednání soud schválí pouze tehdy, je-li v zájmu nezletilého, situaci přitom musí posuzovat komplexně. Nejlepší zájem dítěte je vždy hlavním kritériem pro soudní rozhodnutí.¹⁹⁶ Výčet případů, kdy je vyžadován souhlas soudu, je uveden v § 898 odst. 2 obč. zák. Souhlasu nebude potřeba ve dvou situacích, a to jedná-li se o běžnou záležitost nebo sice záležitost výjimečnou, avšak týkající se pouze zanedbatelné majetkové hodnoty. Co se týče hlediska běžnosti a zanedbatelnosti majetkové hodnoty, je potřeba je především posuzovat objektivně vzhledem k obecnému měřítku společnosti ale i vzhledem ke konkrétním majetkovým poměrům dítěte.¹⁹⁷

V průběhu řízení činí zástupce za dítě řadu právních jednání a procesních úkonů, z nichž některé podléhají schválení soudu, jinak by byly stiženy neplatností. Souhlasu soudu ve vztahu k právu dědickému je potřeba, uzavírá-li dítě dohodu dědiců o výši dědických podílů nebo rozdělení pozůstalosti, odmítá-li dědictví nebo prohlašuje, že nechce odkaz. Ust. § 898 odst. 2 obč. zák. bylo v roce 2021 značně novelizováno. Jeho dřívější znění vyžadovalo souhlas s jednáním, dle kterého dítě nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty nebo takový dar, dědictví nebo odkaz odmítá nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje.¹⁹⁸ Vzhledem k tomu, že dědic nabývá nejen majetek zůstavitele, ale i jeho případné dluhy, je na místě zvýšená ochrana nezletilého jako dědice majetku a zároveň snaha o eliminaci negativních důsledků z toho plynoucích (zejména je-li pozůstalost předložena). Vždy je nutno schválit právní jednání za nezletilého v souvislosti s odmítnutím dědictví, odkazu nebo uzavření dohody o rozdělení pozůstalosti či o výši dědických podílů. Smyslem institutu schválení právního jednání za nezletilého soudem je ochrana nezletilého před neuváženým jednáním jeho zástupce, které by mohlo být nevýhodné nebo ohrožující pro jeho stávající i budoucí majetkové poměry. Zástupce by mohl nesprávně odmítnout aktiva pozůstalosti nebo uzavřít nevýhodnou dohodu ohledně nabytí dědictví. Podle smyslu a účelu právní úpravy, kterým je kontrola toho, zda právní jednání učiněné za nezletilého je v jeho prospěch, lze analogicky dovodit i potřebu schválení jednání spočívajícího v uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů (je-li předmětem pozůstalosti), kterou mezi sebou uzavírají pozůstalý

¹⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. C. H. Beck, Praha, 2020, str. 916.

¹⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. C. H. Beck, Praha, 2020, str. 898.

¹⁹⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 898, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dsoa&refSource=toc>.

¹⁹⁸ Ust. § 898 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku, ve znění účinném do 30.6.2021.

manžel a ostatní dědicové. Dohoda je zásadní pro rozsah a obsah majetku náležejícího do pozůstalosti, jež totiž tvořena právě odpovídající částí vypořádaného SJM.¹⁹⁹

Udělení souhlasu s nabytím dědictví je nutno zvážit především pokud nezletilý nabývá dědictví zatížené dluhy či je pro něj jinak zavazující. Nabytí dědictví by mělo mít pozitivní charakter, ne vždy tomu tak však je. Vlastnictví s sebou totiž nese také nemalé povinnosti a závazky. Je proto potřeba posoudit, zda majetek nezletilého nezatíží, zda bude možné ho reálně užívat a jaké budou náklady na jeho správu. Zájem nezletilého nelze spatřovat pouze v tom, že se stane vlastníkem. Majetkový prospěch nebude mít zřejmě věc s vysokým počtem spoluvlastníků, věc, na níž vázne zástavní právo, nebo jejíž vlastnické právo je sporné. Pak hrozí nebezpečí, že nezletilý o majetek přijde bez vlastního zavinění a bez náhrady, zatímco povinnost hradit dluhy související s dědictvím mu zůstane. Obezřetnost je na místě i v případě dědění investičního majetku, může totiž dojít k poklesu jeho hodnoty (např. zvýšení míry inflace, snížení úrokových sazeb či pád kurzu cenných papírů) v období od zůstavitelovy smrti do potvrzení nabytí dědictví, avšak povinnost hradit dluhy zůstane v původní výši dle hodnoty majetku v době úmrtí. Jsou-li účastníky řízení nezletilí, zpravidla má řízení výrazně delší průběh, dědický spis je nutno předložit soudu s návrhem na schválení jednání za nezletilého a vyčkat jeho rozhodnutí, což trvá řádově měsíce až třeba i půl roku. Dále je nutno vzít v úvahu i to, že zůstavitel může nezletilému uložit příkaz nebo jeho povolání za dědice vázat na splnění podmínky, může mu být nařízeno vydání odkazu, nebo na zděděné nemovitosti může váznout věcné břemeno. Všechny tyto okolnosti snižují reálný užitek z nabytého majetku a mohou naopak znamenat výdaje či přinést další povinnosti.²⁰⁰ Je nutno proto každou situaci komplexně zohlednit při rozhodování, zda je nabytí dědictví pro nezletilého skutečně výhodné a v jeho nejlepším zájmu.

Ze znění zákona je dále možno dovodit, že některé způsoby nabytí dědictví nezletilým naopak nepodléhají schválení soudu. Jsou jimi potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici, rozdělení pozůstalosti mezi více dědiců podle nařízení zůstavitele nebo podle určení třetí osoby a potvrzení nabytí dědictví více dědicům podle jejich zákonných podílů. V těchto případech se totiž jedná o rozhodnutí soudu, která jsou vydána při splnění zákonných podmínek. Nejde tak o právní jednání, která by musela být opatrovnickým soudem schválena. Ani vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu bez uzavření dohody manžela a dědiců nepodléhá schválení soudu.²⁰¹

¹⁹⁹ TALANDA, A., PLAŠIL, F., *Nezletilí v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 4/2022.

²⁰⁰ TALANDA, A., PLAŠIL, F., *Nezletilí v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 4/2022.

²⁰¹ TALANDA, A., PLAŠIL, F., *Nezletilí v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 4/2022.

3.9 Opatrovník ve zvláštních případech

Soud jmenuje dle § 120 z.ř.s. opatrovníka dědici, který není znám nebo dědici, jemuž se na známou adresu jeho bydliště (sídla) nebo místa, kde se zdržuje, nepodařilo doručit. Takto jmenovaný opatrovník se nazývá opatrovníkem ve zvláštních případech. Ústavní soud zdůrazňuje, že nepřítomnému účastníku řízení musí být zajištěna ochrana zájmů a základních práv. K naplnění takové ochrany přispívá právě institut procesního opatrovnictví. Důvod pro ustanovení opatrovníka musí být pečlivě prokázán, je potřeba vyčerpat všechny dostupné možnosti ke zjištění místa pobytu účastníka.²⁰² Dále označuje opatrovnictví osoby neznámého pobytu za institut *sui generis*. Je zde dáno zejména omezení trvání vztahu mezi zástupcem a zastoupeným do doby, než se pobyt zastoupeného zjistí.²⁰³

Je-li v řízení neznámý dědic či dědic neznámého pobytu, soudní komisař ho dle § 166 z.ř.s. vyhláškou vyrozumí o jeho dědickém právu. Ve vyhlášce je dědic vyzván, aby se soudnímu komisaři ve stanovené lhůtě přihlásil, a je poučen o následcích nepřihlášení se. Lhůta ve vyhlášce nesmí být kratší než šest měsíců. Z důvodů dlouhé lhůty nastávají průtahy v řízení, které soudní komisař ani ostatní účastníci ovlivnit nemohou. Předchozí právní úprava pracovala s kratší lhůtou, která byla lhůtou soudcovskou,²⁰⁴ zpravidla v délce jednoho měsíce.²⁰⁵ Nepřihlásí-li se dědic ve lhůtě, jeho dědické právo sice nezaniká, ale v řízení se k němu dále přihlížet nebude.²⁰⁶ Pokud by se dědic dodatečně o své právo přihlásil, může po dědicích, kterým již bylo potvrzeno nabytí dědictví pravomocným usnesením, požadovat odpovídající podíl na dědictví, který by mu byl náležel, kdyby se řízení účastnil a skutečně dědil. Toto právo se promlčí uplynutím objektivní promlčecí lhůty v délce deseti let od nabytí právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení o pozůstalosti skončeno.²⁰⁷ Možnost dodatečného přihlášení nároku na dědictví může vyvolat právní nejistotu dědiců, kteří již svůj dědický podíl pravomocně nabyli a pravděpodobně s ním i dále nakládali. V předchozí právní úpravě, a to § 485 obč. zák. 1964, byla výslovně stanovena lhůta tří let pro uplatnění takové žaloby, což se vzhledem k majetkovým poměrům dědiců, kteří své dědické podíly nabyli poctivě, jeví jako lhůta přiměřená. Usuzuji tak zejména na základě

²⁰² K postupu v řízení při jmenování opatrovníka neznámým účastníkům a účastníkům neznámého pobytu viz výše.

²⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 8.11.2006, sp. zn. I. ÚS 264/06.

²⁰⁴ Délku soudcovské lhůty určuje soud, není stanovena zákonem. Takto určená lhůta může být za stanovených podmínek prodloužena, nikoliv však prominuta. Kromě soudcovských lhůt rozlišujeme též zákonné lhůty, které jsou stanoveny přímo zákonem a nelze je měnit soudním rozhodnutím, soud ale může zmeškání zákonné lhůty dle stanovených podmínek prominout.

²⁰⁵ Ust. § 468 obč. zák. 1964.

²⁰⁶ Ust. § 1671 odst. 1 občanského zákoníku.

²⁰⁷ Ust. § 640 občanského zákoníku.

soukromoprávní zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Ostatní dědicové by neměli být znevýhodněni na úkor osob nepřítomných. Dědice, k němuž nebylo při projednání přihlíženo v důsledku postupu dle § 166 z.ř.s., je třeba opět považovat za účastníka řízení, jakmile se v řízení zjistí jeho pobyt (např. podá odvolání proti rozhodnutí a sdělí svou adresu), pokud k tomu dojde dříve, než bylo v řízení pravomocně rozhodnuto.²⁰⁸ Dědic může uplatnit své dědické právo žalobou na vydání věci. Reivindikační žaloba musí směřovat vůči tomu, kdo má věc u sebe.²⁰⁹

Úkolem opatrovníka ve zvláštních případech je i provádění vlastního šetření směřující k vyhledání informací o tom, kdo je dědicem, případně kde se nachází jeho bydliště. Na opatrovníka není přenesena odpovědnost za odmítnutí či neodmítnutí dědictví za dědice. Dle § 1671 odst. 2 obč. zák. nemůže opatrovník učinit prohlášení o přijetí, odmítnutí či neodmítnutí dědictví. Tím, že nemůže toto prohlášení za účastníka učinit, je do jisté míry zproštěn odpovědnosti za to, že by neučiněním tohoto prohlášení účastníkovi vznikla škoda. Postavení opatrovníka ve zvláštních případech je tak určitým způsobem zjednodušeno, neboť právě prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví je pro účastníka řízení o pozůstalosti zcela zásadní, určuje jeho další účast na řízení či skutečnost, zda z pozůstalosti jako dědic něčeho skutečně nabude.²¹⁰ Prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví může být učiněno čistě osobním jednáním dědice. Není-li dědic schopen takové prohlášení učinit, nikdo jiný jej na místo něj činit nemůže.

Procesní úprava dědického práva vychází ze zásady vyšetřovací charakteristické pro nesporná řízení nalézací, jak bylo již uvedeno v první části. Soud, resp. soudní komisař, je povinen si sám v řízení obstarat potřebné informace zejména o tom, kdo je dědicem, o rozsahu majetku a dluhů náležejícího do pozůstalosti a na základě těchto zjištěných informací meritorně ve věci rozhodnout. Při srovnání s větou první ust. § 1671 odst. 1 obč. zák., která říká, že „*neuplatnil-li dědic dědické právo před soudem ve lhůtě, kterou soud stanoví, nezaniká dědici dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží,*“ je možno toto ustanovení vnímat jako obsolentní. Toto ustanovení bylo zjevně přejato z dřívější právní úpravy, a to z tzv. nesporného patentu,²¹¹ který upravoval nesporná řízení. Dle tohoto právního předpisu se postup při projednání dědictví řídil tzv. principem adičním, tedy byl založen na aktivním přihlášení se soudu. Dědic, který se nepřihlásil ve lhůtě jednoho roku, pozůstalost nenabyl. Nyní zákon neukládá povinnost

²⁰⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 24. 1. 2000, sp. zn. 18 Co 121/99.

²⁰⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HRMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 363-364.

²¹⁰ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 1671, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjlsl44dsx3qmyvtmnzr>.

²¹¹ Ust. § 115 císařského patentu č. 208/1854 ř. z. o soudním řízení v nesporných věcech ze dne 9. 8. 1854.

aktivního uplatňování dědického práva, soud lhůtu k přihlášení se nestanovuje.²¹² Toto ustanovení občanského zákoníku je neaktuální, není v procesní rovině provedeno, a proto nevyužíváno. Povinnost vyrozumět dědice o jejich dědickém právu je na soudním komisaři v souladu s výše uvedenou zásadou. Byť nyní neplatí povinnost přihlásit se soudu, osoba, která se domnívá, že je dědicem, se samozřejmě může aktivně přihlásit, má-li obavy, že s ní v řízení nebude jednáno (tj. je spolužijící osobou bez příbuzenského vztahu k zůstaviteli, trvale se zdržuje v zahraničí, nemá české občanství a není uvedena v AISEO, nemá zapsaného zůstavitele jako rodiče v rodném listě nebo disponuje-li porúčením pro případ smrti, dle kterého bude dědit). U soudu či soudního komisaře může potenciální dědic sám své dědické právo uplatnit a doložit i dědický titul, na kterém právo zakládá. Přihlášení nemusí mít fakticky vliv na průběh řízení, pokud se nakonec prokáže, že tato osoba dědicem není. Může ale mít pro soudního komisaře alespoň informační hodnotu, na základě které bude zjišťování okruhu dědiců či dalších významných skutečností efektivnější.²¹³

Pro účely srovnání výše zmiňované právní úpravy v nesporném patentu je vhodné uvést, že v případě neznámého dědice za něj nemohl podat dědickou přihlášku ani jeho opatrovník. Z pozůstalosti tak nic nabýt nemohl a nepřihlíželo se k němu. Naproti tomu v případě dědice neznámého pobytu musel za tohoto opatrovník přihlášku podat, pozůstalost se projednala i se zřetelem k jeho dědickému podílu a část pozůstalosti, která by mu připadla, pro něj byla u soudu uschována.²¹⁴ V současné právní úpravě možnost uschování části pozůstalosti v soudní úschově nenalezneme. Je obtížné si v dnešní době představit praktickou využitelnost takové úschovy, která by s sebou jistě nesla velmi vysoké náklady na její realizaci a zátěž soudního systému.

3.9.1 Neznámý dědic

Jak již bylo uvedeno výše, úkolem soudního komisaře při provádění úkonů v řízení, resp. zejména při provádění předběžných šetření,²¹⁵ je zjištění okruhu dědiců. V případě, že se z nejrůznějších důvodů nepodaří dědice s jistotou určit, zjistit o nich bližší informace či je účinně kontaktovat, hovoříme o tzv. „dědicích neznámých“ nebo o „dědicích neznámého pobytu“. Tyto

²¹² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 1671, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjsl44dsx3qmyytmnzt>.

²¹³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2022, komentář k ust. § 1671, dostupné na: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjsl44dsx3qmyytmnzt>.

²¹⁴ Ust. § 128 až 132 císařského patentu č. 208/1854 ř. z. o soudním řízení v nesporných věcech.

²¹⁵ Ust. § 139 zákona o zvláštních řízeních soudních.

pojmy jsou v právních předpisech užívány na několika místech, pracuje s nimi jak občanský zákoník a občanský soudní řád, tak zákon o zvláštních řízeních soudních. Ač jsou tyto pojmy prakticky využívány, v žádném z uvedených zákonů nenajdeme jejich legální definici. Neznámého dědice je možné vymezit jako dědice, o kterém se pouze (důvodně) ví, že existuje, avšak nejsou známy další informace, které by ho s jistotou určily, jako jméno, příjmení, datum narození, adresa trvalého pobytu či bydliště. Případ neznámého dědice je v praxi méně častý než případ dědice neznámého pobytu. Jedná-li se v řízení o dědění dle zákonné posloupnosti, předpokládá se, že půjde o osobu v příbuzenském vztahu k zůstaviteli, tedy některého ze zákonných dědiců.²¹⁶ V případě dědění dle pořízení pro případ smrti by se o neznámém dědici dalo hovořit, pokud by v takovém pořízení nebyl dostatečně specifikován a nebylo ho tak možno určit.²¹⁷ Zejména půjde o situace, kdy je ostatním účastníkům řízení známo, že zůstavitel měl potomky, sourozence či jiné příbuzné, ovšem neznají více než jejich křestní jméno a přibližný věk. Může jít i o osoby trvale žijící v zahraničí. Skutečné vypátrání těchto osob může být v praxi značně složité až nemožné.

3.9.2 Dědic neznámého pobytu

Ani pojem dědice neznámého pobytu nemá svou legální definici. Zákon uvádí pojmy „dědic neznámého pobytu“ a „nepřítomný dědic“, jež je možno považovat za ekvivalenty. O dědici má soudní komisař všechny potřebné údaje, avšak nedaří se mu na známou adresu doručovat či ho jiným způsobem kontaktovat. Označení za dědice neznámého pobytu je vázáno právě na skutečnost, zda se tomuto daří úspěšně doručovat či nikoliv. Nejedná se proto o osobu, která není osobně přítomna jednání, nýbrž osobu, jejíž adresa pobytu, tedy místo, kde se fakticky zdržuje, není známa.²¹⁸ Ve smyslu § 165 odst. 2 z.ř.s. půjde o dědice, jemuž se na adresu bydliště nebo místa pobytu nepodařilo doručit vyrozumění o dědickém právu. Usnesení o vyrozumění o dědickém právu se účastníkům přítomným na jednání vyhlašuje ústně, doručování tak není potřeba. Účastníkům, kteří nejsou jednání přítomni, je doručováno dle § 126 odst. 1 písm. c) z.ř.s. do vlastních rukou. Náhradní doručení je vyloučeno.²¹⁹ Pro doručování dědicům neznámým a nepřítomným však platí zvláštní pravidla – soudní komisař je o jejich dědickém právu vyrozumí vyhláškou, neboť doručení jiným z uvedených způsobů není možné.

²¹⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 270.

²¹⁷ TALANDA, A., *Problematika reprezentace v dědickém právu*, 1. vydání, C. H. Beck, 2021 str. 110.

²¹⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O., *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 270.

²¹⁹ Ve smyslu ust. § 126 odst. 2 z.ř.s. ve spojení s ust. § 49 odst. 4 o.s.ř.

Se jmenováním zvláštního opatrovníka, a to opatrovníka dědice neznámého pobytu, jsem se při praxi v notářské kanceláři setkala v řízení o pozůstalosti vedeném pod sp. zn. 34 D 538/2021. Řízení bylo vedeno po zůstavitelce, která zemřela jako vdova a měla jedno dítě. Zůstavitelka nezanechala žádné pořízení pro případ smrti. Jediný syn zůstavitelky předemřel a zanechal po sobě dvě děti – dceru a syna. Zákonná dědická posloupnost ve smyslu § 1635 obč. zák. tak svědčila pozůstalé vnučce a vnukovi. Vnuk se k jednání nedostavil, předvolání se vrátilo jako nedoručitelné z důvodu, že adresát nemá schránku. Vnučka, která se k jednání dostavila, do protokolu prohlásila, že se se svým bratrem přes patnáct let nestýká, ani jí není znám jeho pobyt. Šetřením v AISEO bylo zjištěno, že trvalý pobyt pozůstalého vnuka je adresou obecního úřadu. Z tohoto důvodu ani nebylo možné mu písemnost účinně doručit. Dále bylo zjištěno, že vnuk má jediného syna. Syn pozůstalého vnuka na výzvu písemně sdělil, že se svým otcem není v kontaktu a z toho důvodu o něm nemůže žádné informace poskytnout. Totéž soudnímu komisaři potvrdila telefonicky i bývalá družka pozůstalého vnuka. Soud proto postupoval dle § 29 odst. 3 o.s.ř. ve spojení s § 165 odst. 2, § 166 a § 120 z.ř.s., a § 1671 odst. 1 obč. zák. a rozhodl o jmenování opatrovníka pozůstalému vnukovi. Vzhledem k tomu, že se jednalo o dědice neznámého pobytu, a vzhledem ke skutkovým okolnostem daného případu, kdy soudu známí příbuzní nejsou s pozůstalým vnukem v kontaktu, nebylo v řízení možno jmenovat opatrovníkem žádnou z osob blízkých. Proto byl opatrovníkem jmenován advokát ve smyslu § 29 odst. 4 o.s.ř. Soud ve výroku I. tohoto usnesení jmenoval opatrovníkem advokáta. Výrokem II. vyrozuměl pozůstalého vnuka o jeho dědickém právu z důvodu dědění ze zákona a vyzval ho, aby se ve lhůtě šesti měsíců soudu nebo opatrovníku přihlásil. Ve výroku III. byl pozůstalý vnuk poučen o tom, že nedá-li o sobě v určené lhůtě vědět, jeho dědické právo nezaniká, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nebude přihlížet. Předmětné usnesení bylo předáno pozůstalostnímu soudu k vyvěšení na úřední desce. Pozůstalý vnuk se soudu nepřihlásil, v řízení k němu proto nebylo přihlíženo. Pozůstalost byla projednána a řízení ukončeno.

3.10 Osoby jmenované do funkce opatrovníka

Do funkce opatrovníka musí být vždy jmenovaná osoba způsobilá právně jednat před soudem, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy účastníka. Platí, že se vždy musí jednat o osobu zcela nezávislou na předmětu řízení, ostatních účastnících i soudu.²²⁰ Soudní komisař v řízení

²²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16.12.2010, sp. zn. I. ÚS 1769/10.

o pozůstalosti postupuje při výběru osoby do funkce v souladu s obecnými pravidly dle § 29 odst. 4 o.s.ř., které udává několik možností. Otázkou tak je, která osoba může ve funkci opatrovníka nejlépe hájit práva a zájmy účastníka. Se zodpovězením této otázky totiž souvisí rovněž zodpovězení výzkumné otázky, zda právní úprava poskytuje prostřednictvím institutu opatrovnictví náležitou ochranu účastníkům řízení, kterým je opatrovník jmenován. Zda bude ochrana práv účastníka v řízení náležitě zajištěna, totiž mnohdy závisí na osobě, která opatrovnictví vykonává, jak bude probráno níže. Tato podkapitola se bude zabývat osobami jmenovanými do funkce opatrovníka s individuálním zvážением argumentů pro a proti jejich jmenování. Jednotlivým kategoriím osob a jejich charakteristice budou věnovány samostatné podkapitoly. Na závěr této kapitoly bude uvedena komparace se slovenskou právní úpravou ve vztahu k postupu při výběru osob do funkce procesního opatrovníka.

Soudní komisař jmenuje opatrovníkem zpravidla nejprve **osobu blízkou** nebo **jinou vhodnou fyzickou osobu**, nebrání-li tomu zvláštní důvody.²²¹ Jestliže opatrovníkem žádná taková osoba nemůže být jmenována, jmenuje soud **advokáta**, který je zároveň funkcí povinen přijmout. Soud vždy posuzuje, zda je jiná než osoba blízká vhodná pro jmenování do funkce opatrovníka. Kritérii budou zejména znalost opatrovance, jeho zdravotního stavu nebo osobních poměrů. Zároveň musí být zjišťováno, zda nejsou dány důvody, které by jmenování vylučovaly, např. střet zájmů plynoucí z její majetkové zainteresovanosti ve věci.²²² Jmenování osoby blízké do funkce opatrovníka může být pro řízení o pozůstalosti obecně vhodnou volbou – v řízení se jedná o citlivých záležitostech soukromého života i majetkových poměrů, které je jistě vhodné sdílet s někým, kdo účastníka osobně zná, a ke komu chová účastník důvěru. Lze navíc usuzovat, že osoba blízká dědici byla blízká i zůstaviteli a je tak obeznámena s přáním ohledně přechodu jeho majetku na dědice. Za výkon funkce není osoba blízká odměňována, pro hospodárnost řízení to tak může být významný faktor. Je ovšem nutno zvážit, zda osoba blízká splňuje předpoklady předmětu řízení dostatečně porozumět, a zda bude v jejích možnostech činit úkony v zájmu zajištění účastníkových práv v řízení. Zajištění ochrany práv účastníka je totiž hlavním smyslem opatrovnictví. V případě nezletilých dětí, které nemůže pro střet zájmů zastupovat jejich zákonný zástupce, by přicházelo v úvahu jako osobu blízkou zvolit prarodiče dítěte. Prarodiče ale např. z důvodu zdravotních indispozic, překážkách v komunikaci se soudem nebo pro složitost celého řízení o pozůstalosti nemohou objektivně zajistit prosazení nejlepších zájmů dítěte v řízení.

²²¹ Např. kolize zájmů, nebo přílišná vzdálenost bydliště potenciálního opatrovníka od sídla pozůstalostního soudu.

²²² SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 138.

Důležité je zmínit, že osoba blízká či jiná vhodná osoba musí se svým jmenováním do funkce souhlasit – musí projevit zájem podílet se na řízení. V případech složitějších, zejména pak právě v případech nezletilých, bych za vhodnější volbu označila zvolit do funkce osobu s právním vzděláním. Osoba blízká pravděpodobně odborné vzdělání, na rozdíl od advokáta, mít nebude. V některých situacích může být navíc i výhodou, že osoba není žádným způsobem na řízení emočně zainteresovaná a je schopna objektivně a nezaujatě posoudit situaci, což však záleží na každém případě – samozřejmě v nejlepším zájmu zastupovaného účastníka. Advokát je nezávislým profesionálem, který jedná ve prospěch zájmů svých klientů, aniž by byl ovlivněn osobními vztahy nebo zájmy. Je navíc vázán etickými a profesními standardy, které mu ukládají povinnost jednat v nejlepším zájmu klienta. Lze tak předpokládat, že v řízení bude dostatečně chránit zájmy zastoupeného účastníka. To může poskytnout dědicům jistotu, že jejich zájmy budou řádně hájeny. Ustanovení advokáta do funkce s sebou ovšem nese náklady na odměnu za zastupování. Jiné osoby jmenované do funkce nárok na odměnu nemají. Náklady na zastoupení advokátem jako ustanoveným opatrovníkem nese stát. Je tak nutno v řízení zvážit i tento aspekt, tedy zda bude pro hospodárnost řízení vhodné, aby tyto náklady řízení vznikly, případně v jaké výši. V konečném důsledku je důležité zvážit specifické okolnosti každého případu a vybrat do funkce opatrovníka osobu, která bude nejlépe naplňovat potřeby a zájmy dědiců. V některých případech může být vhodné kombinovat obě možnosti, např. jmenovat do funkce osobu blízkou, která se nechá následně zastoupit advokátem na základě plné moci.

U účastníků neznámých nebo neznámého pobytu (analogicky u dědiců neznámých a neznámého pobytu) zřejmě nelze vůbec hovořit o ustanovení osoby blízké do funkce opatrovníka (jak bylo demonstrováno na výše uvedeném řízení o pozůstalosti vedeném pod sp. zn. 34D 538/2021 u obvodního soudu pro Prahu 4), neboť tyto osoby budou ve většině případů soudním komisařem nedohledatelné – za předpokladu, že není soudu znám ani tento účastník, případně jeho pobyt. Osoba blízká by navíc zcela jistě věděla, kde tento účastník pobývá či jaká je adresa jeho bydliště. Pokud by to nevěděla, nelze pak hovořit, že by si byla s účastníkem blízká.

Jak je již uvedeno výše, dle § 469 odst. 1 z.ř.s. je do funkce kolizního opatrovníka dítěte zpravidla jmenován orgán-sociálně právní ochrany dětí. Z povahy věci ho nelze jako opatrovníka jiným účastníkům řízení než dětem ustanovit. Se svým jmenováním do funkce souhlasit nemusí, pro soudního komisaře to tak představuje jisté zjednodušení, neboť osoby blízké často jmenování do funkce odmítají. Tento fakt pak v řízení může znamenat průtahy, neboť soudní komisař musí vyhledávat další osoby, které by funkci neodmítly. Za každé situace však ustanovení OSPOD do funkce nemusí být nejlepším řešením. Tento orgán specializovaný na ochranu práv a zájmů dětí,

nemá své personální ani odborné kapacity pro právní zastupování. Jedná se o úředníky (sociální pracovníky), ve většině případů bez právního vzdělání. V rámci úřadu (obecního úřadu s rozšířenou působností, městského či krajského) bývají pro tuto kompetenci ustanoveny speciální odbory péče o děti a mládež, byť to není pravidlem. Úřady jsou navíc administrativně přetíženy, neboť je jejich agenda obsáhlá a pole působnosti široké. OSPOD vyřizuje velké množství různých případů, což může znamenat omezení individuální péče o každý případ. Tento fakt může vést k nedostatečnému zaměření se na specifické potřeby a přání dítěte v rámci pozůstalostního řízení. OSPOD má omezené zdroje a kapacity k řešení pozůstalostních záležitostí, což zpravidla povede k průtahům v řízení nebo nedostatečné péči o předmět řízení. Bylo by vhodnější, a spíše by odpovídalo cíli zajištění účinné ochrany práv dětí, pokud by byl jako opatrovník nezletilého ustanoven advokát. Ústavní soud připomenul, že § 892 odst. 3 obč. zák. na rozdíl od již neúčinného § 37 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, nespecifikuje, kdo má být ustanoven kolizním opatrovníkem dítěte, což soudům poskytuje prostor pro uvážení. Lze se tak odchýlit od automatického ustanovení OSPOD opatrovníkem, pokud to není v nejlepším zájmu dítěte. To, co se může jevit jako objektivně vhodné pro dítě, nemusí být za každé situace ale vhodné skutečně – zejména v souvislosti s přijetím dědictví je vždy potřeba danou situaci zvážit pečlivě se všemi možnými negativními důsledky pro dítě. Jsem názoru, že advokát na místě opatrovníka může lépe než OSPOD posoudit všechny situace, které by mohly nastat. Pokud by se například jednalo o dědění nemovitosti (např. domu), objektivně je jistě vhodné, aby jej dítě zdědilo. Dům má nezanedbatelnou majetkovou hodnotu, a navíc tím bude zajištěna i otázka bydlení dítěte. Pro úředníka OSPOD proto není důvod s takovou situací nesouhlasit a neusilovat o přijetí dědictví. Ovšem je nutné brát v potaz, jaký podíl na nemovitosti dítě dědí, v jakém stavu se nemovitost nachází, jak nákladná je údržba, jak vysoké jsou náklady na provoz, zda není potřeba provést opravy, placení daně z nemovitých věcí apod. Pokud by se jednalo o spoluvlastnictví, je nutno zvážit, zda by spoluvlastnický podíl mohl být nezletilému vůbec ku prospěchu. Zájem nezletilého nelze spatřovat jedině v tom, zda se stane vlastníkem či spoluvlastníkem nemovitosti, ale je nutno přihlídnout též k tomu, jaká je možnost užívat věci získané dědictvím a jaké by byly případně spojené náklady s jejich udržováním. Komplexní zhodnocení celé situace může jistě mnohem lépe poskytnout advokát a případně i vyhodnotit, že zdědění nemovitosti není pro dítě vůbec vhodné. V této situaci by se mohlo nakonec ukázat jako vhodnější, kdyby dítě zdědilo peněžní částku odpovídající jeho dědickému podílu.

Další možností je ustanovit v případě osob neznámého pobytu, které nejsou nezletilé, do funkce obec. Jak již bylo uvedeno výše, výkon veřejného opatrovnictví obcemi je dán zákonem.

Obce tak se svým jmenováním do funkce souhlasit nemusí. Orgánem vystupující za obec navenek je starosta, který může výkonem opatrovnictví pověřit jiného zaměstnance úřadu (je-li jiných zaměstnanců). Zda je ustanovení obce jako veřejného opatrovníka v řízení o pozůstalosti vhodnou volbou, může být komplexní otázkou, která závisí na konkrétních okolnostech případu. Obce totiž mohou mít často nedostatečné znalosti a zkušenosti v oblasti pozůstalostních záležitostí, což by mohlo vést k chybám a neefektivní správě pozůstalosti. Především mívají omezené personální kapacity na to, aby mohly efektivně spravovat složité záležitosti, což by mohlo vyústit v nedostatečné reprezentování zájmů a zajištění ochrany práv dědiců. Obecní úřady často fungují v rámci předem stanovených pravidel a postupů, z čehož může plynout nedostatečná flexibilita při řešení individuálních situací, které se mohou v rámci řízení vyskytnout. Celkově je důležité zvážit, zda má obec dostatečné kapacitní zdroje a znalosti, aby mohla řádně a efektivně plnit roli veřejného opatrovníka v řízení o pozůstalosti, a zda nebude vhodnější volbou ustanovení advokáta. Jak již bylo uvedeno výše, v případě osob neznámého pobytu totiž nepřichází v úvahu možnost jmenování osoby blízké do funkce.

Odpověď na otázku, která osoba je nejvhodnější pro jmenování do funkce opatrovníka, aby nejlépe hájila zájmy zastoupeného účastníka, je v každém individuálním případě odlišná. V souvislosti se zodpovězením otázky, zda právní úprava poskytuje náležitou ochranu osobám pod zvláštní ochranou v řízení před soudy, je nutno rovněž podotknout, že důležitým aspektem zajištění této ochrany bude právě výběr osoby do funkce opatrovníka. Je na soudu, resp. na soudním komisari, aby v řízení zvážil všechny aspekty pro i proti jmenování dané osoby do funkce. Co se v jednom případě jeví jako vhodná volba, nemusí být vhodnou volbou i v případě jiném. Je tak za každé situace vždy důležité vážit okolnosti případu a zvolit osobu, která bude schopná vzhledem k těmto okolnostem nejlépe hájit zájmy a práva účastníka řízení.

Slovenská právní úprava vychází z obdobné koncepce výběru osob do funkce opatrovníka, avšak s jistými rozdíly. Dle § 71 odst. 1 c.s.p. soud za procesního opatrovníka nejprve ustanoví osobu blízkou nebo jinou osobu z rodinného prostředí, která je způsobilá k právním úkonům v plném rozsahu, a u níž je dán předpoklad, že bude jednat v souladu se zájmy strany a zároveň s ustanovením souhlasí. Osobu blízkou definuje § 116 zákona č. 40/1964 Zb., občianský zákonník jako příbuzného v řadě přímé, sourozence a manžela a dále osoby v poměru rodinném nebo obdobném, které se pokládají za osoby navzájem sobě blízké, které by újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, důvodně pociťovaly jako újmu vlastní. Dle odst. 2 dále soud ustanoví do funkce procesního opatrovníka obec, není-li osob podle odst. 1. Jedná se o obec, kde měl účastník poslední trvalý pobyt. Na tomto místě je nutno věnovat pozornost odlišnosti od české úpravy – pokud je

v řízení jmenována opatrovníkem obec, jedná se o obec, kde má účastník bydliště, ne trvalý pobyt jako dle slovenské úpravy.²²³ Ust. § 71 dle důvodové zprávy udává závazným způsobem pořadí osob stanovených do funkce. Na prvním místě tedy soud ustanoví příbuzného v řadě přímé či pobočné, bez ohledu na stupeň příbuzenství. Důležitý je předpoklad, že bude opatrovník fyzickou osobu s nedostatkem procesní způsobilosti zastupovat svědomitě a důsledně hájit její zájmy. Pouze v případě, že by soud takovou osobu nezjistil, ustanoví opatrovníkem obec. Za prostředek *ultima ratio* důvodová zpráva označuje ustanovení soudního úředníka do funkce opatrovníka. A to, je-li v řízení dáno nebezpečí z prodlení, zejména v případech, kdy soud zjišťuje osoby příbuzné nebo blízké, a délkou tohoto zjišťování by mohlo být ohroženo či poškozeno právo nebo oprávněný zájem zastoupené fyzické osoby.²²⁴ Na rozdíl od české právní úpravy tak slovenský zákon postupuje v pořadí osoba blízká a obec – v porovnání s o.s.ř. zcela chybí možnost jmenovat do funkce advokáta. Dále dle § 71 odst. 3 c.s.p. mohou slovenské soudy v případě nebezpečí z prodlení (není-li jiných osob uvedených v tomto ustanovení) ustanovit procesním opatrovníkem i soudního úředníka. V České republice byla tato otázka hojně řešena judikaturou. Ústavní soud se k této problematice shodně vyjadřoval ve větším počtu svých rozhodnutí.²²⁵ Vyjádřil, že při ustanovení opatrovníka je nutno přísně zvážit, zda nedojde ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Na základě toho je třeba vhodnou osobu hledat především v okruhu osob blízkých, případně jiných osob, jež jsou schopny skutečně reprezentovat zájmy zastoupeného účastníka. Pokud je osobě ustanoven soudem jako opatrovník zaměstnanec téhož soudu, je nutno tento postup pokládat za postup porušující ústavně zaručená práva dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS. Takto ustanovený opatrovník zcela zjevně nemůže být vzhledem ke svému pracovnímu zařazení schopen náležitě hájit práva a oprávněné zájmy účastníka, kterého zastupuje. Nelze totiž očekávat, že zaměstnanec soudu bude ve věci řešené tímž soudem efektivně vystupovat proti postupu a rozhodnutí tohoto soudu. Naopak, v takovém případě nelze vyloučit střet mezi zájmem soudu na co nejrychlejší skončení věci a zájmem zastoupeného účastníka řízení na plném zachování jeho práv a oprávněných zájmů.²²⁶

V ust. § 29a o.s.ř. je zakotveno pravidlo jmenování opatrovníka osobě, která už dříve v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat pořídila předběžné prohlášení o určení opatrovníka, jako reakce na hmotněprávní úpravu předběžného prohlášení v § 38 a násl. obč. zák.

²²³ K pojmům trvalý pobyt a bydliště viz. výše.

²²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2015 Z. z. civilný sporový poriadok, osobitá část, výklad k § 68.

²²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 1. 2007, sp. zn. IV. ÚS 273/05, Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. I. ÚS 1769/10, Nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 629/04.

²²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. I. ÚS 1769/10.

V případě, že osoba prohlášení učinila, soud se jím řídí. Prohlášení neslouží pouze k vyjádření vůle, aby se určitá osoba stala opatrovníkem, ale lze ho využít i k tomu, aby pořizovatel vyjádřil, jakým způsobem si přeje, aby byly jeho záležitosti spravovány, nebo aby je spravovala určitá osoba. Pořizující činí prohlášení v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat, tj. pro případ, že nebude schopen sám projevit svou vůli. Nezáleží přitom, zda stav nezpůsobilosti v budoucnu skutečně nastane či jej je v danou chvíli možné očekávat. Nemusí dojít k omezení schopnosti právně jednat, může se jednat např. o přechodnou duševní poruchu nebo úraz. Předběžné prohlášení lze pořádit veřejnou listinou nebo i soukromou listinou za přítomnosti dvou svědků.²²⁷ Je-li sepsáno ve formě notářského zápisu, je uloženo u sepisujícího notáře. Notář zapíše listinu do Seznamu prohlášení o určení opatrovníka vedeném NKČR, je-li v ní určen opatrovník.²²⁸ Soud se prohlášením bude řídit jak v případě jmenování hmotněprávního opatrovníka, tak v případě procesního opatrovníka.²²⁹ V prohlášení je opatrovník specifikován svými osobními údaji – jménem, příjmením, datem narození a bydlištěm, což jsou zároveň údaje, které se zapisují do Seznamu, a které soud obdrží. Může však nastat i situace, kdy osoba takto určená jmenovaná do funkce nakonec nebude, např. proto, že je dán střet zájmů či její nezpůsobilost.

3.10.1 Osoba blízká jako opatrovník

Opatrovník by měl být vybírán nejprve z řad osob dědici blízkých především proto, že se předpokládá, že taková osoba bude s největší pravděpodobností nejlépe hájit zájmy opatrovance. Výhodou je zcela jistě skutečnost, že se osoby navzájem znají a je proto mezi nimi zachována jistá úroveň důvěry. Při výběru je ale zároveň nutno sledovat, zda osoba není účastníkem řízení a není tak dán střet zájmů. V takovém případě by osoba do funkce opatrovníka jmenována být nemohla, nestrannost osoby musí být vždy zajištěna. Osoba blízká se svým jmenováním musí souhlasit, což vyplývá z ust. § 29 odst. 4 o.s.ř., které stanoví, že jinou osobu než advokáta lze do funkce jmenovat pouze, jestliže s tím souhlasí. Kdo je osobou blízkou, vymezuje § 22 odst. 1 obč. zák. Rozumí se jí příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel nebo registrovaný partner. Dále se za osoby sobě navzájem blízké považují osoby v poměru rodinném nebo obdobném, které by pocítovaly újmu jedné z nich jako újmu vlastní. Vyvratitelná právní domněnka platí i pro osoby sešvagřené nebo osoby trvale spolu žijící. Dle § 116 obč. zák. 1964 byly za osoby blízké považováni příbuzní v řadě

²²⁷ Ust. § 39 a násl. občanského zákoníku.

²²⁸ Seznam prohlášení o určení opatrovníka je neveřejný, údaje z něj jsou sdělovány pouze soudům. Součástí Seznamu není sbírka listin, obsahuje tedy pouze údaje o listině a osobě opatrovníka.

²²⁹ KITTEL, D., *Předběžné prohlášení pro případ ztráty schopnosti člověka právně jednat*, Ad Notam, 1/2018, str.12.

přímé, sourozenci, manželé, partneři a jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Současná definice se tak oproti přechozí právní úpravě rozšířila o osoby sesvagržené a osoby spolužijící.

3.10.2 Advokát jako opatrovník

Nelze-li jmenovat opatrovníka z řad osob blízkých, buď z důvodu, že není nikdo, kdo by se svým jmenováním do funkce souhlasil, z důvodu střetu zájmů nebo protože žádné takové osoby není, je do funkce jmenován advokát. Advokátem je fyzická osoba zapsaná v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (dále též jen jako „ČAK“). Podmínky, za kterých se osoba může advokátem stát, udává zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii. Žadatel o zápis do seznamu advokátů musí být plně svéprávný, bezúhonný, získat vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu v oboru právo, vykonat alespoň tříletou právní praxi advokátního koncipienta, složit advokátní zkoušku, složit slib do rukou předsedy ČAK a zaplatit poplatek. Hlavním smyslem advokátní profese je poskytování právní pomoci – zastupování v řízení před soudy či jinými orgány, udílení právních porad, sepisování listin nebo zpracování právních rozborů.²³⁰ Advokát je zásadně povinen právní pomoc poskytnout, neboť z výlučnosti profese vyplývá povinnost právní pomoc poskytovat. Advokátům ale náleží právo právní pomoc v daných případech odmítnout. Toto ovšem neplatí v případě, že byl advokát k poskytnutí právní pomoci ustanoven soudem anebo určen ČAK,²³¹ potom výkon odmítnout nemůže. Nemožnost odmítnutí se na základě toho bude vztahovat právě i na funkci opatrovníka. Z výše uvedeného ve spojení s § 29 odst. 4 o.s.ř. lze dovodit, že souhlas advokáta se jmenováním do funkce opatrovníka potřeba není. Odmítnout poskytnutí právní pomoci by advokát mohl jedině za podmínek uvedených v § 19 a § 20 zákona o advokacii, a to zejména za situace, kdy by došlo ke střetu zájmu nebo narušení důvěry mezi advokátem a jeho klientem.

Výkonem opatrovnictví poskytuje advokát právní služby ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o advokacii. Má proto nárok na odměnu, náhradu hotových výdajů a náhradu za promeškaný čas dle advokátního tarifu (dále též jako „AT“). Plátcem odměny je dle § 140 odst. 2 o.s.ř. stát. K problematice odměny advokáta jako procesního opatrovníka se v několika nálezech vyjádřil

²³⁰ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 151.

²³¹ Ve smyslu ust. § 18 až 18d zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.

Ústavní soud.²³² Konkrétně se jednalo o postupné až úplné zrušení ust. § 9 odst. 5 AT, které bylo dlouhodobě předmětem kritiky, neboť stanovovalo velmi nízkou odměnu.²³³ Jak je uvedeno výše, advokáti mají za výkon funkce opatrovníka nárok na odměnu. Výše odměny se vypočítá dle advokátního tarifu, tedy jde o mimosmluvní odměnu. Advokát jako opatrovník ustanovený soudem dle § 29 odst. 1 a 2 o.s.ř. (obdobně i zástupce dle § 30 o.s.ř.) má obecně právo na odměnu dle tarifní hodnoty případu (limitem je částka 5 000 Kč). Advokát jako opatrovník dle § 29 odst. 3 o.s.ř. (opatrovník neznámých dědiců, nebyl-li dosud stanoven okruh dědiců, účastníků neznámého pobytu, účastníka stíženého duševní poruchou a další), jakož i opatrovník jmenovaný dle zvláštních ustanovení z.ř.s., měl nárok na odměnu dle fixní tarifní hodnoty 1 000 Kč dle § 9 odst. 5 AT. Odměna tak činila po výpočtu za jeden úkon právní služby 400 Kč. Ústavní soud v několika nálezech postupně rušil části tohoto ustanovení. Nakonec bylo nálezem sp. zn. Pl. ÚS 17/21 ze dne 19. 10. 2021 zrušeno celé ustanovení. Ústavní soud vyhověl návrhu veřejného ochránce práv a vyslovil se, že ustanovení je v rozporu s rovností ve výkonu advokacie, s právem získávat prostředky na obživu²³⁴ a s právem opatrované osoby na právní pomoc.²³⁵ Zrušením tak došlo k vyrovnání podmínek určování odměny pro všechny advokáty – opatrovníky.

3.10.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovník

Do funkce kolizního opatrovníka může být pro řízení dítěti jmenován Orgán sociálně-právní ochrany dětí, místně příslušný dle bydliště dítěte. V řízení vystupuje jako zástupce dítěte, prezentuje jeho názor a hájí jeho zájmy.²³⁶ Činnost OSPOD se uplatní v případě, nemůže-li dítě být pro kolizi zájmů zastoupeno svým zákonným zástupcem. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je každý státní orgán, kterému dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen jako „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“) toto postavení náleží. Dle § 4 zákona se jedná zejména o krajské a obecní úřady, ministerstva nebo úřady. Opatrovníkem je přímo obec či městská část, ne konkrétní úřad, odbor nebo pracovník.²³⁷ Činnost sociálně-právní ochrany dětí ve

²³² Nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24.9.2019, Pl. ÚS 22/19 ze dne 14.1.2020, Pl. ÚS 23/19 ze dne 28.1.2020 a Pl. ÚS 26/19 ze dne 3.3.2020.

²³³ KOZÁK, V., *Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu optikou Ústavního soudu*, Právní rozhledy 8/2020, str. 296.

²³⁴ Článek 26 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

²³⁵ Článek 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

²³⁶ ROGALEWICZOVÁ, R., *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*, Právní rozhledy 20/2015, str. 713.

²³⁷ Obecní úřad/úřad městské části postrádá procesní způsobilosti, je dle ust. § 5 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích pouze orgánem obce.

vztahu k cizině vykonává speciální orgán, a to Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Hlavním posláním ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů i dítěte na rodičovskou výchovu a péči.²³⁸ Orgány sociálně-právní ochrany dětí se zabývají sociálně-právní ochranou dítěte, do které spadá především ochrana jeho příznivého vývoje a řádné výchovy, oprávněných zájmů včetně jeho jmění, činnosti k obnovení narušených funkcí rodiny a případně zabezpečení náhradního rodinného prostředí.²³⁹ OSPOD tak vykonává svou činnost ve více oblastech – jednak zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí, dále vykonává funkci opatrovníka a poručníka nebo vykonává poručenství jako veřejný poručník. Výkon opatrovnictví (poručenství) je svěřen obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.²⁴⁰ OSPOD se jmenováním do funkce opatrovníka nemusí souhlasit, neboť oprávnění pro výkon opatrovnictví vyplývá přímo ze zákona.

3.11 Doručování v soudním řízení

Doručení písemností v soudním řízení je zásadní pro možnost naplnění jejich právních účinků. Úspěšný průběh řízení je podmíněn tím, že se účastníku či jeho zástupci daří doručit písemnosti. Pokud není obsah soudních úkonů adresátům náležitě sdělen, nemohou v jejich právní sféře působit.²⁴¹ Písemnosti doručuje soud zejména při jednání nebo jiném úkonu. Nedojde-li k doručení tímto způsobem, jsou písemnosti doručovány prostřednictvím veřejné datové sítě, případně prostřednictvím doručujícího orgánu, účastníka řízení nebo jeho zástupce.²⁴² Doručování do datové schránky je formou nejvíce preferovanou. Nedisponuje-li účastník datovou schránkou, lze doručit písemnost i do běžné e-mailové schránky,²⁴³ což je však podmíněno jeho souhlasem. Současně musí adresát doručení soudu do 3 dnů od odeslání písemnosti potvrdit jím podepsanou datovou zprávou.²⁴⁴ Následná povinnost potvrzení činí bohužel tuto formu doručování v praxi fakticky nepoužitelnou. Účastníkům se doručuje na jejich adresu pro doručování, vůči soudu platí oznamovací povinnost o změnách ve skutečnostech významných pro doručování. Adresou pro doručování se dle § 46b o.s.ř. rozumí u fyzických osob jejich adresa evidovaná v AISEO (neuvede-

²³⁸ Ust. § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²³⁹ Ust. § 1 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁴⁰ Ust. § 17 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁴¹ DAVID, L., HRUŠÁKOVÁ, M., IŠTVÁNEK, F., a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. a II. díl.*, Praha: Wolters Kluwer, 2009, výklad k § 45, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/13000/45/komentar-wkcr-c-99-1963-sb-obcansky-soudni-rad-komentar#c_1.

²⁴² Ust. § 45 občanského soudního řádu.

²⁴³ Ust. § 46 odst. 2 občanského soudního řádu.

²⁴⁴ Ust. § 47 odst. 2 občanského soudního řádu.

li účastník soudu jinou doručovací adresu či nepožádá-li o její zapsání v evidenci obyvatel²⁴⁵). Doručování prostřednictvím poštovních služeb je podmíněno znalostí platné adresy, na kterou bude doručováno, což může být v případě cizinců či osob bez domova (s adresou na obecním úřadě) mnohdy problém. Účastníku bude potom nutné ustanovit opatrovníka dle § 29 odst. 3 o.s.ř.

Je-li účastník zastoupen, obecně platí, že se doručuje pouze jeho zástupci.²⁴⁶ Doručovat se bude i účastníku, který se má osobně dostavit k výslechu nebo jinému úkonu soudu, nebo má-li v řízení něco vykonat osobně. Je-li účastník v řízení zastoupen zákonným zástupcem dle ust. § 23 o.s.ř., doručují se písemnosti i účastníku (dle zákona ne, pokud je účastník zastoupen opatrovníkem dle § 23 o.s.ř.). Pokud je nezletilý účastník v řízení zastoupen zákonným zástupcem, po dovršení patnácti let se doručují písemnosti i jemu.²⁴⁷ Pravidlo doručování nezletilým starším patnácti let vnímám jako pozitivní. V tomto věku jsou zpravidla schopni posoudit a vyhodnotit situaci a rovněž projevit svůj zájem a názor na věc. Samozřejmě je ale nutno posuzovat každý případ zvlášť a dbát na nejlepší zájem nezletilého. Absence doručení písemnosti může mít závažné procesní důsledky, a to ve formě procesní vady (např. nedoručení předvolání k jednání či usnesení), případně též brání nabytí právní moci doručovaných rozhodnutí. Ze znění zákona vyplývá, že výše uvedené pravidlo o doručování zástupci i účastníku se uplatní jen v případě zastoupení zákonným zástupcem, nikoliv opatrovníkem. V případě zastoupení dle § 29 o.s.ř. se tedy písemnosti doručují pouze opatrovníku, nestanoví-li zákon jinak.²⁴⁸ Usnesení o ustanovení opatrovníka účastníku neznámého pobytu, účastníku, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, nebo právnické osobě, kterou v řízení nemůže zastupovat žádná oprávněná osoba, doručuje soud pouze ostatním účastníkům řízení a opatrovníku. Soud rozhodnutí zároveň vyvěsí i na úřední desce.

3.12 Vyrozumění vyhláškou

Doručování písemností vyhláškou je jedním ze způsobů doručování, který je však využíván výjimečně. Uplatní se, není-li možné, aby byli adresáti s obsahem písemností seznámeni běžným způsobem, tj. doručením dle některého ze způsobů uvedených v ust. § 45 o.s.ř. Důvodem je, že adresáti nejsou soudu známi (jejich existence je ale předpokládána), není možné je zastihnout,

²⁴⁵ Ust. § 10b odst. 1 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech.

²⁴⁶ Ust. § 50b odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁴⁷ Ust. § 50b odst. 4 písm. b) občanského soudního řádu.

²⁴⁸ DAVID, L., HRUŠÁKOVÁ, M., IŠTVÁNEK, F., a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. a II. díl.*, Praha: Wolters Kluwer, 2009, výklad k § 50b odst. 1, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/13000/1/2#_c_120105.

nebo se jim nedaří doručovat.²⁴⁹ Doručení vyhláškou je možné pouze v zákonem stanovených případech. Dědici neznámému nebo dědici neznámého pobytu, kterému se nepodařilo ve smyslu § 165 odst. 2 z.ř.s. doručit vyrozumění o dědickém právu, je vyrozumění doručeno prostřednictvím vyhlášky (§ 166 z.ř.s.). Ve vyhlášce je dědic vyrozuměn o svém dědickém právu a vyzván, aby se ve lhůtě (nejméně) šesti měsících přihlásil soudu nebo jemu jmenovanému opatrovníkovi (ve smyslu § 120 z.ř.s.). Vyhláška obsahuje poučení o následcích toho, nedá-li o sobě dědic ve lhůtě vědět. Dále musí obsahovat i číslo jednací, údaje o zůstaviteli, údaje o příslušném soudu a soudním komisaři, samotné vyrozumění o tím, že dědici svědčí dědické právo, informaci o tom, že byl dědici jmenován opatrovník a kontaktní údaje opatrovníka a lhůtu.

Vyhláška je soudem (jedná se o příslušný pozůstalostní soud) vyvěšena na úřední desce. Soudní komisař předá doručovanou písemnost soudu v listinné i elektronické podobě.²⁵⁰ Pro vyvěšování na úřední desce se užijí pravidla § 501 o.s.ř., dle jehož odst. 2 jsou písemnosti na úřední desce vyvěšeny po dobu třiceti dní, poté jsou sejmuty. Právní fikce doručení písemnosti nastává desátým dnem po vyvěšení. Platí, že uplynutím deseti dnů od vyvěšení byla písemnost doručena (fikce nastává i pokud se adresát s písemností fakticky neseznámil). Vyhláška o vyrozumění o dědickém právu je doručována i ostatním účastníkům řízení a ustanovenému opatrovníku dědice. V odůvodněných a výjimečných případech může být přistoupeno ke zveřejnění vyhlášky prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.²⁵¹

Doručování vyhláškou je výjimečný způsob vyrozumění dědice o jeho dědickém právu. Tento způsob vnímám jako určitý kompromis mezi zajištěním ústavně zaručených práv na spravedlivý proces pro dědice a ochranou zájmů ostatních účastníků řízení, zejména zájmu na pravomocném skončení řízení o pozůstalosti. Byť se vyrozuměný dědic s obsahem vyhlášky fakticky seznámit nemusí, pro soud je to splnění infomační povinnosti. Jiným způsobem vyrozumění ani sdělit nemůže. Ve většině případů zřejmě dědic s obsahem vyhlášky seznámen nebude, neboť se domnívám, že většina veřejnosti sdělení na úředních deskách nijak nesleduje. Nehledě na to, že veřejnost často nemá ani povědomí o tom, že se na úřední desce vyvěšuje, jaká sdělení se tam vyvěšují či kde by se mohli s obsahem seznámit. Ovšem na tomto místě je znovu nutno zmínit zásadu *vigilantibus iura*, dle které má každý o svá práva náležitě pečovat – informace na úřední desce jsou veřejně přístupné, a pokud by se s obsahem chtěl kdokoliv seznámit, je to velmi

²⁴⁹ DAVID, L., HRUŠÁKOVÁ, M., IŠTVÁNEK, F., a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. a II. díl.*, Praha: Wolters Kluwer, 2009, výklad k § 501, dostupné na: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/13000/1/2#c_126482.

²⁵⁰ Ust. § 74 odst. 4 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

²⁵¹ Ust. § 166 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

jednoduché i vzhledem k tomu, že úřední deska je vedena elektronicky. Na straně druhé je vyrozuměním vyhláškou a následným marným uplynutím lhůty zaručena možnost pokračování v řízení. Kdyby soudní komisař musel bez jakékoliv lhůty vyčkávat až se dědic sám přihlásí, nemuselo by řízení být skončeno nikdy. Je třeba brát v potaz i zájmy ostatních dědiců, pro které je pravomocné skončení řízení a nabytí zůstavitelova majetku nezbytné k dalšímu nakládání s tímto majetkem. Už za řízení je nutno zajistit plynulý přechod zůstavitelových závazků – např. ukončit a obnovit smlouvy o dodávkách energií (vody, plynu, elektřiny) vázaných na nemovitosti, ukončení pojistných smluv na vozidla nebo obnovení nájemních smluv. Mnohé z těchto závazků nelze bez skončení řízení učinit. Lhůta k přihlášení se v délce půl roku se vzhledem k neodkladnosti některých z těchto úkonů tak může zdát dlouhá, ale s přihlédnutím k zájmům vyrozumívaného dědice se mi zdá jako adekvátní. Doručení vyrozumění o dědickém právu neznámému dědici nebo dědici neznámého pobytu pomocí vyhlášky tak umožňuje, aby v řízení mohlo být úspěšně pokračováno. Jmenování opatrovníka ve zvláštních případech i vyrozumění vyhláškou jsou dle mého názoru instituty, které dostatečně zajistí ochranu zájmům dědice v řízení a zároveň je i zachována náležitá ochrana zájmů ostatních účastníků řízení.

Jak bylo již uvedeno výše, nepřihlásí-li se dědic ve lhůtě uvedené ve vyhlášce, v řízení se k němu nebude přihlížet, ovšem jeho dědické právo nezanikne. Toto souvisí s tím, že rozhodnutí o dědictví je pouze deklaratorní a dědické právo vzniká smrtí zůstavitele a zaniká v případech předvídaných dědickým právem hmotným, aniž by se k jeho zániku vyžadovalo zvláštní rozhodnutí soudu. Jestliže určité osobě svědčí dědické právo, ale nepodaří se taková skutečnost v řízení zjistit, její právo ani tak nemůže zaniknout. V důsledku fikce doručení může řízení pokračovat a být i ukončeno. Nezáleží přitom, zda byla písemnost dědici skutečně doručena či nikoliv. Možnost pokračování, a i pravomocného ukončení řízení, je velmi významná jak pro ostatní účastníky, tak pro samotný soud z hlediska efektivity, rychlosti i případných vzrůstajících nákladů řízení. Skončení řízení pravomocným usnesením je tak možné i bez faktické účasti takového dědice.²⁵² V řízení není s dědicem jednáno a nabytí dědictví bude potvrzeno dědicům, jejichž dědické právo bylo prokazatelně zjištěno. Nepřihlíží-li se k dědici, nastává situace jako kdyby takový dědic ke dni úmrtí zůstavitele vůbec nebyl, např. jako by předemřel nebo odmítl dědictví. V každém případě by se jednalo o dědice, který by z nějakého důvodu v řízení nedědil. Jedná-li se tedy o dědění dle zákonné posloupnosti, do dědického práva takového dědice by nastoupili jeho potomci.

²⁵² SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 362.

Mohla by nastat zřejmě až krajní situace, kdy v řízení nebude vůbec jednáno s některým z dědiců, protože o jeho existenci soudní komisař neměl žádné povědomí. V takovém případě by nebyla logicky ani vydána vyhláška ve smyslu § 166 z.ř.s. a dědic by o dědickém právu nebyl nijak vyrozuměn. Pokud by bylo takové řízení o pozůstalosti pravomocně skončeno vydáním usnesení, opominutý dědic by se na pozůstalostní soud se svým nárokem již nemohl účinně obrátit. Řešením by proto zřejmě bylo pokusit se záležitost vyřešit s ostatními dědici, kteří dědili na základě vydaného usnesení, případně podáním žaloby na vydání věci (vydání věci z pozůstalosti, na kterou si opominutý dědic činí nárok) ve sporném řízení.

3.13 Zánik procesního opatrovnictví

Procesní opatrovník vykonává svou funkci bez ohledu na to, jak její délku určil soud, funkce je vždy limitována jen na nezbytně nutnou dobu. Zastupování účastníka zásadně trvá do té doby, dokud je dán důvod, kvůli němuž byl opatrovník jmenován. Dle rozhodnutí sp. zn. 29 NSČR 20/2016, ve kterém se Nejvyšší soud věnoval otázce zániku procesního opatrovnictví, je pojmovým znakem zastoupení založeného rozhodnutím soudu mimo jiné to, že vztah mezi zástupcem a zastoupeným trvá jen do doby, než pominou důvody, pro které se zastoupený nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, resp. do doby, než přestane platit, že osoba potřebuje „zastoupení“. V daném případě šlo o vážné zdravotní důvody, jež měly účastníci řízení vylučovat z účasti na jednání před soudem. Odpadne-li taková podmínka, zaniká tím současně oprávnění opatrovníka dále jménem účastníka jednat.²⁵³

V případě opadnutí důvodu ustanovení opatrovníka (např. dosažení zletilosti účastníka, opadnutí zdravotní indispozice účastníka, zjištění pobytu dědice neznámého pobytu, neznámý dědic se sám soudu přihlásí apod.) funkce zaniká a soud je povinen dále jednat v řízení přímo s účastníkem. Veškeré úkony, které v řízení opatrovník před zánikem funkce učinil, mají nadále pro účastníka účinky, a ten je jimi vázán. Z důvodu, že procesní opatrovnictví zaniká v okamžiku opadnutí důvodu, pro které bylo zřízeno, není potřeba již vydávat samostatné usnesení o zániku funkce opatrovníka. Ukončení opatrovnictví se pouze oznamuje. Zánik funkce je povinen soud oznámit opatrovníku i účastníku, pro kterého bylo opatrovnictví zřízeno.²⁵⁴

²⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.2.2017, sp. zn. 29 NSČR 220/2016.

²⁵⁴ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, str. 139.

Závěr – shrnutí úvah k výzkumné otázce

Tato diplomová práce není úzce zaměřena pouze na institut opatrovnictví v zákoně o zvláštních řízeních soudních vztahující se k řízení o pozůstalosti. Ke zpracování celé problematiky jsem přistupovala tak, aby práce zahrnula širší výklad důležitých souvisejících institutů a pojmů. V úvodu práce byl stanoven její cíl, kterým bylo zhodnotit smysl a účel institutu opatrovnictví zaměřeného na řízení o pozůstalosti, popsat jeho právní úpravu a reflektovat relevantní judikaturu. Prostřednictvím toho pak zodpovědět uvedenou výzkumnou otázku a potvrdit, případně vyvrátit, stanovenou hypotézu, a to za pomoci užitých metod, konkrétně deskripce, analýzy a komparace.

První část práce byla soustředěna na řízení o pozůstalosti, a to obecný úvod o řízení, jeho prameny a stručný historický vývoj, současnou právní úpravu, výklad o řízení o pozůstalosti jako o nesporném řízení a jeho vymezení v kontextu civilního procesu, stejně jako odlišnosti řízení o pozůstalosti jako nesporného řízení od řízení sporného. Dále byla vymezena příslušnost soudů, předpoklady, zahájení a průběh řízení o pozůstalosti. Byla představena role notáře v řízení, který je jako soudní komisař jeho nezbytnou součástí. Byl probrán i pojem rozhodnutí, zejména pak rozhodnutí vydávaná v řízení o pozůstalosti, jejich forma, náležitosti a oprávnění k jejich vydání.

Druhá část se věnovala účastenství v civilním soudním řízení. Uvedena byla výkladem o procesních subjektech jako o jednom z pojmových prvků civilního procesu a o účastnících civilního řízení. Byla provedena komparace mezi účastníky řízení nesporného a sporného. Dále byly probrány předpoklady účastenství v řízení před soudem, a to způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost. Byly rozebrány typy a druhy zastoupení, a to zastoupení přímé i nepřímé, zastoupení na základě zákona, na základě plné moci a na základě rozhodnutí. V závěru se tato část zaměřila na účastníky řízení o pozůstalosti a definici pojmu dědice.

Třetí část byla uvedena výkladem právní úpravy opatrovnictví a jeho významu a účelu. Tato část se věnuje nejen procesnímu opatrovnictví, ale i opatrovnictví upravenému hmotným právem a jejich vzájemné komparaci. Zahrnuta byla i komparace vybraných dílčích institutů se slovenskou právní úpravou. Definován byl pojem osob pod zvláštní ochranou, což je pojem pro opatrovnictví velmi důležitý. Rovněž byly rozebrány povinnosti a pravomoci opatrovníka a jeho odpovědnost. Výklad byl dále zaměřen na jednotlivé typy opatrovníků jmenovaných v řízení o pozůstalosti, a to opatrovníka dědice, zvláštního opatrovníka a opatrovníka ve zvláštních případech. Do výkladu byly dále zahrnuty případy z notářské praxe, v důsledku čehož práce obsahuje praktický vhled do aplikace zákonných ustanovení v praxi. Uvedená usnesení byla využita se souhlasem paní notářky

Mgr. Šárky Tláškové, jež byla v těchto řízeních pověřena Obvodním soudem pro Prahu 4 jako soudní komisařka. Konečně se tato část zabývala osobami jmenovanými do funkce opatrovníků, byly představeny charakteristiky a specifika jmenování těchto osob a byla zodpovězena otázka, kterou osobu je do funkce opatrovníka více či méně vhodné jmenovat se zvážením argumentů pro a proti. Závěr této části pak byl pro účely komplexnosti celého textu věnován doručování v soudním řízení, jakož i zániku opatrovnictví.

V rámci části třetí byla provedena dílčí komparace s právním řádem Slovenska. Předně je nutné zmínit, že po prostudování slovenské právní úpravy jsem názoru, že tato může narušovat rovnost účastníků před soudy. Pozitivní aspekt lze však spatřovat v tom, že slovenské zákony zakotvily pojem „procesního opatrovnictví“. Česká legislativa s tímto pojmem výslovně nepracuje, v důsledku čehož může docházet k zaměňování pojmů opatrovnictví v procesním a hmotném právu. Tyto nejasnosti by nepochybně odstranilo zakotvení odlišných označení těchto dvou institutů. Podstatné negativum lze však spatřovat v samotném účelu procesního opatrovnictví na Slovensku. Je zaměřeno především na urychlení a ekonomii řízení, což však může být na úkor právům účastníků řízení. Ochrana práv a zájmů účastníků zastoupených v řízení opatrovníky by vždy měla být na prvním místě, jako tomu je v českém právním řádu.

Byť je úprava opatrovnictví v našem právním řádu rozsáhlá, prostupuje do hmotného i procesního práva, je nutno zvážit, zda pravidla v zákoně poskytují účinnou ochranu účastníkům, potažmo osobám pod zvláštní ochranou, i v praxi. Na základě zodpovězených otázek v této práci je nutno shrnout, že je vždy na místě užití institutu opatrovnictví volit s pečlivým přihlédnutím k okolnostem každého individuálního případu. Z důvodu, že je opatrovnictví druhem zastoupení na základě rozhodnutí a zakládá ho tak soud, je toto uvážení na soudu, resp. na soudním komisaři v řízení o pozůstalosti. Institut opatrovnictví je v právním řádu zakotven z důvodu zajištění ochrany účastníkům řízení, kteří v řízení vystupovat z různých důvodů sami nemohou, a nejsou tak schopni svá práva a zájmy hájit sami. Je nenahraditelným prostředkem ochrany pro zajištění zásady rovnosti účastníků řízení zakotvené na ústavní úrovni v Listině základních práv a svobod. Ustanovení opatrovníka nesmí být pouze formálním úkonem soudu usnadňující průběh řízení, případně prostředkem ke zrychlení vyřízení věci. Užití musí reflektovat prosazení zájmů zastoupeného účastníka a být náležitě odůvodněno, podmínky pro užití dostatečně zváženy a v řízení musí být provedeno odpovídající šetření, které vyloučí jiné možnosti procesního postupu. Pokud by opatrovnictví bylo soudem založeno bez splnění podmínek, tedy nezákonně, došlo by k porušení ústavně zaručených práv účastníka.

Pro zodpovězení otázky, zda poskytuje současná právní úprava opatrovnickví dostatečnou ochranu právům a zájmům osob pod zvláštní ochranou v řízení před soudy, je nutno podotknout, že zákony ochranu bezesporu poskytují, nicméně její účinné zajištění vždy záleží na provedení zákonné úpravy v praxi. Výše byly představeny argumenty zvažující jmenování konkrétních osob do funkce opatrovníka. Rolí hraje především vztah k účastníku osob blízkých, právní vzdělání a profesionalita advokátů. Dále je ke zvážení také otázka odměny za funkci opatrovníka, relativně jednoduchá možnost jmenování do funkce orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo obce jako veřejného opatrovníka, kteří se svým jmenováním souhlasit nemusí, ale opět na úkor jisté úrovně odborných znalostí a personálních kapacit potřebných pro řízení o pozůstalosti. Lze tak říci, že vždy záleží na jednotlivém případě, potažmo pak na osobě opatrovníka, zda se funkce zhostí s náležitou péčí či výkon této funkce nebude dostatečný. Co se v jednom případě může jevit jako vhodná volba, nemusí být vhodnou volbou i v případě dalším. Je tak za každé situace vždy důležité zvážit okolnosti případu a zvolit do funkce osobu, která bude schopná vzhledem k těmto okolnostem nejlépe hájit zájmy a práva účastníka řízení. Zákonná úprava je podrobná, obsahuje instituty k zajištění ústavně zaručených práv účastníků řízení, je však na soudech, jak provedení této ochrany zajistí. Na závěr je nutno uvést, že jsou to právě soudy, potažmo stát, kdo za výkon funkce opatrovníka nese odpovědnost, neboť opatrovnickví zakládá svým rozhodnutím soud. Na základě všech výše uvedených závěrů lze shrnout, že zákonná úprava institutu opatrovnickví však dostatečnou ochranu právům a zájmům osob pod zvláštní ochranou v řízení před soudy poskytuje.

Samotná zákonná úprava zastoupení na základě rozhodnutí, tedy procesního opatrovnickví, podstatné změny nevyžaduje, legislativa poskytuje účinnou ochranu účastníkům v řízení, resp. osobám pod zvláštní ochranou. Jako vhodnou změnu *de lege ferenda* bych ovšem navrhovala výslovné označení opatrovníka jmenovaného v soudním řízení za „procesního opatrovníka“, neboť toto označení v zákoně chybí a z jeho absence mohou vycházet nesrovnalosti. Institut procesního opatrovnickví má v právním řádu významné místo a podstatné nedostatky v právní úpravě upravující tento institut nespátřuji. Jako jednu z možností zlepšení zajištění ochrany účastníkům řízení před soudy bych považovala stanovení určitých požadavků na osoby opatrovníků, neboť právě na osobě opatrovníka závisí, zda budou v řízení řádně hájena práva a zájmy zastoupeného účastníka. Ze zákona vyplývá, které osoby jsou do funkce procesních opatrovníků jmenovány a v části třetí této práce byla zhodnocena kritéria pro jejich ustanovení i kritéria jejich ustanovení nepodporující. Co se týče ustanovení jiných osob než advokátů do funkce, zejména pak úředníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí a obcí jako veřejných

opatrovníků, hlavní nedostatek spatřuji v tom, že tyto osoby nemají zpravidla žádné odborné vzdělání v dědickém právu, potažmo právní vzdělání obecně, a je pro ně tak obtížné celou situaci správně vyhodnotit a usilovat o nejlepší prosazení práv a zájmů účastníků. Stanovení jistých požadavků na vzdělání těchto osob na zákonné úrovni by jistě zaručilo vyšší míru ochrany zájmům a právům osobám v řízení. Určitě bych za nutnou podmínku nepovažovala vysokoškolské právní vzdělání, neboť toto může být do jisté míry nahrazeno v rámci pravidelných školení či jiných kurzů zaměřených na tuto problematiku. To však nic nemění na tom, že institut opatrovnictví musí být v našem právním řádu zachován, i když jeho teoretické vymezení jisté nedostatky vykazuje.

Seznam použitých zkratek

AISEO	Agendový informační systém evidence obyvatel
AT	advokátní tarif
ČAK	Česká advokátní komora
ČNB	Česká národní banka
LZPS	Listina základních práva a svobod
MMR	manželský majetkový režim
NKČR	Notářská komora České republiky
NŘ	notářský řád
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
obč. zák.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obč. zák. 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
SJM	společné jmění manželů
z.ř.s.	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- DAVID, Ludvík, HRUŠÁKOVÁ, Milada, IŠTVÁNEK, František, JAKŠIČ, Vít, JAVŮRKOVÁ, Naděžda, a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. a II. díl.*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 1986 stran, ISBN 978-80-7357-460-4.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 436 stran, ISBN 978-80-7552-187-2.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek IV. Díl čtvrtý: Dědické právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 196 stran, ISBN 978-80-7478-939-7.
- HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání, C. H. Beck, Praha, 2020, 1256 stran, ISBN 978-80-7400-795-8.
- JIRSA, Jaromír, a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1136 stran, ISBN 978-80-7598-372-5.
- LAVICKÝ, Petr, a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 stran, ISBN 978-80-7478-869-7.
- MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav, a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou*, 1. vydání, Praha: Leges, 2016, 864 stran, ISBN 978-80-7502-122-9.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír, a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, 3352 stran, ISBN 978-80-7400-747-7.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej, *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 377 stran, ISBN 978-80-7400-266-3.
- SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří, a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2021, 1840 stran, ISBN 978-80-7400-828-3.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ Jiří, HROMADA, Miroslav, a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1160 stran, ISBN 978-80-7400-788-0.
- ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr, *Dědické právo. Praktická příručka.* 1. vydání, Praha: Leges, 2019, 896 stran, ISBN: 978-80-7502-345-2.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, JURÁŠ, Marek, *Účastenství v civilním soudním řízení*, 1. vydání, Praha, Leges, 2015, 256 stran, ISBN 978-80-87576-78-6.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, a kol., *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2016, 384 stran, ISBN: 978-80-7400-594-7.

- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 stran, ISBN: 978-80-7598-656-6.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, 752 stran, ISBN 978-80-7478-477-4.
- TALANDA, Adam, *Problematika reprezentace v dědickém právu*, 1. vydání, C. H. Beck, 2021, 168 stran, ISBN 978-80-7400-817-7.
- WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ Radka, SPURNÁ Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*, 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 236 stran, ISBN 978-80-7478-829-1.
- WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena, a kol.: *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, 648 stran, ISBN 978-80-7502-289-1.
- ŠTEVČEK, Marek, FICOVÁ, Svetlana, BARICOVÁ, Jana, a kol. *Civilný sporový poriadok: komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 stran, ISBN 978-80-7400-629-6.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok.

2. Seznam použitých právních předpisů

- Listina základních práv a svobod.
- Úmluva o právech dítěte.
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí.
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.
- zákon č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel a rodných číslech.
- zákon č. 219/2000 Sb. o majetku ČR a jejím vystupování v právních vztazích.
- zákon č. 285/2000 Sb., transplantační zákon.
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách.
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
- zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů.
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb.
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory ČR.
- instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001 – Org. vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.
- císařský patent č. 208/1854 ř. z. o soudním řízení v nesporných věcech ze dne 9. 8. 1854.
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, účinný do 31.12.2013.
- zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství, účinný do 31.12.1992.
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný do 31.12.2013.
- zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád, účinný do 31.12.1992.
- zákon č. 99/1963 Zb., občianský súdny poriadok.
- zákon č. 40/1964 Zb., občianský zákonník.
- zákon č. 160/2015 Z.z., civilný sporový poriadok, účinný do 30.6.2016.

3. Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu ze dne 25.9.2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.11.2006, sp. zn. I. ÚS 264/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 11.1.2007, sp. zn. IV. ÚS 273/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27.4.2009, sp. zn. II. ÚS 629/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16.12.2010, sp. zn. I. ÚS 1769/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2012, sp. zn. II. ÚS 194/11.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19.2.2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3305/13.
- Nález ústavního soudu ze dne 17.5.2016, sp. zn. III. ÚS 1538/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 24.9.2019, sp. zn. Pl. ÚS 4/19.
- Nález Ústavního soudu ze dne 14.1.2020, sp. zn. Pl. ÚS 22/19.
- Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2020, sp. zn. Pl. ÚS 23/19.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3.3.2020, sp. zn. Pl. ÚS 26/19.

- Nález Ústavního soudu ze dne 19.10.2021, sp. zn. Pl. ÚS 17/21.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.8.2023, sp. zn. II. ÚS 82/23.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.3.2012, sp. zn. 21 Cdo 4542/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2759/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.1.2017, sp. zn. 30 Cdo 3379/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.2.2017, sp. zn. 29 NSČR 220/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.7.2017, sp. zn. 27 Cdo 1706/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.10.2020, sp. zn. 24 Cdo 2877/2020.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2022, sp. zn. 21 Cdo 1768/2022.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.3.2023, sp. zn. 24 Cdo 111/2023.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 24.1.2000, sp. zn. 18 Co 121/99.
- Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 15.3.2018, č. C-575/16.

4. Odborné články

- KITTEL, David, *Předběžné prohlášení pro případ ztráty schopnosti člověka právně jednat*, Ad Notam, 1/2018.
- KOZÁK, Vítězslav, *Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu optikou Ústavního soudu*, Právní rozhledy 8/2020.
- MUZIKÁŘ, Martin, SVOBODA, Jiří, *Udělování souhlasu s právním jednáním za nezletilého v řízení o pozůstalosti*, Ad notam, 3/2015.
- PLAŠIL, Filip, *Aktuálně k opatrovníkům v řízení o pozůstalosti dle § 118 až 119 z.ř.s.*, Ad notam 5/2016.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana, *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*, Právní rozhledy 20/2015.
- TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip, *Nezletilí v řízení o pozůstalosti*, Ad notam 4/2022.

Opatrovnictví v řízení o pozůstalosti

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem „opatrovnictví v řízení o pozůstalosti“. Cílem práce je zhodnotit smysl a účel institutu opatrovnictví zaměřeného na řízení o pozůstalosti, popsat jeho právní úpravu i relevantní judikaturu a prostřednictvím toho zodpovědět otázku, zda současná právní úprava opatrovnictví poskytuje dostatečnou ochranu právům a zájmům osob pod zvláštní ochranou v řízení před soudy.

Práce je rozdělena na pět částí včetně úvodu a závěru. První část se soustředí na výklad o řízení o pozůstalosti, jeho právní úpravu, prameny, historický vývoj a zařazení řízení do kontextu právního systému. Řízení o pozůstalosti je vymezeno jako jedno z nesporných řízení a zároveň je uvedena komparace mezi řízením nesporným a sporným jako dvěma typy nalézacího řízení. V této části je dále obsažen výklad o příslušnosti soudu, předpokladech, zahájení řízení a roli notáře jako soudního komisaře v řízení. Je popsán průběh řízení o pozůstalosti, stejně jako rozhodnutí v řízení vydávané.

Druhá část se zabývá problematikou účastenství v civilním soudním řízení. Je uveden obecný výklad o procesních subjektech, předpokladech účastenství a účastnících řízení. Vymezeny jsou předpoklady účastenství jako procesní způsobilost a způsobilost být účastníkem řízení. Dále se tato část věnuje komparaci účastníků sporného a nesporného řízení. V závěru je výklad zaměřen na účastníky řízení o pozůstalosti a vysvětlení pojmu dědice a jeho procesního postavení.

Ve třetí části je představena problematika opatrovnictví v řízení o pozůstalosti. Pro celkové pojetí je důležité vymezení procesní opatrovnictví a jeho úpravu v občanském soudním řádu i opatrovnictví upravené v občanském zákoníku. Pozornost je věnována dále komparaci relevantních institutů s právní úpravou na Slovensku. Podrobně jsou popsány tři typy opatrovníků jmenovaných v řízení o pozůstalosti, a to opatrovníka dědice, zvláštního opatrovníka a opatrovníka ve zvláštních případech. Tato část se dále zabývá osobami jmenovanými do funkce opatrovníka a jejich charakteristice. V závěru je probráno i doručování v soudním řízení. Výklad je zaměřen na vysvětlení pojmů a institutů relevantních k daným ustanovením a je doplněn analýzou konkrétních usnesení z notářské praxe.

Klíčová slova:

Opatrovnictví, civilní soudní řízení, řízení o pozůstalosti.

Guardianship in inheritance proceedings

Abstract

The presented diploma thesis deals with "guardianship in inheritance proceedings". The thesis aims to evaluate the meaning and purpose of the institute of guardianship focused on inheritance proceedings, to describe its legislation and relevant jurisprudence, and answer the question of whether the current legislation on guardianship provides sufficient protection to the rights and interests of persons under special protection participating in court proceedings.

The thesis consists of five parts, including an introduction and a conclusion. The first part focuses on inheritance proceedings, its legal regulation, sources, and the proceedings in the context of the legal system. Inheritance proceedings are defined as non-disputed proceedings, and a comparison between non-disputed and disputed proceedings is also given. This part explains the court's jurisdiction, the preconditions, the proceedings' initiation, and the notary's role as a court commissioner. The course of the entire inheritance proceedings and the decisions issued in the proceedings are also described.

In the second part, the participation in civil court proceedings is discussed. A general explanation of procedural entities, preconditions for participation such as procedural capacity and capacity to be a party, and participants are explained. It also deals with comparing participants in disputed and non-disputed proceedings. The end of this part is focused on the participants of the inheritance proceedings and the legal institute of the heir.

Finally, the issue of guardianship in inheritance proceedings is comprehensively presented in the third part. It is important to define guardianship and its regulation in the Civil Procedure Code as well as regulation in the Civil Code. Attention is also paid to the comparison of the relevant institutes with the legislation in Slovakia. The three types of guardians appointed by the court commissioner in inheritance proceedings are described: the heir's guardian, the special guardian, and the guardian in special cases. This part further deals with persons appointed as guardians. In the end, delivery in court proceedings is also discussed. The text is focused on an explanation of terms and institutes relevant to the given provisions and is supplemented by an analysis of specific inheritance proceedings in which a guardian was appointed.

Keywords:

Guardianship, civil proceedings, inheritance proceedings.